

Trikál József

*

AZ ISTENI SZELLEMISÉG ÚTJAI

TRIKÁL JÓZSEF

**AZ ISTENI
SZELLEMISSÉG
ÚTJAI**

VÁLTOZATOK EGY TÉMA KÖRÜL

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell censor Nr. 9744/1942.
Imprimatur. Strigonii, die 5. Dec. 1942. Dr. Joannes uranos, vic, gen.
Stephaneum nyomda Budapest, VIII, Szentkirályi-u. 28.
Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

I. RÉSZ.

A SZELLEMISSÉG ÚTJAI.

A Szentírás tanítja: a Szellem ott zúg, ahol akar s nem tudod honnan jön és hová mén. A szellemiség is rejtett helyekről, ismeretlen utakon érkezik és betölti a teret, kitölti az időt s lefoglalja az egész életet. Mindenkit átsugároz és mindenki a maga hangszerén zengi a szellemiség dalát. A szónok beszédeiből az új vendég harsog. A költő dalai-ban az új lélek csendül. Az író műveiben az új lelki-ség ölt regény-, dráma- vagy vígjáték alakot. A festő színekkel ünnepli az új eszményt. A szobrász anyag-ban, márványban, bronzban örökíti meg az új lélek hajnalhasadását.

A szellemiség története igazolja állításomat. Minden kornak ismerjük szellemiségét és minden kor szellemének zászlóhordozóit és végül kimúlását. A korszellem megfogamzik, él és kiéli magát. Létbe hívja ifjú bajnokait, kialakítja vezéralakjait s végül eltemeti önmagával együtt elhalkuló, elszürkülő képviselőit. A szellem eltűnik, de megmaradnak nyomai az irodalomban, tudományban, bölcsélet-ben, az erkölcsi felfogásban, a politikában, a tár-sadalmi szemléletben és a művészetekben.

A korszakok életvalóságok. S minden korszak, mint szellemi életvalóság, a korszellem vágyát, eszményét és az évszázadnak eszményét tükrözi a kultúra és civilizáció egész mezején.

Néhány jellemző példa ezt megvilágítja.

A görög hőskornak ünnepeljük életeszményét, irodalmát, művészetét, zenéjét, nevelését, bölcséletét.

A görög hanyatlás viszont rásüti bélyegét az irodalomra, a művészetekre, a társadalmi életre, a bölcséletre egyaránt.

A római élet minden korszaka is így ölt koronként más és más hatalmi alakot és végül így múlik ki gyengességben.

A keresztény középkor egészen új életeszményt ragyogtat. Tudomány, művészet, bölcsélet, zene» társadalmi berendezés a kereszt jegyében öltenek alakot.

A görög-római ember a földi ember szellemiségét, vágyait, erejét, hatalmát és bűneit tárja elénk. A földhöz tapadt ember eszményét hirdeti. A keresztény ember az égi ember földöntúli szellemiségét valósítja meg.

Plató és a kereszténység az ég felé mutatnak. Arisztotelész és a reformáció utáni életeszmény a földre dobbantanak. Hódítsd meg az eget! Mondja az egyik fél. Uralkodjál a földön! Feleli a másik. Amazok megteremtették az égi kultúrát, az eszményi életcsúcsokat. Emezek a földet túrják és mérhetetlen üzleti szellemiséget árasztanak a földre. Az Istenimádást legyőzte az aranyimádás. S a két fél két teljesen ellentétes irányt teremtett a tudományban, a bölcséletben, az irodalomban, a művészetben, az erkölcsi, a társadalmi és a politikai életben.

Mert, ki mit szeret, azzá lesz. Aki az eget szereti, égi lényé magasztosul. Aki az anyagot szereti; maga is anyaggá durvul.

Új korszellem küszöbén élünk. A szemhatár még nagyon felhős. Régi és új erők tombolnak keresztül-kasul a látómezőn. Csak lassan tisztul a látómező.

Az anyagelvűség háromszázados ólmosszürke felhője ugyan szakadozni kezd; de évszázadok szomorú erősűrűségei, sötét felhői hosszú ideig fognak még az életre ránehezenni. Az életforma még nagyon anyagias.

Az Újkort az anyagelvűség jellemezte. Minden anyag! Ez a gondolat diadalmaskodott a tudományban, bölcséletben, irodalomban és művészetekben. Ahol pedig minden anyag, ott a szabad, teremtő szellemnek nincs helye. Ha előbb a szabad szellem tükröződött az anyag arcán is, ezentúl a gépiesség és a sors bélyegzi meg a szabad, alkotó szellem arcát is. Volt idő, mikor az anyag még a szellem hű és engedelmes szolgája. Most a szellem csak az anyag erőinek felfénylése; finom csillogása, így tanítják ezt az anyagiasok!

A reformáció után az angol tudósok és bölcselek is ezt a gondolatot vallották. S ezek a gondolatok a francia szellemet a francia forradalomba taszították. Sőt a világforradalmak bölcsőjét ringatták és ringatják ma is. Nagy ennek a hatása a szellemre!

Minden anyag? kérdi az egyszerű polgár. De akkor nincs lélek, nincs Isten, nincs örök élet sem.

Akkor vesszen az egész élet minden tanával, hitével!

Alfréd Musset (1810-1859) annak az anyagelvű kornak izzó hangját így harsogja: Te gazdag, aki elnyomsz engem, csak ember vagy! Te pap, aki vigasztaltál engem, hazudtál...! Pusztuljanak hát a gazdagok! Nekem is jogom van a földi örömhöz, mert más öröm nincsen! Enyém a föld, mert üres az ég! Enyém és mindenkié, mert minden ember egyenlő . . . Régen, mikor az elnyomó ezt mondta: Enyém a föld! —: az elnyomott így felelt: — Enyém az ég! De mit feleljen most? mikor nincs ég! (A század gyermekének vallomása 26-27. o.)

Mikor e sorokat írom, az anyagelvű évszázadok szellemiségének születése, elterpeszkedése, tobzódása, forradalmi, istenkáromlásai, rettenetes visszaélései a szabadság, egyenlőség és testvériség nevében . . . mind mind elvonulnak lelki szemeim előtt. Ismerem V. Bacont, Locket, Hobbest, Humet. Ismerem Kantot, Fichtét, Schellinget, Hegelt, szóval a forró vérű anyagelvéket épúgy, mint az idealista sipkát viselő, de valóságban szintén anyagelvű német bölcselőket. Azután gondolatban szemlélem a fizika, kémia, élettan anyagelvű tudósait. Akik kimarták a testből a lelket; az égből az Istent; az életből az erkölcsöt; a jogból a tekintélyt. Szóval ölték, gyilkolták a szellemet s végül Hegel tanaiból megszületett Marx és Marx szülte Lenint és a bolsevizmust.

A rossz fa rossz gyümölcsöt termelt. A rossz

gondolatok szétrombolták végül még a rosszat is, a rossz szocializmust is. S e válságos percben csődött mondott az anyagelvűség is.

Miután az anyagelvűséggel és a túlzó idealizmussal minden barátságot megszüntettünk, új nézőpont felé fordulok. Egészen keresztény és egészen főlemelő gondolat felé. Meggyőződésem, hogy az ember nem anyag, tehát a sárszemléletet kiküszöbölöm. De az ember nem is Isten! Vagy csak nem olyan, mint az Isten! Világokat alkotó; mindent leromboló és a maga képére újra teremtő hatalom. «Én». Az az Én, amely dölyfösen mondja: a világ csak az Én képzetem! Vagy pedig: Én vagyok az egyedüli! Vagy egyedül csak Én vagyok! S nem Én alkalmazkodom a világhoz, hanem a világ alkalmazkodik hozzám. És nem olyan a világ, amilyen az tőlem függetlenül. A világ tőlem függ és olyan az, amilyenek Én észlelem és látom. Isten — mondja a Biblia — az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette. Tévedés, feleli az Én — mert Én teremtem és gondolom Istent és a világot a magam képe szerint. Szinte az ördög szavai csengenek a fülemben: «Olyanok lesztek mint az Isten, jót és gonoszt tudók, ha esztek a fának a gyümölcséből».

Az ember nem sár és nem Isten! Több mint anyag, kevesebb, mint Isten.

Jézus, Sirák fia így jellemzi az embert:

Isten az embert földből teremtette, s a maga képére alkotta...

Felruházta őt a magáéhoz hasonló erővel; s uralmat adott neki mindenk fölé a földön . . .

És adott neki megfontolást és nyelvet, szemet, fület;

Szívet adott nekik a gondolkodásra,
 És betöltötte őket bölcs gondolkodással,
 A szellem tudásával látta el őket;
 Értelemmel töltötte be szívüket
 És megmutatta nekik mi a rossz és mi a jó.
 Szemét szívükbe helyezte,
 Hogy megmutassa nekik művei nagyságát,
 Ők pedig magasztalják a szent nevet,
 És dicsekedjenek csodáival,
 És beszéljék el művei nagyságát.

Vájjon nem bölcsőbbek-e és igazabbak az isteni szavak a «nagy» bölcselők tanainál?

Mért fussunk mi utánuk? Hiszen ha csak harminc év távlatából nézem is műveiket és műveik sorsát, látom, mennyire beporosodtak és idejüket múlták. De a Biblia igéi ma is ragyognak, mint a csillagok!

Tehát e dolgozatomon Isten kinyilatkoztatása vonul végig. A Szentírás bölcsesége az uralkodó eszme és vezető gondolat. Isten értelmével és lélektanával nézem a kérdéseket és elemezem azokat. Hiszen tehetem! Mert Isten az Ő szemét szívünkbe (illetőleg eszünkbe) helyezte, hogy megmutassa nekünk művei nagyságát. Azaz Isten azt akarta, hogy szemünkkel úgy lássunk mindent, mint Ő és eszünkkel és szívünkkel úgy értsünk meg mindent,

mint ő. Nem akarja, hogy szemeinkkel csak nézzünk és ne lássunk; eszünkkel éljünk és esztelenkedjünk. Ezt követék el az anyagelvűek és az ál-idealisták. Ok tévedtek és tanaikkal milliók szellemi és erkölcsi romlását idézték elő.

Mi tudjuk, hogy Isten nem csal meg minket. Igéit bátran és hűséggel követhetjük vezérfonálként.

ELSŐ FEJEZET.

Az anyagelvűség bukása.

Megbukott-e tényleg és miért az anyagelvűség?

Az anyagelvűség azért bukott meg, mert az anyag fogalma, úgy, amint évezredek óta azt gondolták, nem érvényes. Az anyag ma csak jelenség és nem valóság. Amint a párák, a víz, a jég csak a H_2O -nak különböző alakjai, épúgy az anyag a fény finom energiájának a szilárd alakja. Amint a jég vízzé, majd gőzzé változhat át; épúgy minden anyag energiává, fénné finomulhat.

Hajdan az atom volt az anyagnak legvégső és oszthatatlan része. Ma az atom is már egy kis világ. A nagy világnak (makrokozmosz) végtelen kis ellenképe (mikrokozmosz). Sőt tükörképe. Mert aki ismeri az atom belső szerkezetét, az előtt feltárul a határtalan nagy világnak belső szerkezete is.

Mert minden atom végtelen kis naprendszer, belsejében őrült mozgással. Az atomnak is van központja, napja, magja. Ezt a magot, napot bizonyos számú pozitív elektronok alkotják. A mag körül ugyanolyan számban bolygók, azaz negatív elektronok iramlanak. Az atomok különbözők és az atomoknak, épúgy mint Mendelejev elemeinek, matematikai képletük van. Körülbelül 87 elem atomszerkezetet ismerjük. Legegyszerűbb a hidrogén képlete, 1 pozitív és 1 negatív elektron.

A héliumé 2-2. Az uráné 92-92. Az elektron körülbelül ezerbilliószor kisebb az ismert legkisebb atomnál. Átmérője 10 cm.

Minden: élő és élettelen; minden sejt és atom elektronokból áll. A negatív elektronok 60.000 kilométeres sebességgel keringenek a pozitív mag körül.

A mikrofizikában tehát nincs nyugvás, csak örült mozgás. Az atomban, ami már a makrofizikához tartozik, minden látszólagos nyugvás dacára, szédületes az örvénylés. Az atom természetű, legyen az hidrogén vagy sejtatom, a belső mozgás.

A sejtatom szerves elektronszerkezete is ugyanolyan természetű mozgást tár föl, mint pl. a szervetlen rézé. Természetesen ezen mozgás mellett a sejtben még más belülről fakadó életmozgást is tapasztalhatunk. Pl. a virág sejtjében dolgozó mozgás a virágot a sejtből virággá növeszti. De viszont a kristály belsejében is van oly mozgás, amely a szép kristályt kimódolja. Már Aristoteles is megcsodálta a kristályosodás remekművét s azt tanította, hogy ez az élet első kísérlete a szerveződés felé. De a kristály, mint szervetlen valóság, az alakatlan kőtől lényegileg nem különbözik, csak mint jelenség hat szebben. S azért mondhatjuk, hogy az élettelen és élő egyaránt az alaktalanságból az alak felé: az egyszerűbből az összetettebb felé lángol föl. A kristály az élettelenek világában az élet felé irányuló törekvés első lépése.

Sok meglepetést tartogat az atomok belső szerkezete. Pl.:

A rézatom képlete pl. 28-28. A 28 negatív elektron az atommaggal (28 pozitív elektron) szilárd kapcsolatot képez. De ezen 28 negatív elektronhoz mint lógós egy 29. is csatlakozik. Mint lógós, mondom, mert ez a 29. szabadabb és kötetlenebb társ. De ha véletlenül valami külső sérülés folytán a 28. elektron elpusztulna, akkor ez a lógós elektron rögtön helyébe, a zárt sorba ugrik és többé nem kalandozik el.

Ez a jelenség felveté a kérdést, vajjon az elektronok mind zárt rendszerekben működnek-e? Vagy vannak szabadon lebegő elektronok is? Planck azt tanítja, hogy ilyenek vannak. Sőt azt a nézetet is megkockáztatja, hogy ezek a gépies, mechanikus törvényeknek még nincsenek alárendelve. Sőt épp ezek azt bizonyítják, hogy a természetben is nemcsak a gépiesség, hanem bizonyos fokig a szabadság is érvényesül. Planck ennek alapján vallja és bizonyítja a szabadakarat tanát is.

De még tovább is mehetünk! Nagy a valószínűség, hogy az őselemi elektronvilág atomokba szerveződése csak későbbi folyamat. Az ősi kezdet még törvényen kívüli, kaotikus létezési mód, amely csak lassan ölté föl a 87-féle alakot és lassan bontakozott ki az elemek világa. De — mint mondtam — az atomokban is a nagy világtani törvények uralkodnak. Ezek a törvények pedig a matematika

nyelvére fordíthatók, tehát szellemi természetűek. Lényegük a szám!

Másrészt a sejtek pusztá elektronszerkezete sem elegendő arra, hogy a növények, állatok és emberek gazdag, színes és csodálatos világát kibontsa. Az élőkből még más törvények is dolgoznak; hiszen élők! Az elektronvilág tehát egyrészt mindenütt egyforma (homogén). Önmagával azonos, másrészt meg mindenütt *más* törvényt, tervszerűséget és célfelé lendülést is varázsol elénk. El egészen a lángészig. Ki mondhatja, hogy ez a más az anyag ősi birtoka? Az elektronok ősi rejtett képessége? Ellenkezőleg az elektronok világa csak az az ősi tartály, amelyből a bölcs terv, a törvény és az előrelátó célszerűség merít és alakít, hogy a homályból a fénybe; a láthatatlanságból látható megjelenésbe, az eredetből a célba szökjék, kezdve a hidrogéntől a lángészig.

Ez a három: terv, törvény és célszerűség akár mint vezető eszme (idea directrice), akár mint dominánsok (Reinke), akár mint rationes primordiales (Szent Ágoston), úgy különböznek egymástól, mint az anyag és az alak. A világ ősi atomja az elektronvilág egy; de ebből az egyből más más formavilág bontakozik ki az ásványban, növényben és az állatban. Ezen ősi, elemi világnak szerkezete ma már ismert s nyilvánvaló, hogy sem az atomok, sem a kristályok, sem a növények, sem az állatok világa, sem az ember szellemi világa nemcsak ebből az ősalomból szökik a létbe. Az élet, a lélek és a

szellem gazdag világának testetlen mintái az anyagban öltének ugyan testet, de nemcsak az anyag képességeiből születnek. Azt mondják, a ruha teszi az embert. Tévedés! A ruha csak külsőt ad, de a lényeket, a belsőt nem a ruha szüli. Korunk egy materialista orvosa egy szép napon ráeszmélt ezen igazságra és így beszélt: «Tudni kell, hogy az ember egyetlen egy sejtből származik. Ennek a sejtnek a fele a férfi, a másik fele a nő ivarsejtjéből tevődik össze. Ebben a kettős egy sejtben örökli az ember a szüleinek minden tulajdonságát. Ez bizony hatalmas csoda és ma még teljesen érthetetlenek azok az *erők*, amelyek ezt a sejtet *mozgatják*? Érthetetlenek, mert az anyag szerkezetének mai fölfogása eléggé el tudja képzelni ezt a működést. Az elképzelés alapja az, hogy az atomban milliányi (?) elektron és proton kering egy centrális mag körül, mégpedig másodpercenként 60.000 kilométeres sebességgel.» De az erőt, amely belülről és célszerűen mozgatja, a materialista a legutóbbi időkig sem észlelte. A materialista bizony csak elektront és őrült sebességet látott. Az *erőket*, amelyek ezt az elektronvilágot a maguk sebességeivel bizonyos tervek, célszerűségek és törvények szerint mozgatják és belőlük a szakadatlanul munkában levő teremtés bájos világát kibontják, ezeket a létbontó erőket a materialista bizony az atomokban magukban nem is láthatja. Ezek az erők más természetű és más hatóerejű lényiségek. Ezeket az erőket csak a szellemiség hívei észlelik és dicsőítik.

És ezek örülnek, hogy a századokon keresztül istenített anyag végül levette álarcát és megmutatta az igazi arcát. De ez az arc nem szellemi arc, csak a szellem arcának a fátyola, külső burka. Korunk legsátánibb materialistája, Haeckel is élete végén ráeszmélt ezen igazságra. Az «Atomseele» c. munkájában már az atomokba is lelket lehelt. Az egyik végletből a másikba esett s azt tanította, hogy minden lélek. De megbánta-e halálos ágyán azt a sok lelki romlást, amelyeket milliós példányszámban megjelent művei a társadalomban s főleg az ifjúság lelkében okoztak. Az első világháború végén kirobbant német istentelen kommunista mozgalom az ő és munkatársai gondolataiból táplálkozott. Sőt a német ateizmus minden formája is az ő nevéhez tapad. Művei ma értéktelenné váltak, de bűnei tovább élnek.

Lehet-e gondolat agy nélkül?

Az anyagelvű tudós igen szüklátóköri gondolkodó. A tudósok ugyanis, ha szaktudósok, természetüknél fogva is egyoldalúak, egy nézőpontbó szemlélődők és ítélkezők. A szaktudósnak ugyanis rátermettsége és elhivatottsága jelöli ki működési helyét, körét és jellegét. Természete belülről ösztönösen hívja a kutatás bizonyos mezejére és e mezőn szívvel-lélekkel dolgozik. Minden egyéb csak másodsorban érdekli s épp azért könnyen, meggondolás nélkül mások tekintélyének vonzáskörébe kerül. Főleg a közszellem, a korszellem

bölcséleti iránya hat rá, mert aki a korszellemmel halad, azt a korszellem hátára veszi és magasra emeli. Aki viszont a korszellem ellen küzd, azt a korszellem leteríti mint pld. Lamarckot és az ágostoni rendi Mendel Gergelyt Darwin előnyére. Pedig ma Darwin neve és tekintélye a tudósok szemében is nagyon aláhanyatlott, mert a materializmus csillaga is leáldozott.

Az anyagelvű tudósok, amennyiben az anyaggal foglalkoztak, nagyszerű eredményeket mutattak föl. Ők tárták föl szemeink előtt az anyag rejtélyeit és természetét. A mechanika, fizika, kémia és élettan gazdag ismeretekkel ékesítették szellemünket. Sajnos, a mechanikus a mechanika gépies és változhatatlan elveit rákényszerítette a fizikára, pedig a fizikai jelenségek nem oly feltétlenül gépiesek, mint pl. a csillagászati jelenségek. A fizika megint a kémiát igyekezett leigázni, pedig a kémia jelenségei még kevésbé gépiesek. A kémia pedig az élettant igyekezett megfosztani saját különleges tulajdonságaitól és az életet egyszerűen a vegyi jelenségek sorába illesztette. Az élettan végül ránehezedett a lélektanra és a lelki élet egészen sajátos tüneményeit elsikkasztotta, vagy körülmetélte úgy, hogy a lelki jelenségek elvesztették eredeti természetüket. Szóval az alacsonyabb rangú tudomány lerágta a magasabb rangú homlokáról a babért és a maga szintjére torzította. Csoda-e, ha ezeknek a megcsonkításoknak az lett a vége, hogy a szellem a tudomány keretéből egészen kirekedt, mint önálló lény számúze-

tett s az anyagelvűség vakmerően és vakon azt hirdette, hogy az anyag egyedül minden. Az anyag az alapelve mindennek. Minden az anyagban és az anyag révén kezdődik és végződik s az anyagon kívül más a mindenségben nincsen. A lélek, vagy a szellem is, tehát csak az anyagnak a váladéka s az agyvelő benuulásával a gondolat is megáll és kialszik minden szellemi élet.

Milyen egyszerű és milyen szemfényvesztő ez az okoskodás! Egyszerű, mert hiszen ezen tant a leggyöngébb ész is felfogja és szentül hiszi, hogy meg is érti. Szemfényvesztő, mert a nagy szellemi mélységeket, amelyeket a gyöngé ész tagad, nem is sejtí s annál kevésbé igyekszik azokat megérteni. De nem is törődik velük.

Pedig néhány egyszerű ellenvetés is zavarba hozza az anyagelvűt

Felteszem pl. a kérdést, honnan nyeri az anyag az életet? Ha az anyagelvű azt feleli: az élet az anyagból sugárzik ki, akkor bevallja, hogy az élet az anyagba van bezárva s onnan lángol föl. Más szóval az élet több és más, mint az anyag. Sőt azt is el kell neki fogadnia, hogy ez az anyagba zárt élet, mint magasabbrendű erő belülről szervezi az anyagot és virágoztatja ki az anyagi világ ragyogó színpompás lényiségeit. Tehát az anyagon kívül elfogad egy más tényezőt, más teremtő erőt is.

Ha pedig az anyagelvű azt vallja, hogy az élet az anyagba kívülről sugárzott be, mint életcsira, akkor is velünk tart, mert akkor is azt tanítja, hogy

az anyag egyedül nem minden s főleg, hogy az élet nem az anyag egyszerű váladéka.

Ebből az elgondolásból ismét két más eszme csillan ki.

Látom az anyagot és az életet, mint két egymásba kapcsolódó tényezőt: alakító és alakuló valóságot. Ki kezdi a csírázást, a növekedést és melyik hajtja végre a formálás művészetét?

Talán az anyag? De a fizika azt tanítja, hogy a fizikai anyag önmagában véve szükségképen tétlen és mozdulatlan valami. A tehetetlenség zord törvénye uralkodik rajta. Az anyag csak vágy az alak után. Tehát az anyag nem lehet a kezdő! De ha mégis elfogadjuk ezt a szinte lehetetlen álláspontot és valljuk, hogy az anyag a kezdő, az ösztökélő, akkor meglehetősen valószínű, hogy az élet és az élet formáló művészete egykor az anyaggal együtt ki fog pusztulni, ki fog aludni.

De, ha ellenkezőleg, az élet teremtő ereje a minden fejlődés kezdete, mozgatója és célhoz irányítója, akkor ez a szellemiség nemcsak mindig uralkodni fog az anyagon, sőt ellenkezőleg, mindenáron fönntartani igyekszik majd az anyag külső alakját is, és ha mégis ez a fáradt anyag részeire bomlik, nem rántja magával a szellemet is. A szellem tovább folytatja majd pályafutását és hivatását.

A Szentírás is ezt mondja, ezt tanítja. Kezdetben vala az Ige! Az Eszme, az Ige a gondolat ősi forrása és az Igével együtt a gondolat az úr, a kezdet es nem az anyag.

Ebből pedig az következik: bárhol is a természetben zsendüljön csak egy moszat, mozogjon egy protozoa, figyeljen egy állat, vagy gondolkodjék a legrövidebb ember, ott mindenütt a gondolat, az ige, az eszme ölt testet és szervez magának testi alakot. A testetlen életformák lényegüknek és jövő hivatásuknak megfelelőleg építik föl szerveiket az anyagból és csak annyi és olyan szervet alkotnak maguknak, amennyire és aminőre szükségük van hivatásuk betöltésére. Szerveik az ő szerszámaik; életszükségleteik számára.

Ebből következik, hogy a Gondolat, az Ige, mondhatjuk az Igével átsugárzott természet már a legmagasabb állatok és az ember megjelenése előtt is sokkal értelmesebb volt, mint akár mi és megvalósította már a növények, a halak, a gyíkfélék, a hüllők, a madarak és főleg a rovarok világában azon csodálatos találmányok nagyrészét, amelyek rajongásba ejtenek ma is bennünket. Volt-e a mérhetetlen távolban, a homályos múltban a gondolatnak, eszmének agya? A létbontó életcsira, entelechia nem maga teremtette-e meg magának mindazt, ami csak lépcsője és hágcsoja volt a felfejlődésben a növénynek és állatnak egyaránt? És csak annyit teremtett, amennyire szüksége volt. S az agyat is csak akkor szervezte meg, amikor már arra volt szüksége. Tehát a növényvilág faunáiban és flóráiban még nem, csak azután!

Nyilvánvaló tehát, hogy a teremtés kezdetén, mikor Isten örök gondolatai térbe és időbe léptek,

ezek a teremtő formák csak fokozatosan bontották ki az anyagból és a szükség szerint szőtték ki testi szerveiket és csak legvégül az agyat. Tehát nem az agy előzte meg az észszerűséget, hanem az észszerűség az agyat, mint a gondolkodás művészetének szövőszékét és bámulatos berendezésű gépezetét.

Ezt a csodálatos észszerűséget az anyagelvű tudós a növény- és az állatvilágban az ösztön javára írja. De igazán mélységesen foglalkozik-e ő az ösztönnel? Hiszen, ha nyitott szemmel és villámló ésszel nézné az ösztönök szépségét, bölcsességét, sőt tudományát, soha nem kételkednék a lélek létezésében. Sohasem vallaná az anyagelvűséget. Az ösztön oly csodás működő erő!

Nem feladatomban e helyen a növények úgynevezett intelligenciájával foglalkozni, Maeterlinck ragyogó tollával nem vetélkedem. De rámutatok mégis arra a nagy ügyességre, amellyel ők mindennél a földtől fölszabadulni és a teret legyőzni igyekeznek. Nagyrésztük oly fortélyokra, szerkezetekre, kelepécékre, számítgatásokra támaszkodnak, amelyek a mechanika, a ballisztika (repülés) terén számunkra is bölcs tanácsokat adnak. A jávorfa légcavarja, a hárs külső szíromlevelei, a gyermekláncfű siklókészüléke, a kutyatej pattogója, a balzsamuborka fröcskölő körtéje, a gyapjúfű horgoskái és ezer más váratlan és meglepő szerkezet nem ejtenek-e bámulatba? Mert azt lehet mondani, hogy nincs mag, amely ki nem talált volna valami

teljesen neki megfelelő módot, hogy megszökjék szülei árnyékából és új teret ne hódítson meg magának.

Ha az ember művészi szemmel nézi a mezőségeket, a kerteket és a virágüzleteket, bámulattal telik el, mily és hányféle pazar és színes képzelőerő sugárzik feléje és mily kellemesen vidítja föl szemünket, lelkünket a tarkaság káprázata.

És ha a bogarakat, az alsóbb és a felsőbbrendű állatokat vizsgáljuk, ugyanaz a bölcs, józan és tanulságos okosság és szellemesség lep meg bennünket. Az ember szeme szeretettel mereng el az élet gazdagságán, színein, leleményességén és meghatottan simul az ész is annak annyi bájos, kedves, erős vagy gyenge képeihez. Visszavarázsolja magát azokba a történetelőtti időkbe, azokba a tőlünk oly iszonyatosnak képzelt éjszakába és elhagyatottságba, amelyekben valaha az élet kis és nagy példányai csírázni, alakulni és kifejlődni kezdtek. De ne csodálkozzunk ezen, mert az igazi élet és minden teremtő ész csak a csöndben dolgozik. Emlékezzünk csak mi is azokra a csendes percekre, mikor gyötrődő, lángolni vágyódó lelkünkben minden apró rejtett dolog, vagy igazság föltárul. Mikor az alvó igazságok hirtelen fölébrednek. Az alkotó csönd ihletéseit és termékeny pillanatait nem lehet elfeledni és csak azok ismerik a békés és villamos-sággal teli érlelő csend boldog perceit, akik annak reszkető és fölrázó szikrázását, a szellemi megtermékenyülés áldott perceit át meg átélik.

Mély, nagyon mély vizeken nyugszik a mindennapi élet vékony héja. Ezen héj fölött lebegünk gondtalan és meggondolatlan elméleteinkkel, feltevéseinkkel és korcs gondolatainkkal. Sejtelmünk sincs arról, hogy a vékony és síkos héj alatt mily fenséges életigazságok, észt tágító törvények és erők pihennek. De ha a héj mögé nem nézünk, akkor vakok maradunk. Ám eljön az áldott pillanat, amikor lelkünk szemei megnyílnak és a belülről felfénylő fény mellett ráeszmélünk az igazságokra.

Boeme Jakabról olvasom, hogy egy alkalommal lelki szemei átvilágították a körülötte fekvő természetét és minden fűszálat, virágot, fát, bogarat és állatot belülről, a maga benső fényénél és életlángjában szemlélt. A test mögött a csírázó, a levelet és ágakat fakasztó, virágokat bontó növénylelkeket és az állatokat mozgató állatlelkeket ismerte meg. Az egész mindenség lefátyolozódott és köpeny nélkül meredt eléje.

így van ez a korok szellemi életében is. Az anyagelvűség csak az élet külső, merev héját szemléli és a kárpitok mögé nem lát. A szellem, a lélek mozgató idegszájai kiesnek látóköréből. De eljön egyszer az a pillanat, mikor a lélek érzékszerveink közreműködése nélkül is megpillantja és megragadja a minden élő bensejében működő titokzatos életlelket és benső kapcsolatban, szeretetteljes egyesülésben tárul föl előtte a mindent belülről mozgató és céljához vezető lélekelet. Es míg eddig csak az anyag jelenségeit szemléltük, ezentúl fel-

fedezzük az anyagi jelenségek pereme alatt a lélek életének hullámzó, éneklő és örömteljes működéseit. Az anyagelvűség így homályba szürkül! Az anyag és az agy vastag rétege mögött felfénylik a lelki erők villanó, teremtő élete. S az erők pezsgő és villamos működése mögött pedig a bennük lüktető és működéseiket irányító, szabályozó és szikrázó lelkiség.

MÁSODIK FEJEZET.

A lélek vonalán.

Vannak századok, amikor a lélek szinte elalszik és szinte senki sem nyugtalankodik miatta. Sőt az élet is, az emberek is, mindennapi életüket úgy rendezik be, mintha lelkük sem volna. Az elméleti anyagelvűséget követi a gyakorlati anyagelvűség. Az élet elanyagiasodása, elszellemtelenedése. így éltünk mi az újkor századaiban. De ha természet-tudományos anyagelméletünk leáldozik, a szellem napjának is föl kell virradnia. Nemcsak a külső természetben kell felismernünk a lelket, magunknak is át kell szellemesednünk. Mert mennél jobban föllángol az életben a szellem, annál több lelkiség sugárzik kívülről is belénk. Mennél jobb lélek-vezetők (anténák) vagyunk, annál több lelkiséget fogunk föl. Tagadhatatlan, hogy ma a tudomány is a lelkiség útjára lépett, de az irodalom, a művészet, az erkölcsiség és az egész élet csak lassan és álmosan hagyja el a megszokott anyagias életvonalát. A szellemiség híveinek életét még mindig nem hatotta át az új szellem és új irányzat. Azért észleljük mindenütt az életben is az erkölcsiség mélypontját. Azért oly gyöngé az őszinte szellemi föllángolás minden téren. A keresztény, a nemzeti és az eszményi élet csak pislog! Csak látszat! Pedig

bizony életünk minden megnyilvánulásában a léleknek kellene uralkodnia és tündökölnie.

Új nézőpontból kellene talán kiindulnunk a tudomány s főleg a lelkiismeret tudományának ápolásában.

Szókratész óta zeng a jelszó: Ismerd meg tenmagadat. Az Úr Jézus azt mondta: Bennetek van Isten országa! Szent Ágoston pedig: Istent és a lelket akarom ismerni és más semmit. Az indus bölcsek századokon keresztül Tagoréval harsonáltak: «mi indusok azt tartjuk az élet főcéljának, hogy az ember keresse önmagának legmélyebb mélységeit, amelyek egyúttal a legmagasabb magasságok is. S ha ezt elérte, akkor egyúttal az élet legfőbb vigaszát is megtalálta».

Boldogság és béke a lélek legfőbb kincse. E kincs után vágyódik minden kor és minden ember. De megtalálhatja-e az, aki a lelkét nem ismeri? Sőt nem is akarja megismerni? A lélekről a lélektan nyújt arcképet. De hová torzult az elmúlt századokban a lélektan és mily torz és gyerekes képét adott a lélekről! Az anyagelvűség lélektana csak bitorolta a lélektan nevét. Hiszen csak az érzékszervekhez, az anyaghoz, a testhez legszorosabban fűződő lelki jelenségeket rajzolta meg. Esze ágában sem volt a lélek magvához férközni és a test nélkül is élő szellem legsajátosabb képességeit, erőit, működéseit, szellemiségének testtől is független titkos működéseit feltárni. Az idők járása azonban a lélektan körül is megfordult. Sajnos, a hivatásos lélek-

búvárok is még mindig a régi úton haladnak. Vagyis csak kívülről nézik a lelket. Az érzékek és érzetek peremén fürkésznek. A lélek mély tengerebe nem tudnak alászállni. Az új lélektannak pedig, mint az élettannak, szintén a lélek középpontjából kellene elindulnia. De hol van a lélek központja?

A lét Leleke.

Napsugaras szemeinkkel csak kis részét szemléljük a mindenségnek. Ha szemeink a kozmikus sugarak iránt volnának érzékenyek, ezt az egész világot másképp látnók. Mélyebben és szélesebben fogná át tekintetünk a mindenséget. Így hát csak részben és nem színültig telt igazságokban szólaltatjuk meg a természetet. Csoda-e, ha tévedhetünk? Talán a színigazság volna az ész legnagyobb csodája. A teljes tudás emberfölötti kívánság. Olyanok lennénk, mint az istenek.

De ezért ne panaszkodjunk. Értelmünk fénye megfelel helyzetünknek a természetben. Korlátolt hivatásunkat így is pontosan betölthetjük. Titkok közepében maradunk ugyan, de a lét sejtett titkai csak rugalmassá, feszültté teszik életünket. Talán épp ez a feszültség a mi boldogságunk forrása. Izgatottá teszi életünket, delejes munkára serkenti eszünket; a titkok hajszolói maradunk.

Titok az atom, titok a sejt. Titok az atomok benső törvényszerűsége és szervezkedési vágya; titok a sejt belülről alakító lelke. Titok az ösztön

a növényben és az állatban; titok az érzékek, az ész és a végtelenbe lángoló értelem célkitűzése.

De legnagyobb titok, hogy honnan mindez a titok? Honnan az eredet és hová vezet a vége? Honnan a létezés és hol a létezés torkolata? Honnan a végesség és hol oldódik föl minden végesség? Mindez nagy titok! S mindez arra ösztönöz, hogy keressem az eredetet és keressem a véget. Keressem a kezet, amely ide helyezett és keressem a keblet, amelynek ölén majd megpihenek.

Sem én, sem minden egyéb lény, nem magától ugrott a térbe és az időbe. S ha egyszer már minden itt van, nem maga szabja meg, hol és hogyan jut céljához.

Föltételes lény itt minden; föltételes megállóhely mindenki számára ez a föld. Mert sem a születésem, sem elmúlásom nincs a magam hatalmában. Függek a térben és az időben valakitől és függni fogok az örökkévalóságban is létem okától. Én is és minden, ami csak van, esetleges, mulandó és függeteg.

Létezem! De hogyan létezem? Az idő partjára tettek ki. Az idő gyermeke vagyok. És minden ugyanilyen: ásvány, növény és állat. Minden időben keletkezett és időben lép majd le a lét színpadáról minden. De hová?

Ki az, aki mindennek kezdete és mindennek a vége?

Mindennek a kezdete az, aki így szól:

— Én vagyok, aki vagyok.

Máskép: Én a Lét vagyok.

És ki az, aki mindennek a vége?

— Én a Kezdet és a Vég vagyok. Alfa és Omega.

És ha még pontosabb feleletet vársz: «Benne élünk, mozgunk és vagyunk».

Más szóval:

«Minden őáltala, Ővele és Őbenne lett.» (Szent Pál.)

Végtelen mély és nagy szavak. Akire ráillenek, az meg a legnagyobb titok. Ezt a titkot ember föl nem méri. Egyedül a tenger ismeri a tenger mélységét; egyedül a tér ismeri a teret, egyedül a Lét ismeri a létet. Aki a Létet ismerné, az maga is a Lét volna. Magyarul: Isten!

Évezredek bölcsei elmélkedtek lehunyt szemekkel és lángoló lélekkel a Lét titkairól. S gyönyörű igazságokat harsonáztak. De mégis azt vallották, hogy e titok fényénél minden tudás csak tudatlanság. Sötétség, «Ő Minden.» Ki mérhetné föl ésszel a Mindent. Ki mérhetné azt föl, aki mindennek a lelke, gyökere, hordozója és gondozója?

Merész lépés, de az ihletett lelkű Apostol igyekezett a Lét lelkét megközelíteni. Szent Pál szavai: Minden őáltala, ővele és őbenne lett, isteni sugallatból erednek. Szent Jánost szintén a Lélek sugalmazta. «Kezdetben vala az Ige s az Ige Isten-nél vala és Isten vala az Ige.» S Szent János szava már az ész látását felfényesíti és az ész kezdi megérteni a titkot. A bölcs Boetius pedig így festi a Létet: *indeterminabilis vitae tota simul et perfecta*

possessio. Azaz: a Lét mérhetetlen élet és örök ifjúság. Mindig ugyanaz a végtelen. Isten tehát a Lét. Még pedig öntudatos és nem öntudatlan Lét. Az Ige fénylik Benne, mert az Ige öröktől Istennél vala és vele egylényegű. Végtelen, mint Isten. Amit az Ige gondol, az öröktől fogva való és az benne öröktől fogva él. Ásvány, növény, állat és ember, mint gondolatok, az Ige örök gondolatai és benne öröktől fogva élnek. Mert ami itt az időben a földön csak lett, az benne öröktől élet vala (quod factum est, in ipso vita erat). Aminek időben és térben testet vagy lelket adott, vagy adni fog, az benne, a Létben, mind a végtelenség hajnalától fogva élt és élni fog.

Mily csodálatos magaslatról nézzük immár a mindenséget! A Lét tehát a Kezdet és a Vég! A Létben gyökeredzik minden. Az igés, az öntudatos és mindentudó Létben, Istenben. Mindennek eljön az ideje. Egyszer minden kilép (exit, mondja Szent Tamás) a térbe és időbe, azaz testet ölt és megjeleníti az Ige eszméit. Kilép minden a Létből, mert a Lét mindeneknek ősi fészke s az Ige, mindeneknek nagy művésze. A Szeretet pedig a sugárzó jóságát, kincseit szétszórtó Szeretet, a Szentlélek mindennek a megelevenítője. Szent János közli az Ige szavait, amelyek napnál világosabbak és fényesebbek és a legfenségesebb titkokat megvilágítók: «Ama napon majd belátjátok, hogy én (az Ige) az Atyámban (a Létben vagyok), ti meg én bennem, én pedig tibennetek.

Az Úr Jézus e szavakkal kinyilatkoztatja: hogy a mindenek kezdete és vége, a Lét, a szerető Lét: Atya!

Kinyilatkoztatja, hogy ő, az Ige az Atyában van.

Kinyilatkoztatja, hogy ti emberek és mindenki és minden énbennem vagytok és én, az Ige, tibenetek és mindenben.

Ahol csak igazat, jót és szépet lelsz, az mind az Igétől nyerte szépségét, igazságát és jóságát, mert minden az Ő eszméje és minden eszme Ő. Es minden csak addig igaz, addig jó és addig szép, amíg az Ige sugárzik át rajta. Erre buzdít is mindeneket:

«Maradjatok bennem és én bennetek. Aki énbennem marad és én őbenne, az bőségesen terem. Ha berniem maradtok és az én igéim bennetek, kérhettek mindent, amit csak akartok és meglesz nektek».

Az élet útjai azonban nehezek. Ki igazodik el a bűnös élet útjain? Ki marad meg végig az igazságban?

«Majd ha eljön az igazságnak Lelke, meg fog benneteket tanítani minden igazságra. Ő nem magától fog beszélni, hanem azt fogja elmondani, amit hall és kijelenti nektek a jövőndőt. Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből kap és azt hirdeti nektek. Minden pedig, ami az Atyámé, az enyém is. Ezért mondtam, hogy az enyémből kap és azt hirdeti nektek.»

Bámulatos szavak. Világosan megértjük, hogy

az Atya és a Fiú egy örök gondolat, egy örök szellemiség; a Lélek pedig a jó Atya és az engedelmes Fiú szellemi, isteni világának szétsugárzója. Hiszen a Szentlélek az Atyától és a Fiútól ered. A pünkösdi tüzes nyelvek is a tüzes Szentlélek felvilágosító, megszentelő működésének jelképei. Azé a Léleké, aki egy a Fiúval és egy az Atyával.

Minden idők teológusai lelke előtt ezek a szavak lebegnek, mikor az emberi lélek magasságait és mélységeit fényre hozni és feltárni igyekeznek. A lélekbúvárok is, ha a lelket a lélek mélységeiből és nem múló jelenségeiből óhajtják elemezni, magyarázni és titkait feltárni, ezen kijelentésekhez forduljanak. Ezek a szavak a léleklátás fénylő fáklyái és megvilágosítói.

Ámde ezek a szavak főleg mély bepillantást nyújtanak a lét Lelke és a létezők lelke közötti benső összefüggésekbe. Hiszen nemcsak az embernek, sőt azt mondhatnám, mindennek van lelke. Vájjon az ember művei nem a lélek alkotásai és szellemiségének hordozói-e? Nem a művész lelke él-e bennük? És a természetben minden atom, ásvány, növény, állat nem egy-egy jellegzetes külső vagy belső szépség, erő vagy célszerűség tükrözője-e? A világ összes lényeiről pedig azt mondjuk: természet, vagy mindenség. Es ha a létezőket így akár egyenként, akár együtt gondolom, látom, hogy mindegyiknek gyökere egy másban van, létében mástól ered és másra szorul, tehát kölcsönös és mélységes függést árul el minden e létrendben.

S ez a függés, ez a rátámaszkodás utal arra a támaszra, arra a gyökerre, amely mindent hordoz, de amelyet semmi más nem hordoz, mert magában gyökeredzik. Mint Szent Pál oly szépen mondja: «a gyökér hordoz téged és nem te a gyökeret». Nem te hordozod a gyökeret, sőt az egész világ sem hordozza a Lét gyökerét, ellenkezőleg mindennek gyökere és hordozója a Lét. A magában gyökeredző és magát a világban kinyilatkoztató és kifejező Lét. Ez a Lét ad mindennek létezését, erőt, ihletet és működést. Felbonthatatlan és megszakíthatatlan szálak fűznek mindent hozzá. Mint a venyigék a tőhöz, a gyökérhez, úgy szövődünk a Léthez, hogy virágozzunk, kiteljesedjünk és gyümölcsözzünk. A Lét a bölcsőnk, a Lét életterünk és a Lét egykor nyugvóhelyünk. Alfa és Omega!

A Lét dajkál, hordoz és fejleszt tehát mindent. Mindennek Ő a Lelke. Ezt a nagy léttani igazságot kell imádságos lélekkel magunkban öntudatra hoznunk, elmélyítenünk és minden nagy és kis tetteinkben vagy gondolatszikráinkban kifejeznünk. Mindennek keblében, szívében Ő a Lélek. Főleg az ember lelkében, szentélyében Ő az isteni szikra.

Ha ez az igazság bennünk nemcsak virágos szózat, hanem mélységes meggyőződés, akkor fénylik föl lelkünkben, mennyire igaza van Szent Ágostonnak: csak Istent és a lelket akarom ismerni, mást semmit. Mert ha ismerem Istent és a lelket és kettőnek legbensőbb kapcsolatát, akkor kinyílnak testi és lelki szemeink és a tudósok és bölcsék nehéz

kételyei egyszerre megoldódnak. A gondolkodástan, az ismeretelmélet, a lénytan, a világtan, a lélektan, a társadalom és jogbölcselet mind, mind kitarják lelküket és tisztán látunk ott, ahol a tagadás, a vaksi homály nem lát.

A létezők rendjében tehát a világító fény az isteni Lét ismerete és szeretetteljes átkarolása. Aki a mérhetetlen Élet és Lét szívében mint édes otthonában pihen, annak lelke fényárban úszik és ihletet és belső megvilágítást nyer. Az megéli, mi is az isteni lélektan? Mi is az a titkos fény, amely cikázik, villámlik, fénylik jámbor és áhítatos pillanataimban. Megéli, mikép dördül be lelkem süket csöndjében: én vagyok a vitis mistica, a titokzatos felvilágosító és lélekderítő fény. «A te világosságod» és a «te üdvösséged». Salus tua ego sum.

A lélek szikrája.

A Lét Isten. A Lét minden. A Lét mindenkinek boldog birtokosa és ura. Ő ölel át mindent! Ő virágoz ki mindent. Ő sarjaszt, dajkál, nevel és vezet céljához mindent. Minden benne van és semmi sincs kívüle. Minden tőle van és senki semmit sem ad neki. «Benne élünk, mozgunk és vagyunk.» Mindent a tenyerében hordoz, «őáltala, Ővele és őbenne él minden.»

Az anyagelvűség Isten helyébe az anyagot illesztette. Vallotta: az anyagban élünk mozogunk és vagyunk. Mindent az anyag hordoz méhében.

Az anyag által, az anyaggal és az anyagban él minden. Milyen tévedés!

Ma az anyagon túl vagyunk. A rest, a tehetetlen, a magában mozdulatlan anyag szétfoslott és az örökké mozgó, ragyogó energiák világává finomodott. Energia tölti be a teret. Energia sugároz át mindent, de az energia világa is korlátolt, működése kiszámítható, hatása véges. Ismerjük természetét és tudjuk, hogy csodás törvények irányítják, szövik-fonják és szabályozzák működését. Az energiák mögött örökdik az örök tervszerűség, törvényszerűség és az előre látó és irányító célszerűség: Isten szó a szövőszéken.

Az energia is a Lét remekműve és terveinek egyik megvalósítója.

Lelki szemeinket tehát az energia nem varázsolja el. Az nem Isten! De tudjuk, hogy az energiából szövi és bontja ki a Lét az egész látható és láthatatlan természetet.

A szellemiséget, a lelket is a Lét méhe hordozza. A lélek azonban nemcsak energia. Több az energiánál. Az energia nem él és nincsenek lelki, szellemi képességei. De az energia finom és hajlékony eszköze a léleknek. A lélek is vágyik a külső megjelenés után s az energia is vágyik a szép alakban való megjelenés után. A növény, állat, ember lelke testetlen valóságok, de az energiában testi megjelenést nyerhetnek. Az energia lágy és a lélek alkatát befogadni és kifejezni alkalmas valóság. Micsoda finom szál pl. az életcsira a fogamzás pillanatában. S mikép

gyarapszik az a láthatatlan csira és miképp fejlődik a lélek építő művészetének hatása alatt virággá, állattá vagy emberré.

De a fogamzás előtt a lélek is, az energia is, a Lét ölében pihennek. Onnan villannak ki és egyesülnek. A lélek a testbe, a test a lélekbe olvad. Ez az élet kezdete! Es az élet ilyen kezdete mindenféle életnek a bölcsője. Az első élő sejtbe már be volt írva minden élő életterve, törvénye és jövője. Az élők alapterve egy! Fejlődése is egy! A Lét pedig nem hagyja el műveit, mert szereti övéit. De a Lét gyermeke sem szökhet el a Lét birodalmából, mert a Léten kívül nincs más Léttér! Nincs más erő, amely hordoz és föntart mindent.

A bölcselők ezt a szoros kapcsot a Lét és a lények között igyekeztek szemléletessé is tenni. De maradjunk csak az embernél.

Plató szerint a lélek valaha Isten birodalmában látott és tanult meg mindent. A lélek azonban, sajnos, vágyódott az anyagi élet után, és az anyagba hullott. így kezdődött a földi élete. A vastag anyag lassan elhomályosította a lelket, de mégis, amit itt a földön tud, azt mind a régi emlékezetből tudja. Eszébe jut neki itt a földön is sok minden (de nem minden), amit valaha Isten közelében észlelt és tudott. Plató tehát meg nem ismer szerves kapcsolatot a lélek és a test között.

Arisztotelész is azt hiszi, hogy az ember igazi szelleme nincs szerves kapcsolatban a törzzsel. Csak külsőleg társult a lélekhez, de többet tud, mint a

lélek, sőt halhatatlan is. Azt azonban nem mondja meg, honnan került a szellem az ember állagába? Honnan ered ez a kedves tanító és világot hódító vendég?

A jó Jézus tanított meg, hogy a Szentlélek minden életláng és szeretet forrása. Minden szellemiség szellemi központja.

A jó Jézus tanított meg tehát, hogy lelkünk Lelke is a Szentlélek. Ha az Atyát, mint Létünk alapját és Igéjét az Úr Jézust, igazán szeretjük, akkor mi ettől az Alaptól és ettől az Igétől soha el nem szakadunk és ők sem szakadnak el tőlünk. Velük összeforrunk és lelkünkkel, a Szentlélekkel legbensőbbben egyesülünk. Es így a Szentlélek a mi tanítónk, felvilágosítónk, sugalmazónk és vigasztalónk.

Ezt a ragyogó gondolatot hangsúlyozta Szent Pál is és szüntelen lelkünk elé varázsolta a Szentlélek működését bennünk. Pld., mikor mondja: Maga a Szentlélek tesz tanúságot lelkünknek, hogy Isten fiai vagyunk. Szent János is úgy evangéliumában, mint szeretetre buzdító leveleiben azt harsogta: «hogy Isten legyen mindenben minden».

Es a keresztyény, jámbor és ihletett misztikusok ezt a szent nászt a lélek és a Szentlélek között úgy rajzolták meg, hogy a Szentlélek a lélek «szikrájában» forr össze a lélekkel. Ott tanítja, ihletét és sugalmazza a lelket. Mennél jobban behatol a lélek saját erőibe, mélységeibe, szikrájába, annál elevenebben érzi, hallja és élvezzi a Szentlélek melegét, tanítását és kegyelemteljes jóságát.

Azért tanította Szent Ágoston: menjünk be a lelkünkbe, ott rejlik minden igazság. Ott fénylik föl minden titokzatosság. Azért dolgozta ki Szent Bernát és a középkori cisztercita iskola az Istennel való egyesülés technikáját (via purgativa, via illuminative, via unitivá), hogy megtanuljunk Istennel egyesülni.

A skolasztika századaiban nemcsak az egyetemen tanították az isteni tudományt, hanem a szerzetesek a zárdák csendes celláiban is hallgatták magát a Szentlelket a kontempláció boldog pillanataiban. Az iskolákban kinyílottak a testi szemek és fülek; a cellákban pedig a lelki szemek és fülek és élvezték a Szentlélek boldogító tanítását, sőt az elragadtatás édes pillanataiban megízlelték a túlvilági élet boldogságát, észt fényesítő igazságait.

Azok a jámbor tudósok tehát a lélek mélységeiből bogozták ki a lélek titkait és tudományát. Ok a lélektan igazi mesterei! Nem az érzékszerveken kezdték; nem onnan indultak ki, hanem a lélek középpontjába, szellemiségének szikrájába szálltak alá és onnan hozták föl gyöngyeiket. Ma azt mondanók: ők ott, a lélek mélyén kulcshelyzetet foglaltak el és belülről néztek kifelé. A Szentlélek fényénél haladtak felfelé. Ügy mint Szent Pál tanítja: «Mert a Lélek mindent átkutat, még Isten mélységes titkait is. Mert ki az az ember, aki tudná, mi lakik az emberben, hacsak nem a lélek, amely benne él. így azt sem ismeri senki, ami Istené, csak az Isten Lelke. Mi pedig nem e világ lelkét

nyertük, hanem azt a Lelket, mely Istentől van, hogy megtudjuk, mit adott nekünk az Isten. És erről is beszélünk, nem az emberi bölcsesség betanult szavaival, hanem a Lélek tanítása szerint. Lelkieket lelkiekkel magyarázva. Az érzéki ember azonban nem fogja föl, ami az Isten Lelkétől származik, mert az balgaság neki, és nem képes azt megérteni, mivel azt lelkiképpen kell megítélni. A lelki ember ellenben mindent megítél, míg őt senki sem ítéli meg. Mert ki fogta föl az Úr értelmét, hogy őt oktassa? Mi azonban Krisztus értelmével bírunk.» (Kor. 1. 2. 10-16.)

Kétféle tehát az ember: lelki és testi!

A testi, az érzéki ember csak azt ismeri, ami értékei alá esik. S mindent érzékei szerint ítél meg. Még saját lelkébe sem képes behatolni, mert csak a lelki ember tudja megítélni saját lelkét.

A lelki ember azonban tudja, mi lakik őbenne, mert a lélek, mely benne él, tud mindent és a lelki embert saját lelke oktatja ki. Sőt a lelki ember azt is ismeri, ami Istené, mert Isten lelke világosítja őt föl, hogy mit adott nekünk Isten? Ő a «Lélek zálogát hordozza magában».

A lelki ember is ismeri érzékeit, természetes lelki képességeit. Használja is azokat. Hiszen arra valók, hogy a világ külső alakját és a lélek külső arcát velük megismerje.

De a lelki ember szellemi ember is. Két világ küszöbén áll: az anyagi és a szellemi világ küszöbén és ő nemcsak lélek, hanem szellem is. Az anya-

gias világ csúcsa és a szellemi lények kistestvére. Tehát nemcsak érzéki, hanem szellemi erővel is rendelkezik. Nemcsak érzéki, hanem szellemi igazságokat is megismer. S ha majdan kilép testi kötelességéből, mint szellem látja majd szellemtestvéreit. A földön nem? Igen, a földön is, ha «magán kívül» és elragadtatásban kinyílnak szellemi szemei, mint pld. Szent Pálnak. De erről később!

Az iskolás lélekbúvárok csak az érzéki ember szellemtanával foglalkoznak s azért csak részben ismerik meg az embert. A misztikusok az egész embert, még pedig szellemiségük világító szikrájából, a Szentlélekből igyekeznek megismerni. Ők komolyan vették, sőt meg is élték az isteni szavakat, hogy szellemünkben a Szentlélek az isteni láng; Ő szellemünk édes vendége és tanítója. Es azt is komolyan vették, hogy szellemünk egyedül és önmagában is többet tud, mint az érzékeimbe burkolt lélek és szellemünk sok mindenre megtanít, ha testi vastag burokjá mögé nézünk.

Ott, ahol a lélek szikrája izzik, ott a Szentlélek is és ott van a szellemi embernek is az iskolája.

Ott él a tér és idő keretein kívül! Ott él az örök igazságok boldog szemlélésében és a Szentlélek sugárfényében. Ott él az örökkévalóságban már itt a földön is. Ott látja igazán, hogy «Isten mindenben minden».

Nem csodálatos-e, hogy ma már sokan naivságnak, vagy valami exotikus tannak képzelik az elragadtatás állapotát?

Vagy elfogadjuk az elragadtatást s akkor a lelki élet megrajzolásában és tudományában elsőrangú helyet adunk neki. Vagy nem fogadjuk el, akkor lelki öncsonkítást követünk el és csak töredékes lélekrajzot nyújtunk.

Ilyen töredékes lélekrajzok a mai lélektanok mind. A skolasztika elhanyagolásával homályba borul a jámbor és kegyelemteljes misztika is. Legföljebb a zárdák magányában lángolt föl itt-ott az Istennel való egyesülés boldogsága. Mikor pedig 1879 óta a skolasztika fellendült, a misztika is talált ugyan működőkre, de csak mintegy a lélektantól elszakadva. Mert a lélektan tudósai, sőt a dogmatikusok is sokszor, nem élnek és gondolkodnak már a lélek szikrájának fényében és melegében. Nézzük tehát ezt a kérdést.

Szellemi éünk magaslatai.

Egy dolog fontos, mondja a misztikus hajlamú Novalis: transcendentalis Énünk keresése. Más szóval: szellemi éünk keresése és feltárása.

Ez az az Én, amelyet a szellem majd akkor él meg, ha testétől szabadon, függetlenül eszmélődik és egészen önmagába mélyed és élvez. Amíg szellemünk a testbe befalazva fejt ki működését, nehézkes. A test láncait nyögi. Az érzéki világ jármában robotol. Oly munkát végez, amely csak az idő és a tér számára fontos és kívül esik az örökkévalóságon. Pedig a szellem létttere a végtelen, az időtlen és nem a véges és a mulandó. Hej, de mikor a leg-

szárnyalóbb lángésznek is kell szolgálai és természete ellenes munkát végeznie!

Amikor a lélek csak érzéki lélek, tevékeny, szinte állati életet él és állatias a lélektana is. Mikor ellenben szellemisége csúcsaira lángol, lélektana a tiszta szellemek lélektanával és Istennel ölelkezik össze. Avagy a tiszta szellemnek nem nyerne-e folytonos fényeket Istenből? Nem Isten lényegében látnak-e és nemesednek-e? És az emberi szellem is midőn a jelenségek világából kivillantja az örököt, az időtlent és a térfölötti eszmemagot, nem Isten szemével néz-e? «Isten fényében látjuk a fényeket», mondja a zsoltáros.

Ez a magas szellemiségű Én kezdetben alacsonyan, szinte a föld fölött röpülve kezdi meg szárnyalását, majd később a leghidegebb szellemi sziklacsúcsok magasságáig emelkedik. S végül pedig isteni látomásokban dicsőül meg, ha Isten kegyelme elragadtatásba emeli.

Igen, a lélek alacsonyan kezdi repülését. A földön él, de a földön is isteni életet él. Miben áll ez az isteni élet? Nehéz rá a felelet. A dolgok mind, mint eszmék, eredetileg mind Isten örök lényegében éltek. Igen, éltek! Mert «minden, amit Isten teremtett, mondja Szent János, az Istenben valaha élet volt». Minden az isteni lét teljéből lépett ki az idő és a tér kapuin keresztül a természetbe. A testetlen örök eszmék csak itt öltöttek ideiglenes testet. Sikerült, vagy kevésbé sikerült testet!

Az érzéki szem is láthatja ezeket a testet öltött

eszméket. Látja most már mint ásványokat, növényeket, állatokat és embereket. De tévedek, mert már ez a felosztás is több mint érzéki tapasztalat. A szellem mondja ki e fogalmakat: ásvány, növény, állat, ember. S mennél mélyebbre lát a szellem a testekben, annál többet ért alattuk. Annál jobban belát a külső burok jelenségei mögé és szemében annál tisztábban fényesedik föl a burokba zárt lényeg, eszmemag, mint isteni gondolat, ige. Pld. a víz a szem számára színtelen folyékony test. A kémikus, tudós szemében már H_2O , vagyis két rész Hydrogénnek és egy rész Oxigénnek a vegyülete. Az atomista tudós már azt is megmondja, milyen elektronokból áll a Hydrogen és milyenekből az Oxigén. A még mélyebbre látó tudós még magasabb összefüggéseket és finomabb lényiségeket észlel. Ami az érzéki, állati szemléletben csak színtelen, átlátszó, folyékony, üdítő, ízetlen folyadék, az a szellem műhelyében, a szellem látó és észlelő szerveinek működése folytán, gazdag igazságok kincsesszekrénye, így születnek meg elménkbe az érzékiség tapasztalataitól megfosztott, testetlen, időtlen, térfölötti fogalmak, eszmék, mint Isten örök eszméinek tükrözései, vetületei a szellem tükrében.

Mikor fogalmakat alkotunk, szellemünk serényen elemez és össze összetesz. Szó és fon a szövőszékénél. Közbe-közbe ítéleteket is összesző.

Az ítéletek szintén szellemi alkotások. Testetlen, időtlen, térfölötti gondolatlények. A mulandóság,

a jelenségek ágyából emeljük ki az ítéleteket és olyan érvényre és értékekre emeljük azokat, amilyenek azok Isten lelkében. Ha azt mondom: a víz egészséges ital, akkor a vizet Isten elméjével gondolom. Mert a vizet Isten ilyennek teremtette az ember számára. Vagy ha azt a törvényt mondom ki, amely a víznek mint gőznek a működését rögzíti meg, akkor is, túl az érzékek kellemes vagy kellemetlen tapasztalatain, a gőz lényegéből eredő, örök időre szóló és mindenütt érvényes törvényt fejezek ki. Ez a törvény önmagában akkor is érvényes, ha esetleg minden víz kiszárad a földön. Az eszmék és a törvények örökké fennállanak. Tér és idő fölöttiek!

Vagy ha következtetést vonok le kellemes, vagy kellemetlen élményekből, akkor is ily egyetemes érvényű ítéletet alkotok. Pld. néhány gomba mérgez.

Ily szellemi munkát öntudatlanul is végzünk, mert ilyen a szellemünk természete. Az ősember találmányai, a véső, a balta, stb. szintén a szellem művei. És ma is minden felfedezés a haladó és magát kinyilatkoztató szellem műve. Tapasztalataink a földművelés, ipar, kereskedelem, stb., stb. terén; az igazság, a jóság és a szépség alkotásai; a vallás, az erkölcs és a társadalmi élet különböző formái, a magát kiteljesítő és megtestesítő szellem fényei és sugárzásai.

A szellem azonban nemcsak a külső világ felfedezője, hanem saját legmélyebb mivoltának is a megszólaltatója. A külső világ meghódítása, meg-

értése és kincses titkainak feltárása nagy feladat, de a léleké még nehezebb. S ki tudja, melyik téren gazdagodtunk jobban: a természetben-e, vagy lélekben-e? Hajlom a felfogásra, hogy az oly sokszor föllépő anyagelvű fölfogás gátlásai miatt szellemi létünk fölfedezése és megismerése még mindig kezdetleges és kevés. Az anyagelvűség eredménye, nem tagadom, a mechanika, a fizika, a kémia, az élettan tudományainak óriási fellendülése. De mind e tudományok nem gazdagodtak volna egy csöppet sem, ha az anyag mögött nem a szellem dolgozik. Hiszen a mechanika (pld. a titokzatos gravitáció) tiszta matematika. A fizika is azóta hódít, amióta matematika. És vájjon a matematika nem a testtől független szellem remekműve-e? A kémikus az elemeket és a vegyületeket szintén matematikai nyelven, képletekben nevezi meg és ez az elnevezés nem anyagtól független értelmi összefüggés képlete-e? Az élettant az anyagelvű a kémiára szeretné leegyszerűsíteni, de ez annyit jelent, hogy az életet nem tudja kifejezni. H_2O -ból tudok vizet összeállítani mesterségesen is, de életet fakasztó tojást kémiai alkatrészekből nem tudok összeszerkeszteni. Az élet több, mint az alkatrészek összessége. Az életcsira anyagtalan, testetlen lényiség. Ereje anyagfölényes, mert, ahol csak megjelenik, azonnal munka alá veszi az anyagot, elfinomítja és a maga testetlen mivoltát az anyaggal is kifejezésre juttatja. Az életelv irányítja később is a megelevenedett anyagban a fizikai és a kémiai folyama-

tokát és kibontja belőle azokat a szerveket, amelyek segítségével itt, a természetben, létezését biztosíthatja. Az életcsira a lélek (növényi, állati, vagy emberi) és a lélek a test belülről építő mestere. Mennél tökéletesebb a lélek, annál tökéletesebb és szervezettebb a teste is. Végül a szellem kiépíti az ember testét is, amely a legtökéletesebb gép, a szellem legtökéletesebb műszere. Ez a test egyrészt a szellem szerszáma, amellyel gondolatait és akaratát megvalósítja, — másrészt felfogó készülék (antenna), amellyel a külső hatásokat befogadja. A testi gépezetnek van füle, szeme, orra, szája, tapintó kezei és készülékei. Ezek a szervek nem maguk látnak, hallanak, szagolnak, ízlelnek és tapintanak. Hanem a szellem lát vele, hall vele, szagol vele stb. Miután e géprészeknek működése korlátolt és az idegek feszültségereje sem határtalan, azért a szellem a szem erejét szemüveggel, távcsővel, mikroszkóppal, sőt televízióval is szinte a végtelenbe igyekszik kitágítani. A fül hallását telefonnal, rádióval, mikrofonnal erősíti. Sőt a szagló, ízlelő és tapintó szervit is gyakorlással el-finomítja.

Milyen tehát a szellem működése legragyogóbb magaslatajn?

Nyilvánvaló, hogy a szellem a dolgokról le-sugárzó érzéki képekkel, színekkel, hangokkal, szagokkal, ízekkel, tapintásokkal még nem elég-szik meg. A szellem legfinomabb műszere, vagy képessége az intellectus, ész, ami annyit jelent mint

intuslegere, olvasni tudni a dolgok bensejében és meglátni ott (évidére), a dolgok lényegét. Az érzékek röpke, pillanatról pillanatra változó jelenségeket ragadnak meg, az ész ellenben azt keresi, ami tér és idő fölötti: a lényeg, az isteni eszme, és az észben is megfogamzó (conceptus) fogalom, ige.

Az anyagelvű lélektan csak bitorolta a lélektan nevét, mert csak valójában az érzékekhez és az anyagi állapotokhoz legszorosabban fűző lelki jelenségeket tudta megoldani. Ilyen volt a pszichofizika és a pszichofiziológia, a fizikai és az élettani lélektan. A mi lélektanunk ezek fölött épül föl és épp azért a transcendentalis lélektan, a szellem legkiválóbb működéseinek rajza és tüköre.

A mi lélektanunk képes a világot belülről is megismerni és nemcsak kívülről. Erős arra, hogy a szerves és a szervetlen világ mélységeiben ragyogó teremtő szellem eszméit meglássa (évidére) és teljes bizonyossággal felismerje és megszólaltassa (evidentia).

A mi lélektanunk — mondtam — Isten lélektanával ölelkezik és isteni. A mi szellemünk ugyanis azért isteni, mert fogékony az isteni időtlen eszmék iránt. Képes azokat az örök eszméket a dolgokban megfogni és az isteni igét (verbum) a saját igéjével (conceptus) visszatükrözni.

Képes mindenre azért, mert az emberi szellem Isten akaratóból valamikép minden. «Anima quoddammodo est omnia, mondja Szent Tamás (de Ver. q. 2. a. 2.) A tiszta szellemek mindent Isten-

ben látnak. Az ember szelleme pedig, mint kisebb-rangú szellem, a lényegeket a dolgokban látja. A dolgokban pedig azért látja, mert arra képes, az ő dolgok lényegébe is besugárzó és látó szeme! Viszont a dolgok is olyanok, hogy a szellem azok benső kincseit meglesheti és a szellem síkjára felemelheti. «Res natae sunt, ut de eis veras aestimationes faciamus.» A dolgok olyanok, hogy azokról igaz becslést szerezhethünk, mondja ismét Szent Tamás. Ezt a gondolatot más alakban így fejezhetjük ki. A léleknek is és a dolgoknak is van benső formájuk. Ezek úgy illenek egymásba, mint a kulcs a zárba. A kettő között formai összhang (konformitás) alapvető összhang és egymásrautaltság van s azért a szellem képes felnyitni a dolgok kincsesládását. és ott megtalálja a dolgok eszmemagját, a bennük szunnyadó isteni eszmét. Isten lelkének életkincsei pedig az eszmék az isteni eredetű lélekben mint tükörben a tükör finomsága szerint tökéletesen vagy tökéletlenül tükröződhetnek. Mikor pedig a tükörkép megjelenik, akkor mondjuk, hogy a lélek «szikrájában» az Ige eszméje megszületik; az igazság az öntudatban felfényesedik, az isteni Ige eszméje az emberi szellem igéjévé fogamzik (conceptus = fogamzás = idea fogalom). Ezt a titokzatos szellemfogamzást és születést a középkori misztikus bölcselek lelkesen ünneplik s mint az Ige örök születését az emberi szellem lényegében, szikrájában magasztalják. Szent Tamást is megragadja ez a nagy titok, az Igének a

szikrában való megfogamzása, sőt azt mondja, hogy ezen szellemi ige a szívből is fakadó ige, bár ajkunkkal mondjuk is ki azt (et dicitur verbum cordis significatum verbo vocis 1. qu. 27. a. 1.).

Az isteni pszichológia magaslátáról tehát az ember színes szellemi élete az isteni és az emberi szellemi összeműködésnek az eredménye. Más szóval az ember szellemének alkotásai az Isten teremtő lelkében élő és a világba kivetített eszméknek és értékeknek a vetületei, visszatükröződései.

Ezen isteni szellemi élet kezdete a fogalom és csúcsa a lángész gazdag és sokszínű szellemi megnyilvánulása. De legyen kicsiny vagy nagy ez a szellemi alkotás, főjellemvonása, hogy időtlen és tértelen; változhatatlan és örök. Mert minden szellemi alkotás a lényeket vágy feltárni; a lények pedig változhatatlanok, szükségszerűek és örökök, mint maguk a szellemek.

Nyilvánvaló, hogy a mi isteni lélektanunk kizárja a kételkedő rendszereket; az időtlen alanyi nézeteket, a relativitás alap gondolatait. Meggyőződésünk, hogy az ész hivatása a színig telt igazságok ki-módolása.

Szellemi énünk virágai.

A szellemi Én tehát nem engedi magát megcsalatni a külvilág változékony és röpke képeitől. Ámde belső világunk tűnékeny és tűneményszerű vágyai, érzelmei és akaratmozzanatai sem tévesztik

öt meg. Hisz érzelmeink és akarásaink alatt személyes ösztönök is lappangnak; jó és rosszhiszemű indítások is bizseregnek.

A külvilág röpke képei mögött a szellem az állandó és változatlan lényegeket rögzíti meg. A belső világ ingatag, ösztönszerű élményeiből pedig az igazságnak, a jóságnak, a szépnek örök és időtlen szabályait, törvényeit szűri le. Mert nemcsak a külső világ hódol törvényeknek, hanem az érzelmeknek és akaratelhatározásoknak a világa is. Nemcsak mechanikai, fizikai stb. törvények uralkodnak a világban, hanem erkölcsi törvények és esztétikai igazságok is.

Gorgiastól Nietzscheig akadtak gondolkodók, akik minden törvényt, minden igazságot tagadtak és a feltétlen nihilizmust hirdették. Semmi sem igaz, semmi sem szép és semmi sem feltétlen jó. Ők az erkölcsi világban is a tökéletes mulandóság és a szakadatlan változás tanának a hirdetői. Minden igaz; minden jó és megengedett; minden időleges. Bevallott nem tudás, lelki sötétség, elhallgatás, üresség, kétségbeesett céltalan küszködés, elszántság (ka kell a legvégsőig) és a «semmin» való megnyugvás, szóval az elméleti és az erkölcsi semmi, nihilizmus, az ő eszük meggyőződése és szívük alaphangulata. Nem Heidegger, hanem M. Stirner mondta ki a XIX. század közepén: «Ich hab mein' Sach auf Nichts gestellt». Dolgomat a semmire alapítottam.

A szellemi Én ezzel szemben az örök és «zöldelő»

jelenben él. Nála az idő csak logikai egymásután és nem az értékek benső elmúlása és hervadása. Nem tagadja meg az örök zöldelő életet, sőt a zöldelő jelenben éli meg az időtlen jóságot, az örököt. A szellemi Én látja az erkölcsi életet. Előtte fejlődik és rendeződik s szinte magától alakul ki az élet. A gondolkodó nem léphet közbe; a gondolkodó itt nem mozgat, inkább csak megállapít, mint olyan, aki mindig későn érkezik. A szellemi Én nem a kísérletező biológus vagy a tapogató lélekbúvár képében szemlél. Ő örök eszméket és értékeket mint látomásokat figyel és nem külső, jelentéktelen röpke elváltozásokat. Az élet telve van tarkasággal és zűrzavarral. Jóval, rosszal! Az anyagelvű lélekbúvár épp ezekre van csak hangolva, biológus barátjával együtt, s azért hajlandók ők csak a káoszt, a zűrzavart észlelni és megrögzíteni. A szellemi Én ellenben az erkölcsi zűrzavar mögött elsősorban igazságokat és tévelyeket, tökéletességet és tökéletlenséget észlel és látja, hogy a tökéletlenség és a tévely az életfolyamból magából rakódott le.

Igen, magából az életfolyamból! Mert az életfolyam iszapot is hord magával és van olyan szem, amely csak az iszapot látja és nem színtiszta vizet, amelynek az iszap csak járuléka és nem lényege. A szellemi Én épp azért nem az iszapra, hanem a tiszta folyam igazságára, örökzöld lényegére veti kutató tekintetét. S amint az érzéki képek mögött meglátja az eszmét és a lényegét, *éppúgy az élet*

erkölcsi iszapja mögött is megállapítja az igazi jóságot, az erkölcsöt és a jóságnak és az erkölcsnek örök, időtlen eszméit, törvényeit, szabályait és virágait. Igen, a jóság és az erkölcs; a jó és a rossz nem plátói vagy gorgiaszi találmányok és alkotások, hanem az élésnek magának a javai és virágai, illetőleg zavarai és betegségei. Mielőtt Plató vagy Arisztotelész megírták erkölcsi gondolataikat, etikájukat és rendszerbe foglalták az értelmi és az erkölcsi erényeket, ezek az egyéneknél és a társadalomban már virultak és azokat az egyéneket és a társadalom arcáról olvasták le. Tehát nemcsak a dolgok belső alapvázai, eszméi, lényegei tárgyilagosak és «örök jelent» kifejezők, szóval igazsághordozók, hanem a jóság, a tökéletesség is, ha igazi jóság és tökéletesség, az örök zöldelő jelennek a harsonásai. A jó az, amit mindenki szeret, úgy határozták meg a jó lényegét. Az igazi jót csak a gyökeresen rossz tagadja. Azért nemcsak az eszme, az igazság, hanem az erkölcs és a jóság is magából az életfolyamból alakul és fejlődik ki és mind a kettő úgy jelenik meg előttünk, mint oly hatalom, amely elismerést és engedelmisséget követel. Velük szemben szinte tehetetlenek vagyunk, mert tetszésünk-től függetlenek. Ez vagy az véthet a gondolkodás törvénye ellen és nem ismeri föl az eszmét, a lényegét; ez vagy az esetleg vétkezik az erkölcs és a jó ellen, de a tévedés és a bűn nem semmisítik meg, nem érvénytelenítik sem a gondolkodás, sem az erkölcsiség törvényeinek örök értékét. Közös jel-

lemző vonásuk az örök és zöldelő jelen, a feltétlen és tőlünk független érvényesség.

Ha már most azt kérdezzük, vajjon az eszmék és az igazságok-e szellemi Énünk igazi virágai, vagy inkább az erkölcsi jóság, szépség és tökéletesség-e? Válaszom: a jóság, a szépség és a tökéletesség! Eszméi az ördögnek és minden gonosz észnek vannak; de igazán jó, szent és szép csak a jó Isten. Es Isten is elsősorban azt mondja: legyetek jók és tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes.

Szellemi énünk legszebb virágai tehát a jóság, a szépség és a tökéletesség. Egyéniségünkre fényt, ragyogást és megbecsülést ezek az értékek sugárznak. Minden egyéni báj, hódító erő belőlük ragyognak.

Szellemiségünk ezen magaslatán régi értékeink, megállapításaink is új szint, fényt és értelmet nyernek. Besugározza azokat az a jóság, szépség és tökéletesség, melynek fényforrása a jó Isten, öntudatra hozza őket az a szellem, amely e fényforrásnál belülről új világosságot, ítélő erőt és kegyelemteljes szívet nyer.

Új ragyogású régi értékeink pedig: az ember, a lélek, az én, az igazság, erkölcs s végül maga a jóságok és értékek végtelen forrása: Isten. Ezen értéken épül föl szellemiségünk és ezeket akarjuk most újra szemlélni az isteni lélektan fényében.

Szellemi értékeink Isten fényében.

Az imént említett szellemi értékeink alkotják a szellemi világ *here* egészét. A tengely Isten. A legfőbb jóság. Minden jóság úgy sugárzik ki belőle, amint a kerék küllői. Es e küllők peremén helyezkednek el az összes többi értékek, amelyeket csak szeretünk, becsülünk és művelünk, mint másod-sorban nevelő, életet fejlesztő erőket.

A tengely a *vita mistica* (Szent Bonaventura képe), a misztikus tő, amelyből a szőlővesszők fakadnak és a tő ízét, zamatát, éltető nedvét a többi életértékekbe és minden lénybe közvetítik. Az isteni lélektan így gondolkodik és a tengely, az isteni tő és isteni fényforrás mellett kérdi: mi az ember, a lélek, az én, a személyiség, az igazság, az erkölcs s végül az Isten?

a) *Az ember.*

Az ember Isten ama remek alkotása, akinek szívében Isten szeme fénylik. Isten szemével nézi az egész anyagi és szellemi világot. És azért tudja Isten értelmé szerint öntudatra hozni és megismerni az egész látható és esetleg Isten kegyelméből a láthatatlan világot. Az ember eszében és szívében Isten fényével átsugározva igazságra született. A Szentírás tanítja, hogy az ember Isten képmása s a kinyilatkoztatás fényében élő keresztény pedig vallja, hogy Isten képmása hűséges az Ő példány-

képéhez és úgy akarja az igazságot megismerni, amint Isten látja. Az ember lelke tehát nemcsak testet éltető elv, hanem isteni szikra is és Isten tüzes lelkének felfogója (antennája). Az állati és és növényi lélek csak éltető elv, de nem isteni szikra, nem «az isteni természet részese», nem «Isten magja», mint Szent Péter és Szent János leveleikben mondják. Az isteni szikra az embert a természet fölé emeli. Az ember olyasmit is jelent, ami magasabb, mint a természet; végtelenbe tör, mindenén túl, aminek tér- és időíze van. Csakis az ilyen ember lelkében fogamzanak meg a dolgok eszméi, testetlen lényegei. Csak ilyen emberben fénylenek föl a mindenséget átfogó és át- és átszövő igazságok: a mindent céljához irányító törvények és a mindenséget erőteljesen ábrázoló világtervek. Az ember a maga lényegében tehát szellemi ember is, nemes ember, a ragyogó, nyers és anyagi természetnek boldog látója és emberi nyelven megszólaltatója. A keresztény szellemiség mesterei szemében az ember, mivel a lélek bizonyos értelemben minden, a nagy világ erőinek (makrokozmosz) kisebbitett képmása és birtokosa. Az ember is magába zárt világ (mikrokozmosz). Ez nem üres szókép (frázis). Hiszen tényleg minden ember önmagán (vagy önmaga talpán) álló, eredeti, mélységeiből élő és belső törvények szerint elrendezkedő világ. Önmagában is csodálatos. Nagysága a külső dísz, a külső pótlás (rang, állás, tekintély, birtok) útján belső mivoltában mit sem nyer. Ő csak

egy úton emelkedhetik, ha jelszava: igazán légy ember! Lelki ember!

A *lélek*, természetesen, a csodák csodája. Magnum mysterium, mint maga az Isten. Eckehart szerint: a lélek isteni és szellemi mennyország, kinek csodás mélységeiben Isten a maga tökéletes műveit titokzatosan véghezviszi. Istenem! mily szédítő magasról és mily még szédítőbb mélységekből nézték és vázolták a lélekszellem képét jámbor bölcselőink és misztikusaink! «A lélek Isten nyugvóhelye.» A lélek, «vár» «erősség», «magasztos érzelmek tűzhelye». A lélek, mint már említettem, a természetes és a szellemi világ küszöbe, *confinium mundi materialis et spirituális* (Szent Tamás). A lélekbe átsugárzik a természet, a lélek pedig erőivel besugárzik a természetbe. A lélek törvényeket szab az anyagnak; az anyagvilág rugói, mozgatói, törvényei pedig testetlen gondolatokba szöknek a lélekben. Az anyag megszépül, a lélek pedig megtermékenyül. Az anyag úgy jelenik meg a lélekben, amint Isten eszméjében testetlenül él, a lélek pedig úgy alakítja az anyagot, amint Isten gondolatai őt ösztönzik. Az ember révén Isten örök testetlen gondolatai térben és időben kiterjednek; viszont a tér és idő kereteiben megtestesült világ az ember lelkében isteni gondolatokká, eszmékké finomodnak. Nem Isten képmása-e az ember? És a lélek nem mennyország-e? Az isteni eszmék, a lényegegk, igazságok, törvények, világtervek és célok kincsháza. Az Istenben élő szellemi világ

az emberi szellemen tükröződik. Isten az örök szellemség ősi fészke, a természet a megtestesítője, a szellem végül a feltárója és megszólaltatója.

b) *Az Én.*

Az így felfegyverezett és felékesített szellem az igazi Én magja. A lélektani én ezzel szemben csak a kicsinyes, érzékies, természetszerű és a képszerű jelenségekben és fényekben elmerülő én, amelynek egész törekvése csak az önfenntartásra, a bajoktól és a gondoktól való szabadulásra és a jólétre irányul. Ez az én Istent is elsősorban csak úgy szereti, mint óhajainak, kéréseinek teljesítőjét; mint földi boldogságának eszközét.

Az igazi Én csupa isteni szellemség; a magasröptű eszméknek és eszményeknek, minden igaz bensőségnek és eredetiségnek tűzhelye. Tüzet jöttem bocsátani a földre, mondja az Ige. És ez az Ige belülről megvilágít minden embert, aki csak a világra jön (Szent János) és a Szentlélek tanítja őt belülről mindenre, állítja az Úr Jézus. Ilyen az igazi Én belső élete.

A két én között pedig a viszony az, hogy a természetszerű énnel szolgálnia, a szellemnek pedig uralkodnia kell. Az előbbi halála emennek feltámadása. Mennél jobban elhervad a földi én, annál ragyogóbb az égi Én.

A nagy átélők «hajnalpírja», «hajnali megismerése» a szellemnek az a boldog, üde pillanata, mikor a titokzatos szőlővessző (vitis mistica) életlángja

a szellem arcán kigyúl és érzi, hogy ő az Istenben és Isten pedig őbenne munkál. Ezen a ponton a földi én öntudatossága elhalványul és már nem szónokolja duzzadó kebelével és önérzetesen: én. Alázatosság ömlik el lényén, mert már nem ő él, hanem az Ige él őbenne. Földies eszméi, vágyai, eszményei kialudtak és az Ige szellemsége ömlött át érzéseibe és gondolataiba. Ez az új Én így fejezi ki magát «oda vagyok»; «magamon kívül» vagyok. Mert már nem a régi én vagyok; ezentúl az az új szellemség ad már nekem életalakot, amely bennem kivirágzik.

c) Személyiség.

Így lesz a lélek *személyiség* és új életnek teremtő ereje. Az embernek fel kell fejlődnie, ki kell alakulnia; a homályból a fénybe kell öltöznie. Úgy, mint Szent Pál is mondotta, «nem veszítjük el bátorságunkat, hanem, bár a külső ember fogyatkozik is bennünk, a belső viszont napról-napra megújul... és nem azt nézzük, ami látható, hanem ami láthatatlan. Mert, ami látható, az ideigvaló; ami pedig nem látható, az örökké tartó». A szellemi személyiség az örökkévalókban és az örökkévalóság vágyában él.

A lélekben immár egy új álláspont ébred föl és egy új világ látóhatára nyílik meg. S egész élete átnemesedik, átszellemlődik. A «titokzatos szőlővessző» szakadatlanul friss és üde zamattal színezi, erősíti és virágoztatja a lélek erőit és a lélek maga körül a magasabb és fenköltebb szellemség légtörését ter-

jeszti és erősíti. Ez az új szellemi Én nem valami elvont típus, sőt egészen sajátos friss egyéniség és magából kigördülő eleven erő. Szinte izig-vérig természetszerű ösztönösség. Ez a személyiség nem villámszerűen létesül, sőt hosszú benső fejlődés eredménye, az egyéniség legmagasabb foka s minden eredetiség, mélység, békesség bő és tiszta forrása, öntevékenység, kezdeményezés és a személyiség egységéből kisugárzó egyensúly és békés összhang. Értelem, érzelem és akarat szépen egybecsendülnek benne.

Az ily bensőleg egybeolvadó lelkiesség igaz, teremtő erő is. Isten teremtő tevékenységének folytatója.

d) *A teremtő En.*

A lélek akkor *teremt*, ha a csiszolatlan és nyers létezőből új művet alkot. Az élet egész vonalán szinte előttünk fekszik az alaktalan anyag, amely vár az ihletett alkotóra, aki néki új létformát, magasabb tökéletességet, eszményibb szépséget ad. A lét átszellemisítése szakadatlan folyamat, az élet felmagasztosítása örök emberi eszmény és törekvés.

A szellem maga is folytonosan új táplálékot szí föl a világból; egyre tökéletesedik, és egyre magasabbrendű szintre szárnyal. A vitis mistica, a misztikus szikra és életsarj benne az isteni Igéből zsendül, szépül, érik, gazdagodik és saját átnemesedett erőivel szépíti, fejleszti saját életét is.

A teremtés nem utánzás. A teremtés benső lényegében a fel, feljebb és a határtalan magassá-

gokig szárnyaló léleknek kifejezése és megtestesülése. Művei elénk ragyognak az igazság, a jóság és a szépség mezején. Az erkölcs, a vallás és a társadalmi élet vonalán. A földművelés, ipar és kereskedelem munkaterén. Mennél hasonlóbbak vagyunk az Igéhez, annál ragyogóbbak alkotó szellemünk művei. És mennél varázslatosabb szellem körében élünk, annál tökéletesebb életszínvonalra emelkedünk magunk is.

Így terjed és emelkedik a kultúra. A lelki kultúra, amely a nyers emberi, növényi és állati természet felemelése, átszellemisítése. Így erősödik a civilizáció, a polgáriasodás is, amely mégis inkább az üzleti szellem eltérébélyedése, mint szellemi vagy erkölcsi gyarapodás, kiteljesedés és kivirágzás.

A kultúrának szárnyai az értelem és az akarat. Az *igazság* és a *szabadság*. Ahol az igazságot szabad keresni és ahol a nemes szabadakarat gátlás nélkül érvényesülhet, ott a művelődés légkörében élünk. Gondolatszabadság, szabad véleménynyilvánítás az egészséges szellemi előrehaladás záloga. De nem minden szabadság egészséges. Bár az lenne és bár lehetne teljes szabadság. Hiszen az igazság árnyéka a hazugság; a szabadság sötét kísérője pedig a bűnös szabadosság, úgy, amint az élet mögött is ott leselkedik a betegség és a halál. Az életet teremtő, nevelő és felfokozó igazságok a mi eszményeink. Az erény gyümölcseit pazaran szóró szabadság pedig vágyálmunk.

e) *Az igazság.*

Igazság csak az Ige magjaiból sarjadzik. Szabadság is csak az Ige erkölcsi eszményeiből gyümölcsözik és nem az ördögéből. Azért van az emberi szellem története tele gonosz, romboló szellemisséggel és bűnös vágyakkal. Azért oly hatalmas a «gonoszság titka.» Most olyan területre léptem, ahol gondolataimmal a fél világgal szállok szembe.

Megvallom, az emberiség történetében kevés az igazság igaz bajnoka, de annál több a gonosz szellemisség ügynöke és terjesztője.

Állítom, hogy az emberek megunják az egyhangú, a változatlan, örök és szükségszerű igazságokat és kifícamodott észszel a tévedés örvényébe zuhannak.

Vegyük például a bölceletet. A világ történetében az építő, igazságteremtő, tudományt ébresztő és erkölcsiséget ápoló bölcselő igen kevés. Például Szókratész, Plató, Arisztotelész, Plotinosz, Szent Ágoston, Szent Tamás és akik ezek nyomában haladnak. Velük szemben áll egy egész légió. Mert Demokritosz, Bacon, Locke, Hume, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Wundt stb. mind-mind a tévedés terjesztői. Nem félek a lekicsinyléstől, mert tudom, kiknek a bölcelete örök! Azután gyümölcsseiről ismerjük meg a fát és tudom, kiknek a bölcelete gyümölcsöző. A görög bölcelet anyagelvűséggel kezdte és a legelvontabb idealizmussal (Plotinosz) végezte. A pogány görög-

római szellemiség mezején ez remek fejlődés. A nyers anyagból felemelkedtünk a tiszta szellemiség csodás ormaira. De csak Krisztussal!

A pogány bölceletet ugyanis megtisztította Krisztus szelleme s oly világszemléletet teremtett, amely az anyagot és a szellemet szerencsésen összekapcsolta és a tudomány haladásának útját is kiépítette. A görög keresztény bölcelet az igazi haladás útja. Az igazságnak erős vára. Minden tudomány szilárd alapja.

De az ember megunta ezt a szellemi vonalvezetést annál is inkább, mert a keresztény szellemiség a XIV. század után elbágyadt. Sorvadásnak indult. Új lendületet nem nyert.

Ám ezidőben esnek a nagy anyagi felfedezések is. India, Amerika felfedezése; a fizika és a kémia terén pedig az új kutatási irányok és termékeny eredmények. A tudás hatalom, mondja Bacon. Hódítsuk meg a földet, mondja egész Európa. Az égi ember helyét elfoglalja a földi. A szellemi helyét az anyagi. Az igazság helyét pedig a haszon!

Az említett angol bölcselők (Hume, Locke, Hobbes) anyagimádók, szellemtagadók és kételkedők. Világszemléletük a földies emberé, kételkedő bölceletük pedig a földi tudományosság kerékkötője. Csak a hit teremt, a kételkedés sorvaszt. A bölcselőktől tehát a természettudósok hitet, igazságba vetett bizalmat nem tanultak, de világnézést igen, t. i. a szellem tagadását.

Ugyanez mondható a Berkeley és Kant nyomában haladó bölcseletről is. Az álidealizmus is kételkedés. Mert ha nem ismerem meg magukat a dolgokat, hanem csak az álmképeimet, akkor minnek vesződöm velük. Ha az egész világ csak az én képzetem, akkor örökké csak rögeszmés képzeteimnek hódolok. Kantot az egekig magasztalták, de a tudománynak Kant bölcselete soha nem képezhető szilárd alapját. A német hírverés és agyondícsérés emelte őt és követőit a magasságokba. Pedig utolsó gyümölcstermése (Fichte, Schelling után) Hegel. Az a Hegel, aki nemzette Marxot, Marx pedig Lenint és a bolsevizmust. Kant az álmaterialista, az álidealista és minden helytelen bölcselet atyja. Csupa félbölcselelő szülője. (A szubjektivisták, relativisták, pozitivisták, a pragmatisták az ő leszármazottjai.) De bölcseletük sem élesebb gondolkodástant, sem jobb ismeretelméletet, sem jobb lélektant, sem jobb természetbölcseletet nem adott. De igenis követői a logikát lassan elsikkasztották, a lélektant az élettanba olvasztották, Istent pedig a világból kimarták. A társadalmi forradalmi elméleteknek is Kant a forrása és ébresztője.

Óriási szakadék tátongott ezen bölcselet nyomán az alany és a tárgy, a gondolkozás és a lét, az anyag és a szellem között. Sőt vagy az egyiket, vagy a másikat egyszerűen eltették a láb alól. Isten örökké termékenyítő erejét a természetből és a szellemből egyaránt kisémmizték. A végső pusz-

tító rombolásuk pedig oda torkollott, hogy a tudomány értékét is elvitatták és letagadták.

De ide el kellett jutniok okvetlenül. Mert ha nincs Isten, nincs lélek sem; ha nincs lélek, nincsen gondolkodás (logika) sem, ha nincs öntudatos gondolkodás, akkor nem lehet tudományos gondolat, munka sem. Mert a megszervezett igazságok (tudomány) a megtervezett gondolkodás gyümölcse. A tudomány nem a természet zöldelő fáján terem, hanem a gondolkodó lélek műhelyében, aki t. i. a természetből úgy sajtolja ki az igazságokat, mint a szőlőműves a szőlőből a bort.

Csak a gondolkodó szellem tudós és bölcselő. Az állat nem. Az állat nem eszes lény. Nincsenek sem fogalmai, sem örök igazságai. Másrészt az ördögnek is van gondolatvilága, de nincs jó szellemisége. Van világnézete, de nincs örökéletet nemző világszemlélete. A gonosz bölcsélet Istenes tudományellenes is, amint a bölcsellettörténelem azt tanítja. Egyedül az isteni bölcsélet Isten örök gondolatainak utángondolása és azért tudomány-építő és örökélet felé lángoló bölcsélet is. Az Ige születése a lélekben és nem az ördög születése az értelemben. Az igazság és a bölcsélet szülője.

f) Szabzdság.

Ahol pedig az igazság, ott az *igazi szabadság*. Ez a második alapgondolatunk.

A természet anyagelvű és gépies felfogása száműzi a szabadságot. Ha a természet (mint az álböl-

cselét tanítja) gép, akkor benne minden gépies. Az ember működése is. De ha van szellem is, akkor az ember nem gép! Több mint a gép! Minden gépiesség eszes gépésze! Az anyagelvűség és az álidealizmus (Kant) a természet gépiességét harsogja és tagadja az ember szabadakarátát. Ezen ne csodálkozzunk! Ez alapelveiknek teljesen természetes következménye. Szabadság csak Isten és a szellem lényeges tulajdona. Isten és szellem szabadság nélkül annyi, mint a borotva (bocsánat a hasonlatért) penge nélkül. Viszont minden, ami nem mint élő gondolat működik, hanem csak mint (pl. a rádióban) megtettesült gondolat ejt csodálatba, az valóban csak gépiesen végzi a bölcs elgondoló fenséges gondolatát. így pl. a világegyetem a Teremtő akaratából a gravitáció erejében óraműpontossággal működik. Ez azután isteni gépiesség!

Ki már most a szabad ember?

Szabad az, akinek lelkét bűn nem terheli és aki nem áll a bűn rabságában.

Szabad az is, aki nem rabja a teremtményeknek. Kincs, hír, dicsőség, gazdagság nem áll útjában szelleme lángolásának és kivirágzásának. Ez a nagy szabadság!

A legmagasabb szabadság végül, ha a szellemi Én úr a természetes én fölött, a gondolat az anyag fölött, az erkölcs az ösztönök fölött. Ha azt tanítod, hogy csak természetes én van, akkor tagadod a szabadakaratot, mert ez az én a természet gépies

ösztönei szerint cselekszik. Ha ellenben híve vagy a szellemiségnek, akkor oly természetesen tanítod és éled a szabadságot, amely természetes, hogy a víz, a levegő és a nap éltet, míg a mérges gáz öl.

A pusztá természet világában nincs sem igazság, sem szabadság. Csak a szellem örök természete, szikrája biztosítja mind a kettőt számunkra.

Az anyagelvű egyszerűen tagadja a szabadságot. Kant a természet talaján és bölcséletén szintén a gépiesség híve, de ő később egészen önkényesen velünk született eszméket is hirdet (Isten, lélek, világ) és ezen eszmék keretében az ablakon visszahozza azt a szabad szellemiséget is, amelyet az ajtón kidobott.

g) Erkölcsi eszmény.

Nyilvánvaló, hogy amint az igazság a szellem alkotása, épúgy az erkölcsi tett is igazi szellemi és teremtő alkotás, mert minden erkölcsi tettben a szellem a maga örök eszményeivel megnyilatkozik. A gépies tettel ellenben az ösztön, a vér, a faj gépies ösztönzéseinek megnyilatkozásai.

Mivel pedig szellemünk az Ige (Krisztus) gyökeréből is táplálkozik, azért Krisztus urunk szent életének és nemes tanainak is élniök kell bennünk. És amint az igazság felemel és felszabadít, épúgy az erkölcsös, a szabad élet is felszabadít a vér járma alól.

Istent, az igazságot és az erkölcsös életet együttvéve önmagukért, tisztán benső lényegükért kell szeretnünk. Nem pedig valami külső haszonért!

Igen, szeretnünk kell a szellemiséget és drága ajándékait. Mert olyanokká finomulunk, vagy durvulunk, mint amilyeneket szeretünk. A mai pragmatikus gondolkodás pirulhat, ha ily kijelentéseket olvas, mert szerinte ma csak azt kell szeretni, ami hasznos és amíg hasznos! Az igazságnak és a jósnak csak annyi a bece, amennyire hasznosak számunkra és életünk boldogságára.

Ez a szellem az erkölcsös életszemléletet nem ápolja. Az erkölcs állandóság! Gyökere a lelki szilárdság, határozottság, az elvekhez való ragaszkodás. Amint az igazság, épúgy az erkölcs is örök elveken nyugszik. Egyidőben nem lehet valami igaz és hamis; sőt, ami ma igaz, az örökké igaz, mint pl. $2 \times 2 = 4$. Épúgy egyidőben nem lehet valami jó és rossz, sőt az igazán jó mindig jó, a rossz pedig mindig rossz. Az azonosság törvénye az igazság és a jószág szilárd alapja. De ez az alapelv ma sokat szenved. Relativista korunk jelszava: ami ma igaz, holnap hazugság és ami ma jó, holnap rossz. Ezen életnézés folytán korunknak nincs igazi szilárd lelke. Jelleme! Képmutatók, kétlelkűek gondolataink, érzéseink és életszemléleteink. De nemcsak korunknak, önmagunknak sincs igazi lelkünk. Hogyan is volna, ha a lélek nem valóság, csak múló jelenség. Ha csak múló hangulatok és érzelmi állapotok együttvéve a lélek és nem oly valóság, amely egyúttal az Ige tűzhelye, az igazságnak temploma és a jósnak a forrása. Ha tehát visszatérünk régi jó eszes lelkünkhöz és

nemcsak folyton a szív dalait énekeljük, hanem az ész örök becsét is megvalljuk, akkor a lelket is erősítjük, akkor az igazságot is jobban meglátjuk és az erkölcsöt is szilárd pillérre építjük. A zsoltáros ajkán is megcsendül már a panasz, hogy szellemiségünk csak jövő-menő és vissza nem térő szellemiség, Spiritus vadens et non rediens. Mindig csak fut, röpköd, de magába nem száll. De hogyan is térhetne vissza házába, ha a lélek csak pusztá hangulat, spiritus vadens, azaz folyton módosuló hangulat, de nem magában gyökeredző valóság, amelynek csak a hangulatai a röpke jelenségek, de ő maga lényegében ugyanaz. Olyan lélektan, amely csak élettani jelenségek összefoglalója és nem a szellem gyökeréből kivirágzó jelenségek feltárója és ismertetője, az nem szellemi lélektan. Az ilyen lélektan csak mondvacsinált lélektan. Lélektan lélek nélkül. Tehát írója nem fogja föl ezt az eszmét sem: ne menj ki — térj magadba —, benned rejlik az igazság (Szent Ágoston). Ha hazamégysz és megszereted szellemi otthonodat, akkor majd olyan élethangulataid és életerényeid sarjadzanak ki, amelyekről sejtelled sincs. Hangulataid többé már nem csupán a külvilágra való erkölcsi, érzelmi, vagy esztétikai visszatükröződések, kellemes vagy kellemetlen élmények, hanem lelked mélyéből felfénylő, illatozó, nemesítő, vigasztaló, bátorító serkentések, látomások és gyönyörök. Csak ha lelked van, lehetnek lelki hangulataid, erényes érzelmi hullámvázaid, lélekből fakadó ér-

telmi igazságot feltáró látomásaid. Az ily lélek mindig teli, mindig boldog, mindig nemes. Sötét éjszakái ugyan neki is lehetnek, de ezek is múltadók. A lélek saját benső erőiből újra éleszti, felvidámítja önmagát. Mert ennek a léleknek támasza, erősítője, vigasztalója a lélekben lakozó teremtő szeretet. Isten! És örök igazság! Isten! És élet! Isten!

h) *Isten.*

Isten a szellem szülője, bár a szellem Istent sohasem ismeri meg egészen. De vájjon megismerjük-e mi legalább egymást egészen? Vájjon ismeri-e az anya gyermekét, vagy a gyermek anyját egészen? Ismeri, hogy jó, ismeri, hogy rossz, de egészen egymást sohasem ismerjük. A Lélek ismeri lelkünket, talán mi is ismerjük lelkünket, de az isteni Lelket nem ismerhetjük egészen. A Lélek végtelen! A Végtelent csak a végtelen ismeri. Ezt tanítja Szent Pál!

Főleg tudjuk, hogy Isten jó. Plató is így ismerte Istent. Elmondhatjuk továbbá, mi nem Isten, de hogy mi a maga végtelenségében, azt nem fogjuk föl.

Az sem csoda, hogy az ember csak emberi módon fogja föl Istent. Ha angyalok volnánk, angyali módon látnánk Istent és angyali nyelven beszélnénk róla.

A nagy mesterek Istenből főleg szellemiségét domborították ki. A lélek is szellem, azért szellemünknek Isten szellemisége az eszménye. A szel-

lem húz a szellemhez s mindenben a szellemit keresi és szereti. Isten a lélekben s a lélek Istenben, ez természetes állapot. Époly természetes, mint ahogy a véges van a végtelenben és a végtelen minden végesben benn van. A lélek Istenben van, de nem Isten, Isten a lélekben van, de ő maga nem véges lélek. Isten a lélek szülője, fölékesítője és nevelője; a lélek pedig Isten alkotása, visszatükrözője, nagyságának regőse. Isten a szellemben nem merül ki, hiszen végtelen. A szellem ellenben csak kicsiny jelképe a végtelennek. Szikrája! De szikrája!

Mivel emberek vagyunk, emberi módon ecseteljük: mi nekünk Isten! De ezzel nem óhajtjuk őt magunkhoz mérni. Csak kedveskedünk neki. Tudjuk, hogy minden, mit róla mondunk, csak véges, mert a véges csak véges módon gondolkodik és beszél.

A mesterek nagyon erőlködtek, hogy Istenről nagy fogalmat, a végtelenbe lángoló ismeretet adjanak. Persze nem sikerült.

Isten, mondják, jó. Végtelenül jó. A szellemeiségnek és a szellemi országnak, Isten országának a kútforrása. Aki ezt az országot meg akarja találni, annak lelke legeslegmélyére kell alászállania és ott keresnie. Ott Isten közelebb van a lélekhez, mint talán a lélek önmagához. Térj be tehát lelked házába és keresd ott Istenedet! De mielőtt oda belépnél, le kell mondanod mindenről, ami érzéki, mindenről, ami érzéki képekben és formákban az

érzékek lelkedbe behoznak, mindenről, amit esetleg a költői képzelmekek oda valaha is bevittek. Még arról is le kell mondanod, amire gondos elmélkedés után eszed feltárt. Mert az emberi képzelem és ész minden ereje kicsiny ahhoz, hogy a végtelen Istent egészen megragadja. Kicsiny ahhoz is, hogy a szellemi világ eszményeit magától kieszelje. Mi mindig csak magunkai gondoljuk s magunkból gondolkodunk. Tehát a magunk lényege szerint ábrázoljuk Istent is. Ha tehát magunkba mélyedünk és lelkünk mélyén a szeretet lángjára bukkanunk, akkor a szeretetben és a jóságban Istenre akadunk (Szent János), mert Isten szeretet és a szeretet jóság. Azért így jellemzi az Úr Jézus Istent: Mi Atyánk!

Ezek az igazi Istenre ütő szavak. A szeretet és jóság a Végtelennek és esetleg a végesnek is a legmélyebb lényege és legszebb ismertetője.

Minden más elgondolás, minden másfajta szavak csak kapkodás, hogy az elérhetlent elérjük, a lét legfenségebb rejtélyét megoldjuk. De ha egyszer igazán a magunk mélyére érünk és szeretetünk tüzeiben égünk, tüzünk tüzeiben átfénylik Isten igazi arca, a lelket boldogító békéje, a paradicsom előize. Es akkor nem fogjuk kérdeni, ki Ő, hiszen a szeretet boldog a szeretetben és a szeretet a legnagyobb kincs, amely egyedül kielégít, t. i. Isten. Mert «az Isten a szeretet».

A szeretetben Isten szeret; ő egyesül a lélekkel a szeretetben. Nem kérjük, milyen ez az egyesü-

lés. Hiszen azt sem kérjük, hogyan egyesül lelkünk a testünkkel? Egyesül! S több kérdésünk nincs, mert hiszen ilyenkor lelkünk érzi a zsoltárossal az Úr szavát: En vagyok a te üdvösséged. És ez az a szeretet, amelyet a lélek érez és benne felismeri legfőbb kincsét a földi életben: az üdvösséget!

A halál után ez az egyesülés tökéletesebb. A lélek majd látja, hogy ez az ő célja. Isten szívéből pattant ki és oda tér vissza. Ez nem megsemmisülés, ez a legszebb boldogság. Az otthon örömének teljes élvezése. A lélek előtt a szellemi otthonban ismeretlen gyönyörök, látomások és szellemi valóságok tárulnak föl. Megismeri, mi az Isten országa? Felfényesedik lelkében, mi Ő voltaképp? Ráeszmél saját ismeretlen erőire és képességeire is. Új világában az új erők új életet, új igazságokat harsonáznak. De bár örökké éljen, Isten örök titkainak mélységét és szélességét soha nem ismeri meg teljesen. Végessége a Végtelent soha át nem fogja. A Végtelen fényében az ő szikrája csak annyi erőt képvisel, amennyi a gyertya lángja a Napfényben. «Ő mindenben minden»!

A szellem művészete.

A szellem valóban nagy csoda! Isten remekműve! A Teremtő fenséges művészetének folytatója.

A szellem művész. Isten alkotásait nemcsak látja, csodálja, éhezi és megragadja, hanem azokat

saját egyéniségének fényével is bearanyozza. A saját képe szerint átszellemesíti. Avagy a teremtet világ nem ölt-e minden művészen más-más jelenséget, színt, pompát és értéket? A művész művészetében az a szép és értékes, hogy a világot Isten adta és ihlette lelkén keresztül ábrázolja és élénk varázsolja. A művészet nem fényképezés. A fénykép gépnek a műve. A művész azonban nem gép, hanem alkotóerő. Műve pedig alkotás. Egyéniségének visszatükrözője.

Minden tapasztalat is már egyénies tapasztalat és minden egyén más és más tapasztaló. Mennél több az egyéniség szellemisége, annál több egyéni szint, üdeséget és bájt önt a tárgyba.

Igen! mi mindnyájan kis vagy nagy művész-szellemek vagyunk. Még ha nem is sejtjük azt! Sőt mennél egyszerűbb a szellem, annál kevésbé észleli és hiszi el, hogy ő is művészi szellem, pedig a természetet dalban, képben vagy faragásban ő is eszményíti. De sejtelve sincs arról, mi mindent költ ő bele a világba, mert a vére hajtja a kifejezésekre. Ő is őstehetség!

Az öntudatos művészlélek azonban tudja, hogy a világban is épúgy ragyog a szellem, épp oly valóság az, mint maga a díszes, képszerű és tüneményes természet. Szellem és természet egymás mellett ékeskednek. A természetben a lélek művészi szelleme épp úgy kiélheti magát, mint tudós természetete. Gyönyörködhet a képszerű és röpke színjátékokban, a változatosság, tarkaság és mulandó-

ság jelenségeiben, de elmerülhet tudós kedve a lényekben is. Kutathat a természet kincsesházában is. A képzeteknek országa és az észnek birodalma egyrészt kiegészítik egymást, másrészt megtartják önállóságukat, saját külön igazságukat és valóságukat. A lélek külön igényei beteljesülnek.

A művészi lélekben nincsenek túlzások; ott a szélsőségek kiegyenlítődnek.

Ha tehát egy rideg matematikus ész minden élményt szeretne magából kilúgozni, ami csak alanyias, vagy csak az alany mély átéréséből ered, akkor a művészi lélek ez ellen tiltakozik. A teremtő szellem nem törekszik a színes, ízes, dallamos és érzékiséget sugárzó jelenségvilágot algebrai képletekre leegyszerűsíteni. Mert jól tudja, hogy a világ több mint merő algebra és igazán csak azt értjük meg, amit szeretünk és szeretve átélünk. Csak az igazán mély benyomásokból táplálkozik és lelkesül az elvont gondolkodás is. Azért az átélés nemcsak szó, hanem teremtő erő is. Az átélés is élet és az átélő élet a legbecsesebb ismeretekkel szolgál. Az átélt élet a magasztos érzésekre, belátásokra és ismeretekre jobban megtanít, mint az ész levezetései. Az élő élet a maga eleven lelke műhelyében szemléli, élvezi, elemzi és szólaltatja meg a tárgyát, a világot.

Az átélés tehát nemcsak valami alanyi érzés. Mindig valamit élünk át. Ha tehát valaki csak alanyi érzéseit fejezi ki, akkor még nem egész művész. Nem egész költő. Mikor azonban magamba szívom a vilá-

got és azután azt szívemen és eszemen keresztül ki-
mondom, akkor alakító művész már a lelkem és egy-
úttal kimeríthetetlen, mint maga a világ. «Nézd tehát
a világot és mondd ki.» Richte auf die wirkliche
Welt und suche sie auszusprechen — mondja Goethe
beszélgetéseiben. A középkori misztikusa Eckehart
meg így fejezi ki magát: ha a világ téged sok minden
tapasztalattal megajándékoz, ajándékozd meg te is a
világot azzal, amit róla gondolsz, vagy mondasz.
Ez a művész és a tudós «visszaajándékozását Ez a
mindenféle átszellemesítés általános feladata. Mert
az átszellemesítés a művész legszebb hivatása. Mily
remekül jellemzi ezt is a jó Eckehart: «Minden
teremtésben megvan a tökéletesség után való
törekvés, mindnyájan menekülnek a pusztá eset-
legességükből lényegükhöz; mindnyájan beviszik
magukat az én értelmembe, hogy bennem érte-
lemmé legyenek (amint valaha Istenben merő
értelem voltak). És én, az egyén, ismét Istenhez
készítem és vezetem azokat. Legyen hát gondotok
arra, amit ti is így teremtetek.» Lehet-e a művészi
lélek teremtő programját rövidebben és helyeseb-
ben megfogalmazni?

Igen, helyesebben! Vagyis úgy, hogy a termé-
szet és a szellem egyaránt kielégüljön. Egyik se
vesszen el. Egyik se olvadjon a másikba, hanem
egyik a másikkal hágsója és lépcsője legyen a
magasságok felé. Ha a művész anyagelvű, akkor a
nyers természetét csak külső köntösében és meg-
jelenésében ábrázolja. Ha Kant értelmében idea-

lista, akkor azt szintén nem mélységeiben, lényegében igyekeznek ábrázolni, hanem amint az mint jelenség az Ő lelkén keresztül látszik. Egyébként mellékes, hogy ez a látszat megfelel-e a valóságnak. Az ilyfokú átszellemisítés épúgy nem a valóság kifejezője, mint a gyökeres természetábrázolás még nem a lényegesség kifejezője! Az igazi művész arra törekszik, hogy szelleme mindenben otthon legyen. A külsőben épúgy, mint a belsőben. A tarkaságban épúgy, mint a lényegben. A mulandóságban épúgy, mint az állandóban. Az időlegesben az örökkévalót; a tért betöltőkben pedig a tértelen magában gyökeredző eszmét fejezi ki. És ez az Ige! Az Isten! Mert minden mulandó Isten jelképe.

A teremtő szellem is Isten képe. Amint Isten a természet minden mulandó bajában, ragyogásában és színpompás képeiben mindig a tér- és időfölötti örök Egy és változatlan szellem, épúgy a művészi és költői lélek is az érzékeknek hízalgő benyomások mögött csak azt keresi és azt a tiszta valót ragadja meg, ami a múltó formákban, színekben és hangokban külsőleg megnyilatkozik és magát érzékileg kifejezi. Es ez ismét csak a szellem, mint Isten jelképe. A művész, aki a változókról leolvassa a Változatlant, erre csak azért képes, mert ő maga is teremtő szellem, Isten képmása.

Mennyire más világnézés ez, mint az anyag-elvűség, vagy a túlzó idealizmus szemlélete!

Minden művész látszólag csak a képek, a külső jelenségek központjában él. Képet képre halmoz

(gondoljunk egy műteremre, vagy költeménykötetre, vagy regényre), mert azt akarja elérni, hogy élvezője a hangulatképekből olyan élményt éljen meg, mint ő maga. A magasabb röptű művész azonban ezzel a merő jelennel és röpke elmúlással nem elégszik meg. Az átszellemült művésznak ép az a jellemzője, hogy számára a jelenségek egész világa csak vetített képek, színezett élmények, amelyek mögött azonban a fény- és életforrás, a szellem világít. így lesz a világ Isten képeskönyve; Isten költeménye; a Végtelen szellemnek soha ki nem merülő játéktere. Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis, mondja Goethe. így fogják föl a nagy művészek a kis dolgokat is és kezeik alatt nagyság ragyog ki a kicsiből is és minden a Végtelen jelképe, ábrázolója lesz. Mert a szellemi szem a hétköznapi apró-cseprő jelenségeiben is meglátja a lényegest, a jelentőset, a jelképet s a kimeríthetlent. A szellem a kicsinynek nagyságot ad, az igénytelennek fényt, a megszokottnak új ingert, érdekességet és ritkaságot. Mindent betölt mélyebb tartalommal. Lépései sehol sem haladnak üres téren és időn keresztül, mert a művész szelleme mindenüvé célt varázsol és ez a cél tér és idő fölött ragyog, az örökkévalóságot ábrázolja, mindent eszményi magaslatra emel. Az eszmény pedig, hogy minden Isten igéjének vetülete, az isteni élet örök gondolatainak képmása legyen. Es ha a művész lelke ihlettel és áhítattal teljes, akkor egy lendülettel öleli át Istent és a világot, mert Isten és a világ egyaránt

áthatják művészetét és jámbor szelleme épügy harsonása lesz az isteni mélységeknek és szépségeknek, mint a világ színes tarkaságának és pazar gazdagságának. Isteni szemmel szemléli a világot és a világ isteni színeivel ragyogtatja ki az istenit. Istennel eltelve végtelen értékű a szelleme és szelleme révén végtelen értékű minden életműve, egész élete, annak minden pillanata, tette és foglalkozása. Nincs oly látszólag hitvány feladat, amelyet nem ily fenséges szellemiséggel oldana meg. Mindent teremtve eszményít és átszellemesít. Szemében nincs többé nagy és kicsiny; fontos és mellékes; értékes és hitvány. Aki az örökkévalóság középontjában él, annak minden örökkévalóan és egyformán végtelenül jelentős. Ez a szellemi művészet gyakorlati jelentősége.

És ha pl. a Raffael előtti művészetet szemléled, ösztönösen megérzed az örökkévalóság lehelletét. Azt az áhítatos lelkiséget, amely térden állva alkotott és az istenit érzékítette. így csak azok teremtenek, akiket a Teremtő szelleme sugalmazott, ihletett és fényesített. A Teremtő arcának fénye tündökölt arcukon és örömmel töltötte el szívüket. (*Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; dedisti laetitia in corde meo* 4. zsoltár.) Az öröm és az ihlet szárnyaira emelte lelküket és kezüket és boldogan alkottak.

Mikor a művészek elvilágiasodtak és lelkükből elszállt az isteni szellem, akkor alkotásaikból is elpárolgott az a misztikus fény és ragyogás, amely csak az égi ember ujjából sugárzik ki.

És ha azt a művészi szellemiséget vizsgálod, amely az anyagelvűség, a természetimádás, vagy az úgynevezett felvilágosodás századaiban virágzott, akkor látod, milyen nagy az űr az égi és a földi ember alkotásai között. Az isteni templomi áhítat elszállt, mint egy ragyogó szép álmom és várja a fölébredését.

És remélem, hogy «az elásott templom» ismét a felszínre kerül. Hisz az anyagelvűség és szelleme már a múlté és ismét bennünk bizserog a magasabb szellemiség vágya. A mai úgynevezett keresztény és nemzeti irányzat ugyan még nem a régi szellemiség tükre, de az elmélyülés folyamatban van és fog is folytatódni. De előbb az elméleti anyagelvűséggel együtt annak a gyakorlati életalakítását is el kell vetnünk és Istenből kell ismét élnünk, cselekednünk és alkotnunk. Egész életünket át kell szellemesítenünk és a művészetből, tudományból, bölcseségből és társadalmi elméleteinkből is a rossz régít ki kell gyomlálnunk és az új szellemes eszmékért kell lángolnunk.

A szellemnek az anyag fölött végleges, tökéletes és föltétel nélküli győzelmet kell aratnia.

Természetes, hogy ebbe az új szellemiségbe a társadalmi életnek is be kell magát élni. Azt gyakorolni kell és a keresztény életnek művészi kifejezéssé kell finomulnia. Ehhez sok idő szükséges. Az újjászületést pedig magunkban kell előbb végrehajtanunk. Csak azután tudunk másokat is abba beavatni. Át kell szellemülnünk, hogy máso-

kat is átszellemesíthessünk. Roppant feladat. Könnyebb a márványba életet lehelni, mint a régi embert lehorzsolni és újjászépíteni. De ki tudja, a sok szellemi, politikai és társadalmi váltság majdnem ide vezet-e? Ki tudja, a sok bölcséleti tépelődés nem a helyes bölcsélet útját egyengeti-e?

Remélem, hogy a bölcselők és tudósok együtt fogják megoldani az új szellemiség előkészítését és kifejlődését.

A bölcselő többé már nem téveszti meg a tudóst és nemtudóst helytelen szemléleti módjával, világnézetével. Sem a túlzó anyagelvűségnek, sem az álidealizmusnak (Kant) nincs semmi köze az igazi tudományhoz. Az egyik tagadja a gondolkodó lelket; a másik pedig azt hiszi, hogy ő a világnak törvényhozója és ábrázolója és a világnak kell a szellemhez simulnia és nem a szellemnek a világhoz, így jön létre azután korunk átkos tévedése: igaz az, amit annak látok és amint azt látom. A tudós szemlélődés első parancsszava ellenben: fürd be magadat a világba, intus legas; olvass a dolgok belsejéből és merítsd ki azok ismert anyagát. Es kerüld azt az átkos jelszót: a dolgok, sőt az egész világ alakuljanak a te eszedjárásához, mert te adsz egyedül értelmet a dolgoknak és nem azok neked. Kant «kopernikuszi» tette meghamisította az egész szellemi világot. A tudomány ezzel a jeligével nem haladhat előre, mert ez a jelszó egyúttal azt is kimondja: te a dolgokat úgy sem ismerheted meg belülről, hát nézd a saját alanyi

szemüvegeden keresztül. Benned van az igazság és nem a dolgokban.

A tudományos szemléletet azonban valóban fel-fokozza a művészi szemlélet. Sőt azt ki is tágtítja.

A tudomány csak azt keresi: mi és hogyan igaz önmagában? A tudós ésszel hatja át az ismeret tárgyait és eltanulja értelmüket, mivoltukat és törvényeiket.

A művész ellenben nemcsak értelmével, hanem szívével is szemlél. A művészi szemlélet érzéssel telített értelemlátás. Ezen látásban ismeretek, élmények, érzések, sejtések, képzeletjátékok is szerepelnek, mint alkatrészek, amelyek között a szív megérzései az átfogók és egészebe olvasztók. Az értelmi és érzelmi elemek itt együtt élnek és életet varázsolnak a száraz képletekbe és fogalmakba. Az érzésbeli elemek, mint belső fények, belülről színezik és vérrel töltik meg a száraz fogalmakat és igazságokat és mágikus erőt kölcsönöznek a tollnak, az ecsetnek, vésőnek.

A művészt azonban nemcsak a külső világ ihleti meg. Saját belső világa is kincsesbánya, emelyet feltárni igyekszik.

Ez a világ főleg az ő világa. A művész akkor kilép a való életből, a való térből és időből, saját szemléleteiben egészen elmerül és az így felfénylő világban csak «jelen» van. Nincs múlt, sem jövő, hiszen a lélekben minden együtt van, a lélekben nincs tér és idő. A tér- és időbeli szétesés és szét-daraboltság feloldódik egy szellemi összefoglalásban.

A művész tárgyában él, összeolvad vele, kicsinyes, önző vágyai és gondjai elhallgatnak, énje az eszményben feloldódik. A művészi szemlélődés ezen magaslatán a lélek a «minden együtt», az «örök jelen», Isten előcsarnokában gyönyörködik. Ezt a magas szemléletet talán csak a szentek kegyelemteljes látomásai múlják fölül, mikor a művészi ihletek és szent szemlélődés központja is valóban Isten. A léleknek pedig a válasza ezen isteni ajándéokra a teljes odaadás, a tiszta lángoló szeretet és a boldog megnyugvás.

Íme, most a szellem oly csúcsokon éldeleg, ahová az anyag el nem ér. Itt a tiszta szellemiség egyedül szemlél és gyönyörködik. Ez az állapot fényes tanúsága annak, hogy a szellem a szellemvilág tagja és a földi lét nem kizárólagos otthona. A földön a szellem élete: hit és szüntelen keresés, tudás és egyre új nehézségek és kérdések, mély-séges lelki béke és folytonos nyugtalanság. Mikor azonban a föld, a tér és idő fölé emelkedik és a maga szellemiségének várában uralkodik, együtt érzi magát a boldog Végtelennel, Istennel.

HARMADIK FEJEZET.

A szellem magános világában.

Új távlatok előtt állunk. Eddig oly lelki működésekkel foglalkoztunk, amelyeket a szellem a testtel együtt végez. Most olyan működésekre irányítjuk figyelmünket, amelyeket a lélek teste nélkül, egészen magánosan ragyogtat. Mert a lélek nincs úgy a testhez láncolva, mint az állat, vagy a növény lelke. A szellem képességei magasabbrendűek. A szellem, mint már mondtuk, a testi és a szellemi világ küszöbén él és most a szellemvilág küszöbén élő lélek lebeg előttünk.

Amannak a csúcsa, ennek pedig a kezdete. Testével az anyagi mindenséghez tartozik és ott is él, lelkével pedig a szellemi világ birodalmának a polgára. Testére a földön szüksége van, hogy a földet s a földön mindent megismerjen, szellemi képességei pedig arra képesítik, hogy egykor a szellemek honában is hivatását betöltse. Földi képességei testével együtt az évek folyamán virágoznak ki, lelki képességei ellenben részben szunynyadnak, részben pedig a szellemi hatások indítására ébrednek és működésbe jönnek.

Természetesen ez csak a mi isteni bölcséletünk. Az anyagelvű bölcsélet és társai ezt a fensőbbrendű bölcséletet nem ismerik. Lenézik! Kinevetik. Mit is tehetnének mást? Hiszen ők sem szellemet, sem

Istent nem ismernek! Ők csak az anyag peremén elcikázó lelki jelenségeket észlelik és magyarázzák. Vagy pedig a valóban értékes szellemi jelenségeket úgy kezelik, mintha azok merőben az anyag életének megnyilvánulásai volnának. De ma, mikor a legéteirbb anyagnak, az energiának is a működéseit és törvényeit a természettudósok leleplezték, ma már igazán tudjuk, hogy anyag sem nem lelkes lény, sem lelkes működésre nem hivatott. Az anyag törvényei nem a szellem törvényei. Az anyag a szellem fölött nem uralkodhatik, de a szellem igen. Hiszen a szellem folyton kezeli, módolja, új alakokra kényszeríti az anyagot. S az anyag engedelmeskedik, a szellem pedig parancsol. A mai kémiai laboratóriumokban hatalmas munka folyik és azon dolgoznak, hogy a hiányzó anyagokat mesterségesen pótolják. A mai technikus nem elégszik meg a természetben nyersen föltalálható anyagokkal. Az ő elképzelései és fölfedezései oly anyagokat kívánnak, amelyek a földben nyersen nem találhatók, hanem azokat más anyagokból kell kikészíteni. Ha az ember szelleme csak a természethez volna leláncolva, ily magas szellemi és fizikai működésre nem volna képes! A szellemnek magasabbrendűnek kell lennie, hogy az anyag fölött lebeghessen és annak természetébe bepillantasson és az anyagban felcsillanó új lehetőségekkel megküzdhessen.

A szellem a földön él és mégis a föld fölött is él. Ez a nagy csoda! Ez a szellem rejtett élete.

Aki szereti a szellemi életet, önmagába visszavonul, a mély csöndbe és önmagába bezárkózva figyeli isteni szellemének erőit és képességeit és meg is találja azokat.

a) *Intuíció.*

Az intuíció latin szó. Értelme belülről szemlélni. Intus tueri. De annyit is jelent, mint belelátni az ismeretlenbe. In tueri. Alkalmazás közben mind a kettőt használjuk. Mert néha a dolgokba úgy bepillantunk, hogy azok titkai szinte maguktól föltáruznak. Máskor a lélekben villan meg valami, onnan tör valami fényes láng s e lángban látja az ész a dolgok, jelenségek, történések értelmét. A sorsot, a jövőt, a célt!

Vannak kis és nagy intuíciók, amint a szellemek is kicsinyek és nagyok. A gyermekek leleményességét, ügyességét beszédben, játékban oly sokszor megcsodáljuk. Az egyszerű földműves is munkája közben szinte szikrázza a találékonyságot, a megértést és a józan fölfogást. Hasonlóképp az iparos, a kereskedő és mindenfajta foglalkozású egyén, legyen politikus, katona, pap, filozófus vagy tudós. A szellem megérti a szellemet s a szellem azért gyönyörködik a szellem játékában, ötletességében, vilanásában. A nagy emberek nagy látók. Látnak okoskodás nélkül. A fény bennük lángol föl.

Az anyagelvű tudós nem értheti az intuíciót. Amint a tűz nem víz, épúgy az anyag nem szellem. Magyarázatait tehát idétlenek. Szerencsés eszmetársításra, gépies vonatkoztatásokra gondol,

csak az isteni szellemre nem. Mert az, szerinte, nincs! De aki a szellem életét magában is átéli, az tudja, hogy őbenne is kigyúlnak olykor a szellem fényei. Es mennél fénylőbb a lelke, annál jobban megérti a költőket, művészeket, tudósokat, bölcselőket. Megérti a nagy hadvezéreket, államférfiakat, politikusokat. Mert amint az okoskodás az okoskodás tükrében szemlélődik és tükröződik, épúgy az intuíció, ihletve látásban az ihletett lelkekben nyer tükörképet, megértést és gyönyörűséget önmagáról. Az ihletést igazán csak az ihletett lélek méri föl, az foglalja szavakba, az magasztalja.

b) *Ihletés.*

Az ihletés rendkívüli ajándék! Okoskodni mindig okoskodhatunk, ha egészségesek vagyunk, de ihletett állapotba nem mindig jutunk. A bölcs Plotinosz így ír. «Nem helyes tudakolni, honnan származik az ily ihletett intuíció. Az sem helytől, sem időtől nem függ. *Ide* nem közeledik, *onnan* nem távozik, hanem megjelenik, vagy nem jelenik meg. Azért nem kell utána járni, hogy fölfedezzük titkos forrását, hanem csendben kell várni, míg hirtelen meg nem villan fölöttünk, szent látványosságot készítvén elő bennünk. Mint ahogy a szem nyugodtan várja a nap feljöttét.» Máskor az ihletett lelki állapotot így jellemzi. «Oly emberekhez hasonlítunk, aki egy sziklacsúcsot megmászva, pillantásával oly dolgokat vesz észre, amelyek láthatatlanok azok számára, akik nem hágtak föl oda vele.»

Az ihletett intuíció csodálatos teremtő erejéről fölösleges beszélni. Én csak a szellemre, a tiszta forrásra hívom föl a figyelmet. Arra a szellemre, amely akkor lát legtöbbet és legmélyebben, ha a maga lényegébe tér be és ott nyílnak ki szellem-szemei. Ebben a tükörben ősi szellemi természete fénylik föl, távol a testtől, a test zaklatásaitól. Ott azok a tapasztalatok is, amelyeket a világban érzé-keivel szerzett, mélyebb értelmet nyernek és számtalan új vonatkozásokat tárnak föl. De megszólalnak ott tiszta szellemiségének erői is. Es bámulatos értékek csillannak ki belőle. De vájjon egyedül csak saját szellemiségének kincsei-e? Vagy talán Isten fénye is? Vagy mind a kettő egyszerre? A vitis mistica, a misztikus szőlőtő életlángja az intuícióban, az ihletve látásban csúcsát éri el. A Szentírás ezt az ihletve látást nagyon jól ismeri. A zsoltáros pedig ragyogó szóval illuminációnak nevezi.

c) *Illumináció.*

A zsoltáros az isteni lélektan harsonása. Azé a lélektané, amely már századok óta fényét veszti és szinte a hívő bölcselők lelkében sem kelt visszhangot. De Szent Ágoston és a középkori jámbor bölcselők lelkében az illumináció nemesen zengett.

Mi az az illumináció? Az isteni és az emberi pszichológia összecsendülése. Isten az emberben és ember az istenben. Az az áldott pillanat, amikor bensőnkben is szinte Isten a lélek. Amikor ő gondolkodik, akar és cselekszik bennünk. A lélek

kitárja keblét Isten ihletése előtt és beszívja magába az isteni gondolatokat. Az illumináció, a belső megvilágosodás, a Szentháromság legszebb ajándéka. Akiben ez a belső fény fellángol, az istenileg gondolkodik, érez és akar. Ezen isteni fényre mindenkinnek szüksége van s azért az örök isteni Ige minden jó lélekbe be is száll. Mert az Ige «igazi fény, aki megvilágosít minden világba jövő embert». Ige nélkül nincs természetfölötti láng. Aki ezt a lángot befogadja, «azoknak hatalmat ad arra, hogy Isten fiai lehessenek». «Ezek az Istenből született» gyermekek. *Ex Deo nati sunt.*

Az ősidők sötét homályában is fénylett már a gondolat. A régi keleti népek lángelméi nagy gondolataikat az istenségnek köszönték. Hatalmas vallásos elgondolásaikat isteneik fényének tulajdonítják.

A zsidó nép prófétái és a zsoltárosok is ezután az isteni fény után sóvárogtak. «Te bennünk vagy Uram — mondja Izaiás — és a te szent neved fejünkre hivatott, ne hagyj el bennünket Istenünk.» A zsolcáros pedig nem szűnik meg ostromolni az Urat az isteni fényért. Halljunk néhány helyet! A 35. zs. énekel: «nálad van az élet forrása és a Te fényedben fogjuk látni a fényt». A 4. zs. «Ám mi Uram, arcod fényességének jelét viseljük, örömet adtál szívembe.» Vagy 17. zs. «Bizony te gyújtod meg Uram szövétnekemet, én Istenem, tedd világossá sötétségemet». A 26. zs. így kezdődik: «Az Úr az én világosságom és üdvösségem, kitől kellene

félnem?» Mikor pedig a lélek megzavarodik, így kiált fel: «a fény nincs velem». 37. zs. Az isteni fény elragadja a jámbor lelket és így énekel 118., 129. «Bizonyságaid csodásak! Lelkem azért fürkészi őket. Beszédeid megértése világosságot ad és értelmessé teszi az együgyűeket. Szájamat epedve megnyitottam és magamba szívtam a szellemet («et attraxi spiritum».)» Minden jó lélek pedig azért imádkozott, hogy «derüljön ránk az Urnak, a mi Istenünknek kedve». «Vezesd jóra fölöttünk kezünk munkáját». «Vezérelj jóra kezünk munkáját». 89. zs. Hogyan van az, hogy ma sem a tudósok, sem a nem tudósok nem értik már kellőképp a jó Isten pszichológiáját. «Istenben élünk, mozgunk és vagyunk», mondja Szent Pál és mégis a világ lelke nem érzi Isten lelkét. Föl kell kiáltanunk Novaliszszal: «elmúlt az az idő, mikor Isten szelleme fölfogható volt és a világ érzése is egyúttal elveszett». «Egykor minden az isteni lélek megjelenése volt.» Valóban kialudt lelkünkben az érzékenység Isten és a világ nyelve iránt egyaránt. Talán a mi jó lelkünk sír a bensőnkben, mert ez a lélek akaratumk ellenére is Istenben él. De egyedül él — Magában! Nélkülünk! Oly életet él, amelyet el nem árul. És a magasságokból, ahol Ő él, nekünk nem jut semmi. Rokkantak vagyunk. Nincs arány közte és köztünk. Talán eljön majd az idő, amidőn lelkünk csengő kürtje újra felharsan és feleszmélünk. Hiszen Isten ostora fölöttünk suhog! Az anyagelvűség pedig már értéke vesztett. Miért nem ébredünk magasabb

szellemiségre? Vannak olyan képességeink, amelyek csak akkor csiráznak ki, ha könny eső hull rájuk. Vajha tudnánk legalább sírni, hiszen az élet már nem öröm! És tudnánk felriadni és lelkünk isteni magaslatára emelkedni sok testi nyomorunkból. És tudnánk hallgatni a lélek szavára, aki pedig az Ige szavát lesi. Hiszen Seneca is mondja: «Isten van bennünk és az U indítására lángolunk föl». Est Deus in nobis, agitante calescimus illó.

d) *Hipnotizmus.*

De azt mondhatná valaki, mindez öncsalódás. A lélek sohasem mutatja meg magát teljes nyilvánvalósággal. Csak képzelőtehetségünk játszik velünk. Csak vallásos felhevülésünk űz játékot velünk. A tiszta tudomány területén a lélek önmagában, a testi szervek közreműködése nélkül, nem csillan föl. Nem fejt ki önálló működést.

Nagy tévedés. Babits mondja egy helyen:

«Ki méltó látni a csodát,
az a csodát magában hordja.»

A lélek csodája mindig előttünk lebeg. Tudós és nem tudós előtt, csak az a kérdés: méltó-e látni a csodát? Ha nem méltó, hályog borul a szemre és a szem nem lát semmit. A materializmus is ilyen hályogvető. Elmondok esetet életemből, amely talán bevilágít a remetelélek képességeibe.

1907-ben a nyári szemeszter egy részét Würzburgban töltöttem. Professzor Külpe híres bölcseleti intézetét látogattam és a lélektani tanulmányokat

figyeltem. A kitűnő Tanár úr bizonyos hipnotikus kísérletekre hívott meg. Nagyon alkalmas médiumával azt tanulmányozta: mikor élesebb a lélek ítélete? Éber állapotban-e, vagy hipnotikus látásban. Bizonyos esztétikai megfigyelések kapcsán óhajtotta ezt a kérdést a médiummal megoldani. Ezen kísérletek eredményei később az Archiv für Psychologie-ban meg is jelentek.

Az egyik kísérlet szerény jelenlétemben így folyt le.

A Tanár úr megkérdezte médiumát (aki különben növendéke volt), nem zavarja-e őt a jelenlétem? Nem! válaszára figyelmeztette őt, hogy ne legyen előre kíváncsi az eredményre, hiszen az úgyis meg fog jelenni az Archivban. Majd kopogott egyszer, kétszer s háromszor: most aludjon el, mondta, mélyen! Még mélyebben; még mélyebben, közben tüvel is megszúrta, amíg végül a szúrást a médium nem érezte. S ezután megkezdődött a kísérlet. Bizonyos geometriai ábrákat kellett tökéletes mély álomban vizsgálnia és összehasonlítani. Szemei zárva voltak; a teste teljesen megmerevedett. Benső szemeivel nézett (így fejezem ki egyelőre magamat) s a kérdésekre megfontoltan válaszolt. A kísérlet esetenként fél óráig tartott s a végén a Professzor meghagyta, hogy fölébredve teljesen jól érezze magát. S ez így is volt. Csak röviden vázoltam ez érdekes kísérleteket. Elhagytam, ami nem fontos, bár az egész lefolyása érdekes volt.

A hipnotikus kísérletek harminc év előtt is így

folytak le, mint ma. Érdekes, hogy az anyagelvűség soha nem vetett föl magának nehézségeket. Egyszerűen elnézett fölöttük. Pedig nyilvánvaló, hogy amint az álomban, épúgy a hipnózisban is látunk látó szem nélkül s gondolkozunk agy nélkül. Az egész test ugyanis tetszhalott.

Az anyagelvű ma sem látja, hogy az ember több, mint amilyennek ő látja. Az emberben rendkívüli lehetőségek szunnyadnak, anyagfölötti erők működnek, amelyeket az anyagelvű meg nem magyarázhat. Az ember több mint anyag s többre képes, mint a test. A szellem akkor is képes működni, ha a test megmerevedik. A szellem, amelyet azonban az anyagelvű nem ismer. Pedig ha a test, az anyagfélhalott, akkor mi működik a hipnózisban? És hogyan van, hogy Külpe médiuma test nélkül élesebb megfigyelő, mint testben, azaz érzékszerveivel? Azután a hipnózis mélysége, a test megmerevedése is kisebb vagy nagyobb. A legmélyebb érzéktelenségben a lélek a legélesebben működik.

Ujabban a lelket a tudatalattival helyettesítik. De mi ez a tudatalatti? Független-e a testtől, vagy nem független? A hipnózisban független, hiszen akkor a test ki van kapcsolva. Tehát a tudatalatti ismét csak a lélek. A lélek, amelyről a Bölcsesség könyve azt mondja: «a romlandó test teher a léleknek; s a földi sátor lenyomja a sokat tünődő elmét; csak fáradsággal jövünk rá arra, ami szemeink előtt van; az égietek pedig ki tudná kifürkészni? Ki ismerte meg akaratodat, ha csak Te nem adtál bölcseséget és el

nem küldted szent lelkedet a magasból». Isteni szavak és fények! A Szentírás és a lélektani kísérletek egyaránt igazolják, hogy a lélek önmagában igen tisztán látó, mert nem zavarják a test korlátozásai. A lélek a természet rendjében hipnotikus állapotban is képes arra (most a szentek extázisáról nem beszélünk), hogy lásson, halljon és érezzen, mégpedig függetlenül a fizikai szervektől. Azt mondtam: a természet rendjében is. Mert a kegyelmi állapot, a természetfölötti rend is a természeten nyugszik, csak más élet, illetőleg lélektérben mozog. A hipnotikus állapot a természet rendjében ép arra szolgál, hogy a lélek egészen magára maradjon, a saját szellemi erejére összpontosuljon és misztikus erőire támaszkodjék. Röviden azt mondhatnám, hogy a legmélyebb önkívületben a fizikai élet felfüggesztődik, a lélek szikrája azonban ragyogóan működik. Hiszek abban, ami az anyagelvűség számára sötétség, hogy a lélek az, ami titokzatos és mégis természetesen módon vezérli a test életét és az agy tudatát. De hiszek egyúttal abban is, hogy a lélek a testtől függetlenül is élheti szellemi életét és mikor egyszer a testet alkotó vegyi atomok (szén, kálium, hidrogén, oxigén stb.) visszatérnek a földre, akkor a lélek, az élet mozgató ereje, visszatér ősforrásához, Istenhez.

A tudományos hipnotizmusnak azonban egy főbenjáró gyengéje van. T. i. a médium semmit sem tud szellemének rejtett működéséről. Külpe mindent tudott a kísérletek folyamán, de a médium

arról csak a megjelent dolgozatban szerzett tudomást. Működése akkor tárult föl előtte.

A hipnózishoz hasonló állapot a katalépszia. Ez is föltétlen megmerevedés, de lelki jelenségek nélkül. Pl. ha a fakir élve eltemetteti magát. Ez az állapot nem lélektani, sőt egészen fizikai, hiszen két fontos, sőt életbevágó működés, a lélekezés és a vérkeringés is megszűnik. Az élet egész ritmusa felfüggesztődik. A hipnózisban ellenben a vérkeringés a rendesnél is intenzívebben működik.

Az anyagelvű a hipnotikus lelki működést anyagi erőkből nem magyarázhatja meg. Ma pedig, mikor az anyag természetét és erőit jobban ismerjük, a szellem magában való anyagtól független élete még nyilvánvalóbb.

e) *Az elragadtatás.*

Más a hipnózis és más az elragadtatás állapota. A hipnózisban hipnotizőr szerepel. Külső titokzatos erő és akarat hat a médiumra. Senki önmagát nem hipnotizálhatja. Az extázis, elragadtatás kinek-kinek saját műve, aki arra képes, akár a természet, akár a kegyelem rendjében. Mert mások a természetes elragadtatás élményei és mások a kegyeleméi. A kegyelem most is a természet erőiben gyökeredik.

Az elragadtatás testi megbénulás. Az egész folyamat alatt az ember rendes földi élete időlegesen megbénulhat, mély letargikus állapotba merülhet, míg szellemi erői felfénylenek, kivirágoznak. A szellem ilyen állapotban olyan világban ébred föl, amely

szellemi és megpillantja a szellemi világot úgy, amint azt a szellemek észlelik. Vagy amint azt egy újabb író mondja: «Az ember számára csak ilyen állapotban volt lehetséges megpillantani a szellemvilágot, nézni az istenségeket, az angyalokat, átszárnyalni mérhetetlen tereken, megismerni saját legtitkosabb énjét és végül megismerni a valóságos Istent.» (Brunton: Egyiptom titkai. 198. o.)

Az ókori bölcselek között Szókratész és Plotinosz merültek extázisba.

Egy alkalommal Szókratész barátjával, Arisztodemusszal vendégségbe ment. Útközben lelke magába révült és egy kapu alatt töltötte az elragadtatás boldog perceit. Barátja egyedül ment a vendégségbe. A bölcs csak később érkezett meg. Más eset. Athén harcban állt, amelyben Szókratész is részt vett. Hazamenet, beszél Alkibiadesz a Szimpozionban, Szókratész magába révült és egy egész éjjel az elragadtatás állapotában maradt. «Szokása, — monda Arisztodemusz —, hogy időközönként magádba vonul ott, ahol esetleg az ihletés éri.» Piát Szókratész című művében szép szavakkal fejtegeti Szókratész lelkeségét. Csodálatos, hogy sem Platón, sem Arisztotelész mélyebben nem foglalkoztak a nagy bölcs e csodás lelki jelenségével. De maga Szókratész sem beszélt arról, mit élt át ezen ihletett állapotban. Majd később a görög misztériumok taglalásában még visszatérek erre.

Plotinosz már bölcséletileg rajzolta meg az el-

ragadtatás isteni élményeit. Ő maga kétszer jutott ezen állapotba és kétszer élte át az isteni jelenségeket. De leírása csak árnyképe annak, amit megélt. Az az élmény, úgylátszik, leírhatatlan. Hiányoznak a szavaink, amelyekkel közölhetnénk. Hiszen ezt Szent Pál is megerősíti, mikor a saját elragadtatását elmondja.

De meglepő, hogy Plotinosz bölcseleti magyarázatában szinte a zsoltáros szavait használja. A zsoltáros ugyanis ezt mondja: «Mivel nálad van az élet forrása és világosságod által látunk világosságot». 35. zs. Plotinosz pedig (Maeterlinck: «A szegények kincse» 74. o.) így ír: «A szellemi intuícióban az értelem azon világosság segítségével látja az értelmi tárgyakat, melyeket rájuk az Osegység sugároz és e tárgyakat látván, valójában az értelmi világosságot látja. Hanem mivel figyelmével a fénylő tárgyakhoz közeledik, nem látja tisztán az elvet, mely azokat megvilágítja. De ha elfelejti a tárgyakat, melyeket lát, hogy csak a világosságot szemlélje, mely azokat láthatóvá teszi, akkor magát a fényt és a fény elvét látja. De az értelem nem Önmagán kívül szemléli az értelmi világosságot. Hasonlatos tehát a szemhez, melyet anélkül, hogy egy külső és idegen fényre tekintene, mielőtt még azt észrevenné, hirtelen megcsap egy neki való fény, vagy egy sugár, mely feltör magától és megjelenik neki a sötétség közepette; éppen úgy, mint amikor a szem, hogy ne lásson semmit a többi tárgyaktól, lezárja szempilláit és sajátmagától vonja

ki fényét, vagy a kéz által szorítva észreveszi azt a fényt, amely őbenne van. Tehát anélkül, hogy valamit látna a külvilágból, — lát. Sőt többet lát, mint minden más pillanatban, mert a fényt látja. A többi tárgyak, melyeket előzőleg látott, minden fényes lévén, nem voltak maga a fény. Ép így, mikor az értelem bezárja szemét valamiképpen más tárgyak előtt, amelyeket önmagában összpontosít, nem látván azokból semmit, nem egy idegen fényt lát, mely az idegen formákon csillog, hanem saját fényét, mely hirtelen bensőleg egy tiszta világosságból ragyog.» «Szükséges — moadja tovább —, hogy azon lélek, mely Istent kutatja, alkosson róla magának egy fogalmat, ha megismerni kívánja. Továbbá szükséges, hogy tudván, mily nagy dologgal akar egyesülni és meg lévén győződve, hogy üdvösséget fog találni az egyesülésben, az istenség mélységeibe merüljön egész addig, hogy, ahelyett, hogy magát szemlélné és szemlélné az értelmi világot, ő maga váljék szemlélődés tárgyává és tisztán csillogtassa azon fölfogásokat, amelyek odafönről erednek».

Az emberi okosság az istenségbe való elmerülésről többet nem mondhat. Az isteni mélység tehát az emberben az isteni fény mellett feltárulhat. De felfényesednek azok az eszmék is, amelyeket az ész az isteni dolgokról magának szerez. Mert bennünk is van mélység, mi is nagyobbak vagyunk mindennél, ami létezik, csak az isteni fénynek kell a lélekbe bevilágítania és e fény mellett kell a

tanítja őt hinni, a lélek szentélyébe elvonulni és végül az elragadtatás boldogságába jutni.

Bámulatos szép szavakkal írja le Brunton ezt az állapotot. Művét, India titka, Baktay Ervin dr. fordította le és utószóban jellemzi Bruntont. Nem akarom elsietni és nem akarom elhamarkodni a dolgot. De igazat adok nekik, hogy az istentelen világ gyökeres változáson menne keresztül, ha önmaga isteni eredetű lelkét és képességeit, mint Babits is, megértené. Bár eljönne az idő, amidőn az ember nemcsak a természet erőit ismerné és hódítaná meg. «Paul Brunton könyve, írja Baktay, megbízható vezető minden kereső embernek, mert ő maga is keresett, de nem volt hajlandó vakon hinni.» Én elfogadom Baktay szavait, de tudom, hogy még sok jámbor ember is kételkedni fog Brunton igazságában. De nem kételkedhetik sem Szókratész, sem Plotinosz életében. S nem szabad oly szűklelkűeknek és szűkszívűeknek lennünk, hogy a természet rendjében minden magasabb lelkiséget megtagadjunk.

Említettem, hogy Plotinosz kívánja, hogy elragadtatás előtt Istenről fogalmat alkossunk magunknak, egyébként Istent nem éljük meg. Menynyire igaz ez a követelés, azt a szentek elragadtatásaiból látjuk. Isten végtelen és azért végtelen sok élmény tárgya. Kinek milyen a jó Istenről az elképzelése, olyan alakot ölt magára és olyan fényben csillogtatja magát az elragadtatásban a Jóság!

Végül e helyen is leszögezem, hogy az anyag-

elvűség ellen hatalmas erő az elragadtatás úgy a természet, mint a kegyelem rendjében. Az elragadtatás kapu a szellem világába. A közvetlen, legszemélyesebb tapasztalás és átélés vezet oda be és többé nem kételkedhetünk, hogy amit látunk, az valóságos tény. Az egyiptomi, a görög és más ókori misztériumoknak is az volt a céljuk. Meggyőzni a pogányokat, hogy van szellemi világ, van lélek és hogy a lélek halhatatlan. De mik voltak a misztériumok?

f) *A misztériumok.*

Amily nagy mértékben haladt előre a technikai műveltség, époly kevésbé alakult még ki az emberi szellemiség fejlődéstörténete. Nem bámulatos-e, hogy a számunkra oly borzalmas pogány bálványozás idejében is az ember a legmagasabb eszményekkel foglalkozott. Mikor az emberi élet akár 90%-ban állati sorban tengődött, a szellemiség a kiváltságosok rendjében szinte a mainál is magasabb fokra emelkedett. De hiszen nincs-e ez így napjainkban is? Milyen szörnyű mélységek tátongnak felénk e világháború idejében! Es mily szörnyű a barbárság a fekete és a sárgabőrű vad népeknél. India és Egyiptom virágzásuk idejében mily iszonyú embersorsok hazái. Es a művelt Görögországban, Rómában is mily szomorú volt az élet. De nem szomorúbb, mint ma!

A régiek lelki életét mi még ma sem értjük. Szimbólumaikat meg nem oldottuk. Gondolkodásukba be nem éltük magunkat. Azért oly furcsa

a mi képünk róluk. Pedig már Plutarchosz, az életrajzíró is fgyelmezett:

«Ha hallod azokat a meséket, amelyeket az egyiptomiak mondanak isteneikről, vándorlásaikról, darabokra szabdalásukról és más kalandjaikról, — ne hidd, hogy ezek valóban úgy történtek, ahogy elmondják azokat. A népek megalkottak és használnak hol rejtelmes, hol meg világosabb jelképeket az isteni természetű dolgok megértésére. Tehát megértő és bölcseleti szellemben kell felfogni az istenekről szóló történeteket és a különböző legendák magyarázatait.»

A régi népek rítusai és szertartásai között legmeglepőbbek a misztériumok és az azokba való beavatások. A misztériumok eszméjének lényege: az ember az istenséghez hasonló. Eredete, sorsa és vége is isteni. Istentől ered a lelke; de a lélek vétkezett; a testbe zárva sanyarog és várja a felszabadulást, az újjászületést és a megistenesítést. Ez a misztériumok eredete és célja. A misztériumokban a papok révén a beavatott önkívüli állapotba jut és oly látomásokat élvez, amelyek meggyőzik őt arról, hogy halál nincsen. Hála misztériumoknak, mondja egy beavatott, a halál már nem rossz, hanem jó a halandók részére. A hieroglifaszövegek az ilyen embert «kétszerszülöttnek» nevezik, olyannak, aki megújította életét.

A beavatás a szentélyekben történt és az önkívületbe esett ember (nem úgy, mint a hipnotikus) álomba merült, s ha fölébredt, boldogsággal eltelve

tudott mindenről, amit látott, hallott, szóval átélt. Az ily ember joggal mondhatta, hogy meghalt és feltámadott. Az egyiptomi, az indiai és a görög misztériumok ezt a boldog szemléletet nyújtották. Beavatás és megtisztulás járt nyomába. Plató, aki úgy az orfikus, mint az egyiptomi misztériumok beavatottja volt, és bölcséletében az orfikus tanokat vallotta a lélek botlásáról és felszabadulásáról, ezeket írja: «Ez isteni felavatás következményeként nézőivé válunk egy tiszta fényben ragyogó, különleges és szent látomásnak, ugyanakkor pedig magunk is megtisztulunk és felszabadulunk attól a porhüvelytől, amelyet testnek nevezünk és amelyhez ezidőszerint úgy vagyunk hozzánöve, mint az osztriga a kagylójához».

Máskor Plató az elragadtatás ez állapotát azért dicséri, mert a legnagyobb javaknak válunk részeivé. Es mi például ez a legfőbb jó? Az ilyen ember most már teljesen meggyőződött arról, hogy a lélek halhatatlan. Ez a tan már számára nem elmélet, hanem élmény. Bebizonyított tény. S ha ezt a titkot köteles is volt megőrizni, viszont tartozott életét és életformáját e titkokhoz szabni és úgy élni. Ezek azután maguk körül a nemes és jó élet szépségeit sugározták és mint áldásosztók ragyogtak.

Szókratész is megjegyezte, hogy azok, akik ismerősek a misztériumokkal, kellemes reményeket biztosítottak maguknak a halál órájára. Arisztotelész pedig azt állította, hogy véleménye szerint

Görögország boldogulása az eleusiumi misztériumokon nyugszik. (Brunton után.)

A misztériumoknak az emberiség szellemi életében kiváló a jelentősége. Új életszemlélet, új szellemi látomás, amelyet az ember akkor veszített el, amikor a paradicsomból az anyagi világba zuhant. A spiritualizmusból a materializmusba! És hány-szor ismétlődött ez meg az európai művelődésben is! A görög anyagelvűség és szofisztika kimarta a lelket a testből, Istent a világból; az erkölcsöt az életből. De Pythagorasz, Empedoklesz, Szókratész, Plató és Arisztotelész és végül Kr. u. Plotinosz, a misztériumok szellemével is igyekeztek emelni a lelkiséget, a léleknek halhatatlanság és Isten után való vágyát. Sőt e téren még túlzásba is mentek. Mert míg az ofikusok (Pythagorasz hívei) arra törekedtek, hogy az ember újra Istenné váljék, Szókratész az arany középúton maradt és csak azt akarta, hogy az ember Istenhez legyen hasonló. Híres mondása: «az istenek irigyek». Ha tehát boldog akarsz maradni, gondold meg, hogy véges vagy és végességedet át nem lépheted. Ez a gondolat illik a görög szellemhez, mert a görögség értelem és mérték, amint azt már Schiller is mondta.

Plató minden intellektualizmusa mellett is orfikus ihletségű bölcselő és belőle virágzott ki újra Plotinosz túlzó szellemisége: az ember Isten! Az ő elragadtatása egyesülés. A szikra egyesülése az ősegyel, az Östűzzel.

Eljött Krisztus és a misztériumok fölöslegessékké váltak. Amit a misztériumokban csak a beavatottak hallottak és tanultak, azt az Úr Jézus az egész világ előtt hirdette. Nincs halál? Nincs, mert «én vagyok a feltámadás és az élet és aki hisz, nem hal meg örökké. Van lélek? Van! És mit ér, «ha valaki az egész világot elnyeri is, de lelkének kárát vallja». Van örök boldogság? Van! De nem az eleusimi mezőkön, hanem Isten országában. A jók oda jutnak, a gonoszok pedig a pokolba. Van megistenülés? Van! De a véges ember nem lehet végtelen! Azért legyetek tökéletesek, amint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Isteni szikra van kebletekben s azért Isten fiai is vagytok. Ez a szikra visszavágyik ősforrásához, boldogsága otthonához.

A misztériumokról tehát lehullott a fátyol! Ez az egyik titka Krisztus tanítása gyors elterjedésének! A kevesek java immár közjó; szegények és gazdagok java. A közös kincs lebontotta a társadalmi válaszfalakat is. Nem volt ür többé a mindent tudó papok és nem-papok között. A papok elvesztették rejtett hatalmukat és titokzatos erejüket.

De a Lét titkai, Isten végtelensége azontúl is titok, ő «Nap, de szemünk bele nem tekinthet», örökre titok marad gyarló eszünk számára: mi a végtelen Isten! Van! Ezt tudjuk. De szélességét és magasságát, örök benső lényegét, maradék nélkül föl nem foghatjuk. Mi Ő nekem? Ezt megélhetem! Mi Ő önmagának? Ezt nem! A görög bölcsek ezt is remélték megtudni, de Szókratész leintette őket.

«Az istenek irigyek», nem leplezik le magukat, őrzik hatalmukat és méltóságukat. Nekünk, keresztényeknek sem? Nem, mert mi is végesek vagyunk. De az Apostol mond valami főségeset és végtelenül boldogítót. «Az Isten szeretet! Szeresd tehát te is Őt! Aki Őt szereti, az Benne marad és Ő benned! És megéled, mi Ő neked? «A te üdvösséged».

Ez az isteni gondolat minden időben csodálatos vágyaknak az ébresztője! Isten bennem és én az Istenben! Mily fenséges életeszmény és életforma! Es a kereszténységben is megindult a törekvés Istennel egyesülni. Őt megragadni. Valamikép észlelni. Ihletett látás, elragadtatás, megistenülés, a szellemvilágba való betekintés újraébredtek. De krisztusi szellemben! Krisztusi vágyakkal!

Szomorú időket élünk. A nagy, ősi vallási eszményeket sárbatiporják! A szent érzéseket kicsúfolják. És mégis, mint a gülák barbárságának idejében, az emberi személyiség és szabadság legázolása korában, a milliók egy miatt borzalmas szenvedéseiben, az emberek ma is érdeklődnek az elmúlt idők rejtett, titokzatos vallási eszményei iránt. Egymásután jelennek meg a könyvek, amelyek az ókori népek misztikus élményeivel és intézményeivel foglalkoznak. Hatalmas munka Wilhelm Nestle, Vom Mithos zum Logos 1940, műve. Nagyon tanulságos Rudolf Franz Merkel, Die Mistik im Kulturleben der Völker 1940. És annyi más!

g) *A keresztény misztikus Isten-látása.*

Szent János Apostol evangéliuma és levelei és Szent Pál Apostol levelei a keresztény misztikus istenismeret forrásai. Ők tanítanak meg arra, hogy a keresztény Krisztusban és Krisztus a hívőben van. Ők nyitják ki szemünket, hogy Isten szeretet és a szeretet bennünk Isten munkája. Más a szerelem és más a szeretet. Az előbbi emberi ösztön; az utóbbi kegyelem. Ahol nincs kegyelem, ott nincs szeretet sem. A kereszténység Isten- és ember-szeretet. Isten a gyökere a szeretetnek és gyümölcse az ember szeretete. A mai idők gyűlölködő őrjöngése a tanú, hogy a szeretet kegyelem, Isten ajándéka!

A keresztény lélek követi az Üdvözítő hívó szövegét és az Apostolok magyarázatát és szintén egyesülni óhajt Istennel, mint a misztériumok beavatottjai. Az üldözések márcírjait a halálba rohanó szeretet egyesítette az Üdvözítővel. Meghalni, egyesülni és élni örökké! A végsőkig felfok ozódó szeretet isteni fénnel töltötte el a börtönöket. Megjelent Krisztus és vigasztalta híveit. «Krisztus gabonái» így mentek a halálba.

A szellemiség olyan, mint a levegő. Mindenütt lengedez és mindent betölt. A pogányok szellemisége, pl. Plotinosz gondolatai s az új platonikusok munkái is a levegőben voltak s a keresztény lelkeket ébresztgették. Természetesen csak megillettek és hangokat csaltak ki. A keresztény platonizmus szólal meg Szent Ágoston műveiben, a keleti nagy

egyházatyák könyveiben, s főkép a Dionysiusnak tévesen tulajdonított iratokban. «Isteni nevekről», «Az égi hierarchiáról». A «misztikus Istenismeretről» című munkák a gyöngéd lelkekre nagy hatással voltak. Isten megismerésének — írják e könyvek — három útja van. Megismerhetjük Istent a teremtményekből, az isteni kinyilatkoztatásból s főleg közvetlenül magának az isteni lényeknek szemléléséből úgy, amint az a hívő Isten kegyelméből a lélek mélyén Istent megismeri. A hatalmas XIII. században a misztikának is hatalmas hulláma ömlött át a keresztény világon. Ez a hullám Clairvauxi Bernáttal és a cisterci iskolában kezdődött. Assisi Szent Ferencben érte el a csúcspontját és a Krisztus követésében egész a reneszánsz pogányságának partjáiig gördült. Kitűnő látók és élők, Folignói Angela (1248-1309); Szent Gertrúd († kb. 1301), Magdeburgi Mechtild (1282.). A misztikus irodalom nagy mesterei: Eckhart (f 1327). Majd Tauler († 1361), Suso († 1366) és sok kisebb író. Végül itt említem meg a barokk korszak legnagyobb látóját és íróját, Nagy Szent Terézt és Keresztes Szent Jánost.

De Folignói Angela, aki Szent Ferenc leánya, szinte elsősorban jön tollam alá. Az ő élményeit és tanítását diktálás után Arnold ferences atya írta le. A könyv két részből és 70 fejezetből áll. Gyönyörűen és röviden Johannes Jörgensen írta meg életrajzát és dr. Székely László fordította magyarra.

Amit Plotinosz mond, az misztikusainknál is

bebizonyosodik. T. i., hogy előbb Istenről kell fogalmunknak lenni és Isten a mi fogalmaink kéretét az élményekben kitölti. A keresztény megélők a keresztény tanok sugárzói és Isten kegyelme is e tanokat ékesíti és igazolja.

Nem szándékozom e tárgyat bőven fejtegetni, mert «A lélek rejtett élete» című művem ép ezt a kört tárgyalja. De Folignói Angélával ott nem foglalkoztam, pedig az ő élményei sok tekintetben érdekesek és azért e helyen övele foglalkozom.

Angela ugyanis olyan eszméket és élményeket pendít meg, amelyek a görög misztikának szemléletkörébe is tartoztak, de a görögök még tisztán nem láttak. A görögök pl. nem érezték át, hogy Isten szeretet. Angélának a Megváltó azt mondja: Közelebb vagyok hozzád, mint a te saját lelked. Es Angela tudja, hogy az Úr, a szeretet s megkívánja az ő hívétől is, ha út megérezni és meglátni és vele beszélni akar.

Isten a Lét, mondotta Parmenidesz és a vele rokonlelkű orfikusok. Angela szemei egy alkalommal kinyílnak és látja az Istent. Látja Isten teljességét, amely betölti a világot a tengeren innen és a tengeren túl és minden dolog mélységét és óceánját. «És lelkem szerfölött ámult és felkiáltott: hát ennyire tele van Istennel a világ! És megláttam, mily kevés ez a világ és hogy Isten hatalma mindent fölülmúl.»

És Angela máskor ismét megérzi lelkében Istent és akkor egyúttal megérti «mikép van jelen az

egész természetben és minden dologban, ami csak létezik, — pokolban, mennyben, ördögben, angyalban, gyilkosságban és kegyességben, jóban és a rútban». Ez már igen magas Isten-szemlélet, amelyet Suso így jellemez. «A lélek bejut az alaktalan istenség vad sivatagába és mély örvényébe; elmerül és úszik Istenben, egyesül, egy lény lesz vele úgy, hogy már nem tud mást akarni, csak amit Isten akar.» «Láttam Istent, mondja Angela, de ha azt kérdezed, mit láttam, azt felelem, láttam és többet nem mondhatok. Láttam egy teljességet, egy világosságot, amely úgy eltöltött, hogy sem megmondani nem tudom, sem hasonlattal érthetővé nem tehettem ... Ő maga minden jó és a legfőbb jó» . . . Máskor meg szintén «világosságot lát, de sötétségnek is mondhatná». Az erőt pillantja meg, a lét legbensőbb magvát, magát a létet, de azt is, mondhatná, hogy a merő «emmit látja. Hiszen annyira különböző mindentől, amit mi léten és életen értünk (et nihil videt omnino anima, quod narrari possit ore nec etiam concipi corde). «Nem látok semmit és mindent látok és mert az a legnagyobb jó homályba burkolódzott, azért legbizonyosabb és mellette minden más csak homály és minden csekélyebb nála, mert ez a legfőbb Jó egész, míg minden más csak töredék.» Es ennek az Istenszemléletnek megfelelőleg benne egy új szeretet ébredéz. «Elvesztettem azt a szeretetet, amelyet eddig éreztem és csupa nem-szeretet (facte sum Non-Amor) lettem.» Es most már nem kívülről akar hallani, hanem Isten-

ben óhajt mindent látni. Krisztus életéről is mindent Istenben óhajt látni, mert «amit Istenben látok, az végtelenül jobb». A legragyogóbb, amit mond: «látom öt ugyanis, Aki van, látom, hogy ő minden lét Léte és hogy mi módon minden teremtmény Léte. (Video enim, qui est Esse et quomodo est esse omnium creatorum.)

A szellemiség történetén végighúzódnak ezek a misztikus fonalak. A középkorból átmennek a barokk-korszakba is és Keresztes Szent János és Nagy Szent Teréz gondolatvilágát és Isten-élményeit is átsugározzák. De talán a miénket is és minden emberét. Mi is, bár kis szikrák, de isteni szikrák vagyunk. A mi lelkünk mélyén is olykor-olykor kigyúlnak az isteni fények, hiszen bennünk is fénylik isten fénye, csak nem akarjuk látni. A misztika minden lélekben él és minden jeles irodalmi műben csillog s ami igazán megragad bennünket, az mindig valami titokzatos fény és nem az üres homály. És mennél misztikusabb egy mű, annál hódítóbb és maradandóbb értékű. Mert van benne erő s a végtelenség lelke él benne.

«A lélek rejtett életében» bőven foglalkoztam az elragadtatásokkal. E helyen tehát több időt azoknak a kegyelemteljes élményeknek nem szentelek.

Minden, amivel lelkem játszadozott, azt mondja: van lélek, van Isten! Van halhatatlanság, van örök boldogság. Az anyagelvűség az ördög megtévesztése, illetőleg az ember eltévelyedése. Az ördögnek nagyok a kilátásai, mert az érzéki gyönyörűségekre,

a testi vágyakra épít. A test pedig egészen közel van hozzánk, örömei vérünkből fakadnak és elkábítanak. De a test mellett a lélek örömei finomabbak, szellemiek és csak az ihleteitekre hathatósak. Azért oly hatalmas minden korban az anyag imádása, a test uralma. S azért oly gyöngé látszólag a szellemiség ereje. A testi ember nagyon kevésbé szellemi; de a szellemi ember is nagyon sokszor anyagi, testi.

De bízni kell a szellem győzelmében és erejében, akármily barbár, anyagias korban élünk is. A szellemi embereknek hivatásuk a szellemiség hangoztatása és megélése.

Krisztus is szenvedett és szellemi társainak is csak szenvedést, szegénységet, megvetetést ígért és mindezek dacára megparancsolta: szeressetek. Isten szeretete, az emberek szeretete győzi le a legvadabb, a legnyersebb anyagelvűséget is. Szeretni, szeretni és magunkat feláldozni, ez a krisztusi szellemiség titka és ereje.

II. RÉSZ.

ELSŐ FEJEZET.

«Isten elrejtett titkos bölcsesége.»

A gondolatok építők vagy rombolók. Életet fakasztok vagy életet hervasztok. A népek és egyének életét megtermékenyítők vagy minden nemes szellemet kiirtok.

A népek története a termékeny gondolatok története. A társadalmak felemelkedése vagy aláhanyatlása, a szellemiség ragyogása vagy kialvása.

Minden életre ébredő és felfejlődő nép szellemisége és tündöklése összefügg gondolkodásának ragyogásával vagy elsötétedésével.

Kelet nagy népeit ragyogó szellemek nevelték és fényesítették. Kína, India, Asszír-babilónia, Perzsia és a Földközi-tenger keleti partján élő kis népek, köztük a zsidók is, a bölcsék szelleméből táplálkoztak, növekedtek és dicsőségre emelkedtek. Ezeknek a népeknek bölcséik építették ki a politikai, a társadalmi, az erkölcsi és a művészi életet. A népek bölcsességének írott emlékei beszívódtak a népek lelkébe. A népiséget alakították, gyúrták és kifejlesztették az érzéket és a szeretetet az igazság, a jóság és a szépség iránt.

A zsidó nép a maga léleképítő könyveit a Szentírás könyvei közé sorozta. A zsidó lélek bölcsesége ezeken a könyveken zöldült, virágzott és érett. A «Bölcsesség könyvei» az életnek és az iskolának

könyvei. A hétköznapi és az ünnepnap; a világi és a vallásos életnek útmutatói és kifinomítói.

Nyugaton is az öntudatos életet a görög bölcsek, számszerint heten, indították meg.

De akár Keleten, akár Nyugaton a bölcsesség melegágya mindig a vallás. A mitológiából és az egy Isten tanából sarjadzott ki a pogány népek és a zsidó nép bölcseségszeretete. A bölcseségből pedig kiágazott a tudományos bölcselet is. Vallás, bölcsesség és bölcselet pedig a szellem ősi ereiből zsendült, erősödött és végül teljes virágzásba szökött.

A vallás és a bölcsesség építő erők. A bölcselet — sajnos — sokszor romboló, forradalmi szellemű hatalom. Igen, hatalom, mert sokszor nemcsak a fegyverek, hanem a gondolatok is kiforgatták a népeket hagyományos hitükből, eszményeikből és lerombolták régi intézményeiket, az ősök szellemét, és új lelkiséget szültek.

A zsidó nép története addig dicsőséges, amíg a zsoltárok és a bölcsek egy Istent valló és dicsőítő szelleme él a nép lelkében. Mikor azonban e nép a bálványimádókat követi, történeti könyveik a tanúim, mennyire aláhanyatlak a zsidók politikai élete is.

A görög nép története ragyogó, amíg bölcsességük igazi bölcsesség. Amíg tisztelik a hagyományait, őrzik ősi szellemiségüket. Ám az álbölcselet, a szofistáskodás kora is már mérgező. Az a kor, amely minden régít lerombolt. Az igazság helyett a kételyt, az erkölcs helyett az erkölcsi lazaságot, a klasszikus szépség témái helyett a szeszélyes esz-

menyeket ápolta. Ez a korszak kimarta a vallásból az isteneket; az erkölcsiségből a lelkiismeretet; a népeletből a tekintélyt. A közösség helyébe az Én fenségét illesztette. Trónjáról letaszította az ész tekintélyét. A szívekből kiirtotta a gyengéd erkölcsiség tiszteletét. A hazafiság helyett világpolgári jel-szavakat harsonázott. Szóval sem Istent, sem uralkodót, sem államot nem becsült.

Szent Pál éles szeme, mint hajdan a Bölcsesség könyvei és a próféták, jól megrajzolták az istentelenek arcképét. «Isten — mondja Szent Pál — büntetésül ráhagyta őket az ő szívük vágyaira, tisztátalanságra úgy, hogy önmaguk illették gyalázattal testeiket, kik Isten igazságát hazugsággal cserélték föl.» «És amint ők nem törődtek azzal, hogy Istenre gondoljanak, úgy Isten is aljas érzelmekre engedte őket vetemedni.» Nem folytatom tovább az idézetet. (Róm. 1, 24-32.) Hiszen ez nem épületes. De époly szomorúak a próféták panaszai is a bálványozó és elerkölcstelenedett zsidók miatt. Megváltozott bölcsességük szellemisége, tehát megromlottak szívük érzései és gondolataik nemessége is.

Az Úr Jézus új bölcsiséget, új életirányt adott. Mivel a zsidók a régi bölcsiséget elvetették, új bölcsességük pedig velőkgig romlott volt, Szent Pál, Krisztus apostola, odakiáltja a zsidóknak Izaiás szavait és hirdeti a korintusiaknak a krisztusi szellemet: «Elvesztem a bölcsek bölcsiséget és az okosok okosságát elvetem! Hol a bölcs? Hol az írástudó? Hol a világ kutatója? Nem tette-e Isten csúffá e

világ bölcsességét? Mivel ugyanis a világ Istent az ő bölcsesége útján meg nem ismerte, tetszett Istennek a hithirdetésnek balgasága által üdvözíteni a hívőket!» «Mert az Istentől származó balgaság bölcsőbb az embereknél és az Istentől származó gyengeség erősebb az embereknél.» Mert Krisztus Jézus a mi bölcsességünk mestere, «Ő az Isten ereje és Isten bölcsesége.» «Ő Istentől a bölcsesség, az igazság, megszentelés és váltság.» És szeretné, ha «valaki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék» és nem saját rossz bölcsességében.

Szent Pál bölcsesége az új bölcsesség! A keresztény világrend bölcsesége! És ez a bölcsesség «nem emberek bölcsességén, hanem Isten erején alapul.» Azért fenn hirdeti, hogy «mi is beszélünk ugyan bölcseségről, de nem ennek a világnak, sem e világ bölcseségéről, kik elmúlnak mind, *hanem mi beszélünk Istennek titkos, elrejtett bölcsességéről, amelyet Isten a világ kezdetétől elrendelt, a mi dicsőségünkre, de amelyet a világ nagyjai közül senki meg nem értett.*»

Szent Pál szelleme az én gondolataim múzsája. ő ihlet meg engem! Az ő szavai igazságát látom hosszú tanulmányaim végén.

A görög nemes bölcséletet felváltotta az álbölcsélet. A zsidó bölcsességét átítatotta a görög álbölcsélet. A keresztény középkor bölcsességét megromlották a középkori álbölcselők. Az újkori bölcsélet pedig nagyrészt kételkedő, igazságtagadó, istentelen, lélektelen, erkölchamisító s végül szocialista,

kommunista és bolsevista bölcseségrombolás. Az elmúlt 30 év bölcséletére visszatekintve, Szent Pállal kérdezhetem: Hol a bölcs? Kimúltak! Nevük a történelemé. De gonosz elveik még itt rothadnak és rothasztanak ma is a népek beteg szellemiségében, irodalomban, művészetben, erkölcsiségben, a közéletben. Nekem nem kellene sem a régi, sem az újkori álbölcselők. Nem kell Hume, nem kell Berceley! Elvetem Kantot, Fichtet, Hegelt épúgy, mint Nietzschét, Marxot és Lenint. Az én szívem és lelkem vágya *«Isten elrejtett, titkos bölcsesége, amelyet Isten a világ kezdetétől elrendelt a mi dicsőségünkre s amelyet a világ nagyjai közül senki meg nem értett. Nekünk azonban Isten kijelentette az ő Lelke által, mert a Lélek mindent átkutat, még Isten mélységes titkait is»*.

Ez a kis könyv tehát közli Isten örök bölcsességét, amint a Szentírás és a nagy keresztény bölcselők, Szent Ágoston, Szent Tamás azt tanították és értették. De főleg a Szentírás! A Szentírás szövegét adom mindig. Az összekötő szöveg csak az én munkám.

Az isteni bölcsesség az Ige örök bölcsesége.

Más a világi és más az isteni bölcsesség kezdete, eredete és forrása.

A világi bölcsesség a világi bölcsék gyermeke. Az isteni bölcsesség az örökkévaló Isten fénye.

A világi bölcsesség a világi bölcsék bölcséletének

párlata. Az isteni bölcsesség Isten örök gondolatainak kisugárzása.

A világi bölcsesség koronként és bölcseleti rendszerek szerint változik. Az isteni bölcsesség Isten titkos és elrejtett bölcseletének örök változatlan nappali fénye.

A világi bölcselők folyton változtatják a bölcselet meghatározását, bölcseleti nézeteiket s a legellentétebb elméleteket állítják föl a bölcselet egész mezején. A keresztény bölcselők egy örök-érvényű, soha ki nem alvó bölcselet hívei.

A világi bölcselet ikertestvére a világi bölcsesség és sokfélekép módosul. A keresztény bölcselet ellenben időálló, a keresztény bölcsesség is örök. De míg a keresztény bölcselet inkább csak elméleti, a keresztény bölcsesség már gyakorlati. Hatásuk alatt ész és a szív, a tudás és az erényes élet egyaránt kivirágzanak. A keresztény bölcselet és bölcsesség célja: a tökéletes megismerés, a tárgyilagos és helyes ítélet és az erényekben gazdag élet. Krisztus, az örök bölcsesség. A lux mundi, a világ világossága, a tanító! Az Ő követése pedig Krisztus követése. Krisztus bölcsége.

Igen, Krisztus maga mondja: Én vagyok a világ világossága. Szent János pedig evangéliuma kezdetén harsonázza Krisztusról, az *örök Igéről*, hogy «Őbenne élet volt és ez az élet az emberek világossága.» Szent Pál meg azt írja róla: «Ő a láthatatlan Isten képmása, az elsőszülött minden teremtmények között, őbenne teremtetett minden az égen és a

földön, — a látható és a láthatatlan dolgok. Minden ő általa és őbenne van teremtve. És ő mindent megelőz és Őbenne létezik minden».

Szent Pál csak Szent János evangéliumának kezdőszavait magyarázza: «*Kezdetben volt az Ige és az Ige Istennél volt és Isten volt az Ige. Minde- nek Ő általa lettek és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Őbenne élet volt és az élet volt az emberek világossága*». *Az igazi világosság volt, mely megvilágít minden világra jövő embert.*»

Az Újszövetség az Ószövetségnek a kiteljesedése és megvalósulása. Szent János és Szent Pál beszélnek Isten örök Igéjéről, örök fényéről, örök bölcseségéről, mint minden ember és az egész világ bölcseségének forrásáról. Ám az ő szavaik visszhangjai azoknak a költői szépségű, ragyogó ihlettségű gondolatoknak, amelyek az ószövetségben is a bölcseségről elhangzottak. Imel

«Az Úr szerzett engem útjai elején; kezdetben, mielőtt bármit is alkotott, öröktől fogva rendelt el engem.»

Előbb van a gondolat s azután jön a tett. Előbb a bölcsesség, azután az alkotás.

«Nem voltak még tengerek, én már fogantattam.»

«Még nem törtek elő a dús vízforrások, még nem állottak a hegyek ... A halmok előtt születtem» . . .

«Amikor az eget felállította, már ott voltam. Amikor a fellegeket ott fenn megerősítette ... Amikor törvényt szabott a vizeknek ... ott voltam mellette. Mindent elrendeztem és gyönyörködtem

nap-nap után. Színe előtt játszadoztam mindenkor. Játszadoztam a föld kerekiségén és gyönyörűséggel voltam az emberek fiai között.»

Íme! mily teremtő, mily törvényt szerző s mily játszi természetűek a bölcsesség Igéjének az igéi. Minden nemcsak az Úr, hanem az Ige gyönyörűségei is. Sőt az emberek előtt és között is kedvesek az igék! S a bölcsesség vágya, hogy az emberek szívében, lelkében megfogamzzon és megerősödjék minden ige! Azért a bölcsesség meghívja magához az embereket, hogy fedezzük fel őt és vele örüljünk! «Mert aki engem megtalál, életet talál. Es üdvöt merít az úrtól. Aki azonban ellenem vét, saját lelkének árt.»

«Mind, aki gyűlöl engem, a halált kedveli.»

Úgy szeret bennünket a bölcsesség, hogy meghív lakomára is!

«A bölcsesség házat épített magának. Kifaragta hét oszlopát. Leölte áldozatait, elegyítette borait és megterítette asztalát. Elküldötte szolgálóit, hogy kiáltsák a várban és a város falain: Aki *együgyű*, jöjjön hozzám!» S a dőréknek azt üzente: «Jertek, egyétek étkeimet, és igyatok a borból, amelyet nektek elegyítettem! Hagyatok fel az együgyűséggel, hogy élhessetek és járjatok a belátás útján».

Mily szépen jellemzi a bölcsesség a sajátmaga hivatását! Letöri az együgyűséget, a dőreséget és belátásra tanít. Ezért hoz áldozatot mindenki érdekében és ezért tölti a jó bor szellemiségét a jóakartnak lelkébe. Célja az igaz, örök bölcsesség közlése!

Máskor a bölcsesség még bajosabb alakot ölt. Mint szép menyasszony, csalogatja azt, aki Istent féli és jót cselekszik. S aki kitart a bölcsesség mellett, elnyeri azt. Ilyen elé a bölcsesség maga siet és mint szőz menyasszony fogadja őt. Táplálja őt az élet és az értelem kenyérével s itatja az üdvös bölcsesség vizével. Támaszra talál benne az őt kereső, úgy hogy meg nem inog sohasem. «Megtartja őt és meg nem vénül. Felmagasztalja őt a társai előtt. Megnyitja száját a gyülekezet közepette. Betölti őt a bölcsesség és az értelem lelkével s a dicsőség ruháját adja reá. örök hírnevet juttat neki.»

Mily szép a bölcs menyasszony ajándéka! S mily ragyogó a bölcs lelke! De figyeljük meg meg a bölcsesség öndicséretét. (965.)

«Jertek hozzám mind, kik megkívántok engem
És teljete el gyümölcseimmal.
Mert lelkem édesebb a méznél,
És birtoklásom jobb a lépesméznél.

Ki reám hallgat, meg nem szégyenül,
Kik értem fáradnak, nem esnek bűnbe.
Kik fényt derítenek rám, örök életet nyernek.»
Értelem, erény, örök élet a bölcsesség ígérete.

És ez a bölcsesség könnyű! Hiszed Ő maga jár elől és keres magának híveket. A fődolog, hogy az ember is szeresse meg a bölcseséget. Szeresse az igazságot, a jóságot, az erényt. Más szóval: «Kezdeté legőszintébb vágy az okulás után.

Az okulásra irányuló gond pedig szeretet.

A szeretet pedig törvényeinek teljesítése.

A törvények megtartása pedig a halhatatlanság teljesítése:

A halhatatlanság pedig közel hoz Istenhez,

A bölcsesség kívánása tehát elvezet az örök uralomhoz.»

«Ha tehát kedvetekre vagyon a trónra és a jogarra, szeressétek a bölcseséget» . . . (853.)

A hatalmasoknak szól a végszó:

«Szeressétek a bölcsesség világosságát valahányan népeken uralkodtok».

Így nyilatkoztatja ki Isten örök bölcseséget az Ige!

A keresztény bölcselőben az Ige a lélek.

A keresztény bölcs lelkét az Ige szelleme hatja át. Az Ige lelke belülről és kívülről tanítja őt. Belülről, mert mi nem «e világ lelkét nyertük, hanem azt a Lelket, mely Istentől van, hogy megismerjük, amit Isten nekünk adott. És ezt hirdetjük mi nem az emberi bölcsesség tudós igéivel, hanem a Lélek tanítása szerint». «Mert a Lélek mindent kikutat, még Istennek mélységeit is. Isten dolgait nem ismeri ugyanis senki, csak Istennek Lelke.» Istennek Lelke pedig az Ige Lelke is.

A keresztény bölcszet ez a Lélek belülről tanítja, elméjét megvilágítja úgy, hogy Szent Pál szavai szerint: «Krisztus értelmével bírunk», midőn a Lelket elnyerjük.

De a keresztény bölcs kívülről is tanul. A Szentírás és a kitűnő hittudósok szelleme él benne és óvakodik az álbölcselektől, a megtévesztő szofisztáktól és azok esetleges divatos eszméitől. Ilyenekről olvasunk már Jób könyvében (5. 13-14), hogy t. i. fényes nappal sötétben botlanak. Délben úgy tapogatnak, mint éjjel, S azért Isten «megfogja a bölcseket saját csalárdságukkal és meghiúsítja az álnokok terveit».

Ugyanígy értékeli Izaiás is az álbölcseket és az istenteleneket. De «meghátrálásra kényszerítem a bölcseket és balgává teszem tudományukat». (íz. 46, 25.) Szent Pál is jól ismeri Isten szellemét és jól ismeri korának bölcseit is. A bölcselettörténelem is elbeszéli az ő romboló bölcseségüket. Szent Pál épp azért keserű gúnnyal mondja: «Aki közületek azt hiszi, hogy bölcs ezen a világon, legyen oktalanná, hogy bölcs lehessen; mert e világ bölcsesége oktalanság Isten előtt. Mert írva vagyon: Megfogom a bölcseket ravaszságukban». És ismét: «Az Úr ismeri a bölcsek gondolatait, hogy hiábavalók. Senki se dicsekedjék tehát emberekkel».

X. Pius pápa szándéka volt elrendelni, hogy a keresztény bölcseleti iskolákban csak a középkor tiszta keresztény és örök bölcseletét tanítsák. Halála ebben őt megakadályozta. Az ifjú nemzedéknek visszatetszik talán a szellemnek ez a korlátozása, de aki úgy harminc-negyven évnek távlatából áttekinti, mi mindent tanítottak világi bölcseink és mikép rombolták le a hitet, a tekintélyt, az erköl-

csökét és mint működtek közre a bolsevista szellem kirobbanásában, az őszintén mondhatja: csak Isten örök bölcselete kell nekünk.

A keresztény bölcs lelke tehát alapelveit az Ige örök bölcseletéből meríti. Az ő mesterei azok a férfiak, akik elmondhatták magukról: «Isten lehellete alkotott s a Mindenható fuvallata éltet engem». (Jób. 33.4.) Ezek pedig mind a Szentírás iskolájában nőttek föl. Az ily szent íróktól tanultak a mi bölcsaink és ilyenek tanítanak bennünket is. Azért a keresztény bölcs szilárd elveket vall és tanít.

A keresztény bölcs is mindazokkal a kérdésekkel foglalkozik, mint a világi. Kell is azokat a nagy, fogas kérdéseket szemmel tartania és tárgyalnia, amelyekkel az ember, amíg ember lesz, folyton foglalkozni fog. Kell nemcsak tanulnia, de az emberek lelkét szakadatlanul felvilágosítania. Ebben az értelemben mondja a Bölcsesség könyve is (6. 23): A bölcsök nagy száma javára van a világnak. Azok a bölcsök t. i., akikben Isten lelke lakozik és elmondhatják magukról: «Bennünk pedig Krisztus értelme vagyon».

Akiben ilyen szellem lángol, az a keresztény bölcs. Az ilyen Istenből él, Istennel él és Istenhez jutni remél. Az ő útmutatója Isten! Szavaiban Isten lelke zeng.

És most halljuk a Bölcsesség könyvének ragyogó szavait Salamon szájából. Ő is Istenbe fogódzott, mert

«Ő a bölcsesség útmutatója,

Egyben bölcsék irányítója;

Hisz kezében vagyunk mi is, meg szavaink is,
 És minden értelmesség, ügyesség és fegyelem,
 Mert Ő adta nekem a dolgok igazi tudását,
 Hogy értsem a világ szerkezetét, az elemek ere-
 jét, az idők elejét, végét és közepét, a napfordulat
 változását, az évszakok váltakozását, az évek kör-
 forgását, a csillagok állását.

Az állatok természetét, a vadállatok dühét.
 A szelek erejét, az emberek gondolkodását, a növé-
 nyek különféleségét, a gyökerek erejét.

Ami rejtve van s ami látható, megismertem,
 mert a mindenség művésze a bölcsesség meg-
 tanított reá.

Benne ugyanis lélek vagyok; értelmes és szent-
 es minden szellemen áthatol. Az értelmeseken, a
 tisztákon, a legfinomabbakon ...

Mert Isten erejének párája

S a mindenható Isten dicsőségének tiszta ki-
 folyása s ezért semmi fertőzés nem éri,

Mivel az örök világosság kisugárzása, ki Isten
 fölségének szeplőtelen tükre, ki jóságának képmása.

Bár egymagában van, mindent megtehet,

Bár magában marad, mindent megújít,

És nemzedékről-nemzedékre betér a szentek
 lelkébe,

S őket Isten barátaivá és prófétákká avatja,

Mert Isten csak azt szereti, aki a bölcsesség
 bizalmasa . . .

A bölcséségen nem vesz erőt a gonoszság.» Íme,

azt hiszem, az isteni bölcsesség és az ihletett bölcs ezen jellemzése a világirodalom legszebb terméke. Világító szavakkal harsonázza az isteni bölcs és bölcsesség értékét, fönséget és áldásait. De csak az igazi, az isteni bölcsét és bölcsességét. Csoda-e, ha a Szentíró (Salamon) rajongva folytatja:

«Őt szerettem és kerestem ifjú koromtól
S azon voltam, hogy arámmá tegyem,

Mert be van avatva Isten ismeretébe,
És műveiben tanácsadója . . .

De mivel láttam, hogy nem juthatok egyébként
birtokába,

Mint csak ha az Isten megadja,
— És már az is bölcsesség volt
Tudni, hogy kinek az adománya,
Azért az Úr elé járultam, kértem őt,
És szívem mélyéből mondtam.»

És most Salamon elzengi a leggyönyörűbb imád-
ságot az isteni bölcsességért:

Nem csoda! Mert

«Boldog az az ember, aki bölcsességét talál
S az a férfiú, ki belátással bővelkedik,
Mert megszerzése jobb, mint az ezüst szerzése,
És gyümölcse többet ér a színaranynál.

Hosszú élet van a jobbában . . .

Életfa az azoknak, kik megragadják» . . . (Példa-
beszéd 3. 13.)

A végső kicsengés pedig Isten lelkének:

«Szeressz bölcseséget, szeressz okosságot, meg ne feledkezzél erről és ne térj el szájam ígétől.

El ne hagyj azt, akkor megőriz téged,

Szeressz, akkor megtart téged!

A bölcsesség kezdete: szeressz bölcseséget,

Tisztességre juttat, ha magadhoz öleled;

Bájos füzért fon fejedre,

Gyönyörű koronát ajándékoz neked.»

A legragyogóbb szavak, amelyekkel csak az igazi, az örök, az isteni bölcseséget valaha is illeték és megénekeltek. Azért óv Jeremiás próféta az álbölcselőktől, akik «megszégyenülnek mind, kik elhagyták az élővizek forrását, az Urat».

Az Ige kinyilatkoztatásai a keresztény bölcs lelkében.

Az ember Isten képmása, mégis téved, mert értelme, akarata és szíve esetleg romlott. Angyali a természete, de a testbe van lelke befalazva.

«A romlandó test pedig teher a léleknek.»

«S a földi sátor lenyomja a sokat tünődő elmét.»

«Alig sejtjük azokat, mik a földön vannak»,

«Csak fáradsággal jövünk rá, mi szemünk előtt
vagyon.»

«Az égieteket pedig ki rudná kifürkészni?

Ki ismerte meg akaratomat, ha csak te nem adtál bölcseséget?

S el nem küldöd szent lelkedet a magasból
így tanulták meg az emberek, mi tetszik neked.»

(Bölcs. 9, 15-19.) így tanulták meg az Ige örök bölcséletét.

Az ember tehát a földieket s főleg az égieket az isteni bölcsesség segítségével *ismeri*. Ez a bölcsesség isteni, mert Isten szent Lelke tanít, fénylik föl a lélekben. Nemcsak eszünk fényével, hanem isteni világossággal is szemléljük mindazt, ami kívülünk, bennünk és fölöttünk van. A természetet, az emberi lelkiséget s főleg Istent.

a) *Isten.*

Az Ige évezredek óta tanítja az embert Isten ismeretére. Mert évezredek óta:

«Így szól szívében az esztelen: Nincs Isten».

Miért? Mert a zsolttáros szerint:

«Romlottak és utálatosak lettek törekvéseikben,
Nincs, aki jót cselekszik, nincs egyetlenegy sem!

Lenéz az ur a mennyből az emberek fiaira,

Hogy lássa, van-e okos, ki az Istennel gondol?

Elfordultak mindannyian,

Megromlottak valamennyien.

Nincs, aki jót cselekszik,

Nincs egyetlenegy sem.» (13. zs.)

A romlott ész és a bűnös szív tagadja az Istent. A bölcsességnek és az okosságának pedig kezdete, Isten félelme. Hányszor mondja ezt az írás! Az ember nem panaszkodhatik, hogy nem képes Istent megismerni. Hiszen, írja Szent János, «az Úr adott nekünk észet, hogy megismerjük őt, az igaz Istent». Ezt a gondolatot kiáltja Szent Pál is a rómaiak fülébe: «Ami Istenben láthatatlan, örök ereje, vala-

mint istensége, a világ teremtése óta észlelhető, mert az értelem a teremtmények révén felismeri őt». Jól mondja Szent Pál: «Isten a világ teremtése óta megismerhető». Hiszen már a Bölcseség Könyve (13. f.) hangsúlyozza:

«Balgák mindazok, kikben nincs meg isten ismerete,

Kik nem tudták a látható jókból megismerni azt, aki vagyon.

S a műveket szemlélve nem ismerték föl az alkotót . . .

Ha már ezeket isteneknek gondolták,
Mert szépségük elbájolta őket. . .

A teremtmények nagyságából, szépségéből nyilván meg lehetett volna ismerni azok teremtőjét.

Mert ha tudásban annyira vitték, hogy át tudták kutatni a világot, honnét van, hogy ennek Urát nem tudták előbb megtalálni.»

A Szentírás szavai fényesek és érthetők. Igen! eszünkkel is megismerjük az Urat és ez a legfőbb bölcsesség. «Istent és a lelket akarom megismerni, mondja Szent Ágoston. S más semmi egyebet? Semmi egyebet.» Aki Istent és Isten után a lelket megismeri, az a bölcsélet minden kérdését helyesen megoldja és bölccsé magasztosul.

De Isten végtelen. Az ember pedig véges lény. A véges ember tehát a Végtelent eszével színültig nem ismerheti meg. De segíti őt az Ige, az isteni kinyilatkoztatás! Kérdezed tehát, hogy ki az Isten?

A Szentírásban Mózesnek ő maga adja meg a választ: «Az vagyok, aki vagyok».

Isten e szava végtelen mély értelmű. «Az vagyok, aki vagyok.» A Szentírás más helyen is Istenről csak ennyit mond: «Aki vagyon». Mit jelentenek e szavak: Isten van! Ő egyedül mondhatja magáról: vagyok. Önmagamtól vagyok! Maga a Lét vagyok. Minden mástól van. Senki sem szüli önmagát. Isten egyedül van önmagától. Es nem mástól. Ha mástól eredne, akkor ez a más volna Isten. Isten előtt azonban más nem lehet. Még a semmi sem lehet! Mert semmiből semmi sem lesz! Ha ezer zérót raksz is egymás mellé, mind az ezer is csak zéró, azaz semmi, s nem több. A semmiből tehát a Végtelen nem ered. Minden ősi fészke tehát a Lét. A Lét pedig Isten. Őbenne pihen minden más és az Ő öléből lép ki minden egyéb. Ő egyedül az ok nélküli ok. És minden más oknak Ő az oka. Csak egy az első ok! Minden más oknak az első ok a méhe.

Isten ezt a nagy tényt Mózesnek nyilatkoztatta ki az égő csipkebokorban, mikor elküldte őt Egyiptomba a Fáraóhoz. Az egyiptomi szellemiségnek ez a kijelentés nem volt újság. Ok ismerték a lét fogalmának mélységét és szélességét. Tudták, hogy a létnél fenségesebb és hatalmasabb erő és valóság nincsen. Azért adta az Úr Mózes szájába épp ezt a szót. Mondd, hogy a Lét küld téged. Ezt Fáraó is megértette, bár az első pillanatban nem engedelmeskedett Istennek.

Am a szent szerzők is tudták, mit jelentenek e szavak: «Én vagyok, aki vagyok». Az Ekkleziasztikus szerzője azt mondja Istenről: «Ő minden». Így tanítja az eredeti zsidó szöveg! Más szóval: Isten áll minden természeti folyamat háttérében. A magyar Szentírás szerint pedig: «Ő vagyon mindenben». Az értelem ugyanaz! Isten tehát mindenben minden. A Bölcsesség könyve is így ír (12. f.): «Beh jó, be kegyes szellemed, Uram, mindenedben». A görög és a latin szövegek szerint: «Mert halhatatlan szellemed vagyon mindenedben». Más helyen ezt a gondolatot a Bölcsesség könyve (I) így értékeli: «Az Úr lelke betölti a föld kerekiségét, s ami egybefogja a mindenséget, az tud is minden szóról». Hogy is ne tudna! Hiszen «az Úr szeme mindenütt jelen van». (15. f.) «íme! az ég és az egek ege, az óceán és az egész föld és minden, ami azokban vagyon, megrendül, ha odanéz.» Sajnos, «mindennek dacára a szív érzéketlen marad». Nem hallgat arra, «ki öröktől fogva *vagyon*». Nem tiszteli azt az Urat, «aki minden tudás birtokában *vagyon*». Aki a legbölcsebb.

«És látja az idők jelét. ..
 Tudtul adja a múltat és a jövőndöt,
 Es felfedi a titkok nyitját.
 Egy gondolat sem kerüli el figyelmét,
 Egy szó sincs rejtve előtte.
 Ekéssé tette bölcsesége remekműveit
Ki öröktől fogva örökké vagyon . . .

Nem szorul ő senki tanácsára!
 Be gyönyörűek összes művei,
 Pedig csak egy szikrányi az, mit látni lehet.
 Mindezek élnek és örökké megmaradnak.»
 Íme! a vagyon szó hányszor ütközik elénk!

Olvasd el, kedves olvasó Jézus Sirák fiának könyvében a 42. és 43. fejezetet, amelyekben Isten dicsőségét zengi a természetben és egy csomó zsolnárt, amely mind Isten végtelen bölcsességét, erejét, jóságát, hatalmát, szépségét zengi. A szent könyvek tehát tanúsítják, hogy eszünkkel is felkúszhatunk Isten végtelen titkainak ormaira és ha egészen meg nem mászhatjuk is azokat, de fényesen ragyog elénk az, aki «mindenben vagyon».

b) Az ember.

Az anyagelvűség az emberből kimarta a lelket. Az állattal egy szintre helyezte. Legfeljebb az állati szinten fokozatokat különböztetett meg, amint a felfújt bölcselet ma is felsőbbrendű és alsóbbrendű emberről beszél s nem művelt és kevésbé műveltről.

Az ember a létezők rendjében a legmagasabb fokon áll. Ezen fokozat egészen önmagában áll. Az állattól az emberhez nincs sima átmenet. Az ember nem magasabb állat. Nem az állatból fejlődött ki. Az állat lelke minőségileg és benső természetére nézve kisebb az ember lelkénél. Az állat lelke egyszerűen csak életelv. Az ember lelke azon-

ban nemcsak életelv, hanem egy lényegében új életnek, a szellemi világ életének első lépése, alakja. A szellemi világhoz tartoznak az angyalok! A legkisebb angyal a még testi ruhában külsőleg is látható angyal — az ember! Azért mondja Szent Tamás: az ember helye az anyagi és a szellemi világ küszöbe. Amannak csúcsa, emennek a kezdete. Az ember a világ erőinek kiteljesedése és összefoglalója és a szellemi világnak zsenge kezdete. Az ókori bölcsesség és az isteni kinyilatkoztatás évezredek óta ezt tanították. Mikor azonban az anyagelvűség felüti fejét és a szellemi életet tagadja, akkor az embert is egyszerűen az állatok élére állítja. Mást nem is tehet. Természetesen ez nem megy oly könnyen, mert óriási nehézségek tornyosulnak eléje és hatalmas űr kezd tátongani lelkében a kettő között. De nem torpan meg. Sőt mit tesz? Isteníti az anyagot, átszellemesíti a természetet. A mindentudó és mindentudó anyag kiegyenlíti az űrt a szellem és az anyag között.

Ezt megtehetette talán mostanáig az anyagelvűség. De ma már nem! Ma elég jól ismerjük az anyag őselemtérmetét és tudjuk, mire képes és mire nem képes az anyag. Anyag és szellem két véglegesen ellenkező valóság. Két különböző törvényszerűség. Egymásra vissza nem vezethető hivatás, minőség és létforma.

De nemcsak az anyagelvűség dőlt meg, hanem vele együtt a darwinizmus is. Ki vallja ma a darwinizmust? A tapasztalati természettudomány maga

döntötte meg épp a tapasztalatok hiánya alapján az embernek a majomtól való leszármazását. A híres Spencer Herbert- és Darwin-féle fejlődélmélet összeomlott. De akadt egy sokáig lenézett tudós és jámbor ágostenrendi szerzetes, Mendel, aki kísérleti úton megoldotta, hogyan lehet egy faj keretében új változatokat, nemesebb egyedeket kitermelni? Bizony sokáig tartott, amíg a nyakas és gögös természettudósok Mendel előtt megalázták magukat. Kísérletei értékét elismerték és őt maguk közé befogadták. Az állat- és növénynemesítők pedig az őt törvényét ráhába illesztették.

Mi tehát az ember helyzete a világrendben?

A keresztény bölcsesség, híven múltjához és az isteni tanokhoz, azt tanítja, hogy az ember Isten alkotása. Az isteni alkotású testbe Isten lehelt lelket és így saját képére és hasonlatosságára teremtette.

Saját képére és hasonlatosságára! Ez a kijelentés mutatja meg az ember szerepét úgy a természetben, mint a tudományban.

A természetben. T. i. hogy az ember szellemi természetű érzéki lény. Nemcsak élő, érzéki lény, hanem érzéki eszes lény. Szellemi lény!

A tudományban s elsősorban a bölcsellettudományban. Mert egyedül az ember képes Isten örök és általános érvényű igazságait értelmével felfogni. Képes önmagát és a természetet s végül az érzékfölötti szellemi világot s főleg Istent megismerni.

A szent szövegek szerint, mint már említettem,

az ember teste és lelke Istentől ered. Rálehelt az emberi testre az Úr s oly szellemet oltott beléje, amely hasonló az Ő szelleméhez. így az ember az Úr képmása. A Szentírás első lapján olvassuk e sorokat s e sorok szelleme végigvonul az egész Szentíráson. E sorok az ember lényegét, méltóságát, hivatását és győzelmeit hirdetik. E sorok az ember nemesi oklevele.

Jézus, Sirák fia, ezt az uralkodó eszmét így magyarázza (17. f.):

«Isten az embert földből teremtette
 S a maga képére alkotta . . .
 Felruházta őt a magáéhoz hasonló erővel;
 S uralmat adott neki minden fölött a földön.
 Félelmetessé tette őt minden élő előtt,
 Hogy uralkodjék az állaton és a madarakon.
 Hozzá hasonló segítőt teremtett belőle,
 Es adott nekik megfontolást és nyelvet, szemet
 és fület.

Szívet adott nekik a gondolkodásra.
 Es betöltötte őket bölcs okossággal,
 A szellem tudásával látta el őket,
 Értelemmel töltötte be szívüket.
Szemét szívükbe helyezte,
 Hogy megmutassa nekik művei nagyságát,
 Ok pedig magasztalják szent nevét,
 Ezenfelül tudást adott nekik
 S az élet törvényét adta nekik örökrészül,
 Kijelentette nekik a jogot és az ő törvényeit.»

E fejezetben az ihletett író még néhány figyelemztetést is intéz hozzánk:

«Tarts a szent nemzetséggel,
Azokkal, kik élnek és magasztalják Istent!
Ne légy megrögzött az istentelenek tévedésében».

A jó Isten az embert igazságra, bölcseségre és helyes belátásra teremtette. De hát honnan ered akkor sok tévedése? Hiszen Szent Pál is azért imádkozik, hogy az Úr «világosítsa meg lelkünk szemét». (Efez. 1, 17.)

A Prédikátor (9. fejezet) azonban megmondja, hogy igen: «Isten az embert igaznak alkotta, de az beleártotta magát mindenféle mesterkedésbe». És ez az ember szomorú története. Mert most már: «Ki találja meg a dolgok nyitját?» Igen! Ki találja meg? Efölött a szerző tovább elmélkedik (9. fejezet). S lemondólag állapítja meg:

«Amint elmémet arra irányítottam, hogy megismerjem a bölcseséget, akkor Isten egész művét illetőleg láttam, hogy az ember nem tud annak végére jutni, mi a nap alatt történik. Minél többet fárad az ember a keresésben, annál kevésbé tudja megtalálni, és ha a bölcs gondolja is, hogy tudja, mégsem jó a nyitjára».

Az ember tehát, bár Isten képmása, mégsem Isten! Az ördög azonban már a paradicsomban sem aludt s felébresztette Ádámban a vágyat, hogy olyanok legyenek, mint az Isten. Mindentudók! Azért mondta az ördög Ádámnak: Egyetek a jó és

a gonosz tudásfájából s olyanok lesztek, mint az Isten, jó és gonosztudók!

Ez a kívánság lehetetlen. Az ember mindig véges lény marad. S teste örökké gátolni fogja útjában a Végtelen felé! Mert:

«A romlandó test teher a léleknek,
S a földi sátor lenyomja a sokat tűnődő elmét.
Alig sejtjük azokat, mik a földön vannak,
Az égieket pedig ki tudná kifürkészni?»

(Bölcs. 9.)

De ha magunktól gyengék is vagyunk, folytatja a Bölcsesség írója, mégis fellángol bennünk a látás, ha «elküldöd szent lelkedet a magasból». «így tanulták meg az emberek, mi tetszik neked.»

c) *A lélek.*

A lélek Isten képmása. Amint a tengerszemben az ég, úgy tükröződik lelkünkben az isteni szellemség. Isten! Hiszen az «ember lelke Isten párája», «Isten lehellete». «Isten fiai vagyunk.» Csoda-e, ha a pecsét ráüt a nyomóra? A mű a művészre? Nézz tehát lelkedbe és ráeszmélsz Isten szellemségére. Nézd először pl. az emlékezet csodáját!

Az emlékezet a lélek kincstára. Benne él múltunk története. Benne forrong a jelen minden élménye. Sőt mivel a jelen is a múltból szövődik ki, a jövő pedig bennvan a jelenben, azért az egész idő ott lappang az emlékezetben. Az emlékezet valamikép az egész időt magába zárja. De vannak az emlékezetben olyan elemek is, amelyeket nem a tapasztalat

szül. Olyan elemek, amelyek nem kívülről, hanem belülről, a lélek természetéből erednek. A lélek természetének kincsei. Testünk főrészei a fej, a törzs és a végtagok. Az emlékezet alkatrészei a külső világ benyomásai, a saját bensőnk élményei s végül bizonyos alapelvek, amelyekkel a lélek úgy dolgozik, mint a test a kezével és a lábával.

Ami kívülről halmozódik föl az emlékezetben, az mind hasznos a mindennapi élet számára. Az alapelvek pedig nélkülözhetetlenek a tudós szellem számára. Az ember nemcsak ismereteket gyűjt és halmoz föl, hanem azokat föl is dolgozza és így új ismeretekre tesz szert. Így jön létre a tudomány.

Az emlékezetnek tehát a tudomány sokat köszön. Az emlékezet őrzi ugyanis a legegyszerűbb alapelveket. Pl. minden dolog azonos önmagával. Vagy: egy időben semmi sem lehet ez és más! (Semmi sem lehet egyszerre hideg és meleg.) Vagy: mindennek van oka. Vagy: az egész nagyobb, mint bármely része. Minden tudománynak vannak ily alapelvei. S ami a fő, már a kisgyermek is, bár öntudatlanul, ezen alapelvek ismerete nélkül is, velük él, tesz-vesz és gondolkodik.

Bámulatos ez a tényállás! A bölcsek évezredek óta törik a fejüket, midőn ezen alapelvekről elmélkednek. És kérdik, honnan erednek mindezek az alaptételek, amelyek úgy vannak az emlékezetben, mintha kívülről vagy belülről erednének, pedig sohasem emlékszünk rá, hogy róluk akár kívülről,

akár belülről kaptunk volna oktatást? Az állat lelkében ilyenekre nincs emlékezés. Tehát csak az ember szelleme ezeknek a szellemi forrása.

Emlékezetünk természete is ily szellemi. Szellemi természetünk sugallja és ösztönösen nyilatkoztatja ki, hogy pl. Én csak En vagyok, hogy az étel nem ital stb. És ezek az egyszerű benyomások az emlékezetben mind lépcsők és hágsók más nehezebb kérdésekhez és megoldásokhoz. De ami a legfőbb, hogy ezeket a tételeket mi mind feltétlenül igazaknak is tartjuk, bár ha esetleg ily magas fogalmakról: mint örök és szükségszerű stb., még sejtelmünk sincs.

Ebből következik, hogy lelkünk és szellemi természetünk alkotó művésze belülről, ösztönösen tanít ki lelki életünk és eszünk első legfontosabb lépéseire. De ebből az is következik, hogy kicsinyke gyermeklelkünk is már felülről kap ily egyszerű igazságokat. Attól az alkotó művésztől, aki a szellemet belénk ojtotta. S mivel szellemünk később a nehezebb tudományok alapelveire is szinte fáradtság nélkül csak ráébred és ráeszmél (mint pl. amit nem akarsz, hogy az emberek neked cselekedjenek, te se tedd azt), ebből az következik, hogy lelkünkéből ragyogóbb fények is fellángolnak, amelyek szintén az örök változhatatlan fényforrásra, a teremtő művészre ütnek. Az emlékezet működése tehát azt mutatja, hogy a lélek Isten képmása. Szent Ágoston is ezért bámulja az emlékezőképességet és vallja, hogy Istent is képes

magába fogadni és részesedhet benne. (De Trin. c. 8. n. 11.)

Második főtehetségünk *az ész*. Ez is Istenre üt. Célja a fogalomalkotás és fogalmak révén a megértés, az igazság. Az igazság, ha igazság, szükségszerű, változhatatlan és örök. De honnan erednek ily természetű igazságok? Az igazság szellemi valóság, szellemi érték, szellemi kincs. Az egész fizikai és szellemi világot ily igazságok hordozzák, tartják fenn és kormányozzák. A csillagászati, a mechanikai, a hangtani, fénytani igazságok, a kémiai és a fiziológiai igazságok, sőt a lélektani igazságok is követelik, hogy úgy becsüljük őket, mint tér és idő fölötti örök, szükségszerű és változhatatlan törvényeket, tételeket és igazságokat.

Nem csodálatos-e, hogy tényleg ezeket a igazságokat és törvényeket csak azok vallják ($2 \times 2 = 4$ módjára) változatlanoknak és örököknek, akik tanítják, hogy ezek szerzője az a Lét, aki «mindenben minden». «Aki van», mégpedig öröktől fogva. És, aki maga is változhatatlan, mert végtelen! Szóval Isteni

Ellenben azok, akik Istent kimarják a világból, azok a feltétlen és örökigazságokat épügy elvetik, mint magát az ily igazságokon felépülő tudományt. A tudomány is az ilyenek számára csak megszervezett *vélemény*.

Mi ellenben az örökigazságok gyökerén Istent találjuk meg. Viszont eszünk gyökerén Isten kép-

mását, aki «fényével homlokon jelölt meg bennünket». Es arra képesítette lelkünket, hogy a lelkünkben és eszünkben kigyúló fény mellett ráelméljünk arra, hogy az igazság ha egyszer megfogamzik bennünk, örök. És ez az örök igazság pedig visszfénye az élő örökigazságnak, az Igének. Lelkünk igéiben tehát maga az az Ige tündöklök, «aki megvilágít minden világra jövő embert».

De *legfőképp* az értelem tükrözi az ige szellemét!

Az *értelem* az a képességünk, amely az érzékfölötti, a látható világ mögött lebegő nagy igazságokat is (főleg azokat, «amelyek Istenben láthatatlanok») képes megismerni. Az igaz bölcsesség úgy az Ószövetségben, mint az Újszövetségben vallja, hogy minderre az értelem képes és menthetetleneknek mondja azokat, akik a látható világból Isten láthatatlan lényiségét meg nem ismerik. De simile simili cognoscitur, csak hasonló ismeri meg a hozzá hasonlót. Csak, mivel Isten képmásai vagyunk, azért emelkedhetünk föl Hozzá. S főleg, ha nemcsak képmások, hanem valóban similitudines, hasonmások vagyunk, akkor emelkedhetünk föl az örök és változhatatlan Isten megismerésére és szeretetére.

Ezt a similitudót, hasonmást pedig az Istenfélelem módolja ki belőlünk. «A bölcsesség kezdete Isten félelme.» A bűn, a gonosz szenvedélyek és erkölcstelen gondolatok mint sötét felhők helyezkednek az ész és az igazság sugarai közé s az igazságot elfödik a szem előtt. Sokszor hiába

helyezi az Úr «az ő szemét értelmünkbe», mégsem leszünk igazságlátók. Vakok maradunk a tudomány és a keresztény bölcseséggel szemben is. Pedig a tudomány oktatja és tökéletesíti a lelket, mert a tudomány is az istenséget nyilatkoztatja ki.

d) *Az anyag titkai.*

Isten szellem. Tiszta szellem! Végtelen szellem! Minden tökéletesség boldog birtokosa! Semmi sem hiányzik Neki. Ő csak ad, de nem kap. Nem függ semmitől. De ő szeretet is! S mivel szeretetet, jóságát kiönti a teremtményekre és a teremtmények között a legszíntelenebbre, az anyagra is. A jóság természete, hogy nagylelkű és közlékeny. Azért azt akarja, hogy minden feléje magasztosuljon, szépüljön és ragyogjon. Még az őselemi anyagvilág is.

Összes teremtményei az ő bölcsiségének és jóságának remekei. Az anyag is.

Mi beszélünk ősanagról. Alaktalan anyagról! Olyan anyagról, amely csak létezik, de még semmi! De mindenné lehet Isten kezében. Az ihletett írók is ismerik ezt az anyagot. A Bölcsesség könyve (11. f.) megemlíti, hogy «mindenható kezed a világot alaktalan anyagból teremtette». «Te mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél. Csakis neked áll mindig módodban megmutatni nagy hatalmadat.» «Szereted mindazt, ami van. Mit sem utálsz abból, amit alkottál. Mert ha gyűlöltél volna bármit is, meg sem teremtetted...

Meg sem alkottad volna . . .

S az élőben leled örömedet.» (Bölcs. 11.)

De mi az az anyag, amelyből a természetben minden testet ölt? Régóta törik ezen a bölcselők a fejüket. Vannak, akik egyenesen tagadják az anyag létezését. Mások meg mindenben csak az anyagot dicsőítik és látják. Az egyik szerint az anyag jó. A másik szemében rossz.

Mi tagadjuk, hogy az anyag minden rossznak a forrása. Mi már jobban ismerjük az anyagot, mint ők ismerték. Mi bámulattal szemléljük az anyag belső szerkezetét, finom szövetét és szövetének törvényeit.

Mi mindenekelőtt a Létet, a Végtelent dicsőítjük. Őtőle, őbenne van minden. És Őhöz táör minden. Az az ormóttan, dísztelen anyag is, amely sokakat undorral tölt el. Valóban az is az Ő keze munkája, sőt remeke.

Hiszen ma már tudjuk, hogy a fény is anyag. Van súlya; vannak fényrészecskéi (fotonjai); s bár az egyik pillanatban 300.000 kilométer sebességgel halad az űrben, a másokban már mesterségesen is paránnyá (atommá) keményíthető. Viszont igen magas hőfok mellett még az agyag is elektronokká, fénnyé fényesíthető. Ugyebár ez az anyag már nem undorító. Mily szép a fehér fény és mily összetett! A szivárvány minden színe benne van és minden szín más-más mennyiségű, finomságú (quantum-elmélet) fény. Legnagyobb mennyiségű a vörös fény. Legkisebb és legfürgébb az ibolya.

A Szentírás szerint Isten is fény. Isten szellemi lényiségét és remek, végtelen cselekvő erejét (actus purus) a fény tükrözi vissza. A szentíró így látja Istent a fényben.

A Lét tehát fény. Végtelen fény. A végtelen fény hatalmából lép ki (exit Szent Tamás szerint) a véges fény, a legfinomabb érzékelhető lény. S ebből *szövi, fonja, teremti* isten keze a fényelektronok világát és az elektronokból testesedik ki a szemeinket, füleinket, orrunkat, nyelvünket és tapintásunkat mozgásba hozó egész érzéki világ.

A természet színes, hangos, ízes, szagos és lehelletfinom tapintású világa tehát a szinte szellemfinom, rugalmas és érzékeink fölötti erőkből ered. Készakarva mondom: erőkből. Mert hiszen az elektronok, a fényfotonok inkább erők, mint testek. Testetlen lények. De ezek a testetlen erők *törvények szerint* szövődnek, fonódnak. Annak a törvénye, Aki ezeket létrehozza, az ő működésükbe rendet, célszerűséget és törvényszerűséget ojt belé. Ezt a rendet, célszerűséget és beléojtott törvényszerűséget a Lét teremtő formái, létcsirái módolják ki. Ezek után a formák után vágyódik az egész elektromos fényvilág és a fényvilágba öltözködnek a Létnek igéi, formái (semina rationis), azaz eszme-magjai, amint Szent Ágoston magát kifejezi.

Igen! Isten testet öltött eszméi, törvényei fénylenek a szervetlen világban is. Sőt annál inkább a sejtek, a csirák, az élők világában. Mindenben tehát az élet lelke vagyon. Azé az életé, amelyről Izaiás

is ír, mikor a szárnyas kerekék repülését szemléli és mondja: «az élet lelke van bennük».

Igen, az élet lelke, Isten lelke lüktet mindenben. Ez a lélek lebegett a káosz fölött a teremtés kezdetén és ez a lélek mindennek belülről alakító lelke, törvénye. «Ő az élők lelkének is a forrása», mint a zsolttáros is tanítja. (Quia ipse est fons vitae.)

Isten lelke az alaktalan anyagban tehát az alakító erő, az eszme, a megvalósuló és testet öltő gondolat. Hiszen az ember művei is: az óra, a rádió, a telefon stb. testet öltött gondolatok. Az ember is alakítja kémiai műhelyeiben az anyagot. Sőt a régi anyagokból új anyagokat is készít, amilyenek a természetben nincsenek, pld. az alumínium. De az őanyagot, az őselemi fényanyagvilágot, amely oly finom, mint a fény, Isten alkotta, teremtette. Az Ő szövőszékén készült az elektronok világa. Ezekből pedig az elemek szövődtek tovább, számszerint vagy kilencvenen. Ősi mivoltuk ezeknek is egy, csak más szám szerint készülnek, fonódnak. Mert a Teremtő mindent mérték, szám és súly szerint alkotott.

Azt mondjuk: az anyag nem él! Az anyag, mint anyag önmagában és önmagától nem él, de benne is él Isten eszméje és törvénye és azért ilyen ennek az anyagnak és amolyan a másik anyagnak az ereje, célja és természete. Isten élet és valóban az Élet lelke szerint működik minden.

Istent utánozza és másolja minden. A legparányibb és a legmagasabb anyag, mind-mind Isten

ruhája, dísze, dicsőítő éneke. Mily ragyogóan zengi ezt a 103. zsoltár:

«Uram, én Istenem, te felette magasztos vagy!
 Öltözeted pompa és ékesség,
 Ruházatod fényesség.
 Kifeszíted, mint a sátorponyvát, az égboltot,
 Tetejét vízzel elborítod,
 Szekereddé teszed a fellegeket,
 A szelek szárnyain jársz:
 Elhelyezed oszlopain a földet,
 Hogy meg ne inogjon sohasem;
 örvénylő mélység mint ruha takarta,
 A hegyeket vizek borították;
 De a te fenyegetésedre megfutamodtak,
 Hegyek fölemelkedtek, völgyek leereszkedtek
 Arra a helyre, hol alapjukat megvetted,
 A forrásokat a völgyekbe eresztetted,
 Belőlük iszik a mező minden vadja,
 Mellettük tanyáznak az égi madarak.

Uram, mily nagyok a te műveid!
 Bölcseséggel teremtetted valamennyit
 Es betöltötték a földet alkotásaid,
 Mindenek tőled várják eledelüket,
 Ha leheüetüket megvonod, elenyésznek,
 És porrá lesznek ismét.
 Ha lehelleted reájuk bocsátod, ismét életre
 kelnek,
 És megújítod a föld színét,

Dicsőség az Úrnak mindörökké,
 örvendezzék műveinek az Úr,
 Kinek tekintetére a föld megremeg,
 Es érintésére füstöt vetnek a hegyek.
 Énekelek az Úrnak, amíg élek,
 Zengedezek Istennek, amíg leszek,
 Vesszenek el a bűnösök a földről
 Es ne legyenek többé istentelenek,
 Áldjad én lelkem az Urat!»

Vesszenek el az istentelenek! ők is látják a ragyogó természetet. Fűt, fát, aranyat, ezüstöt imádnak, de Alkotójukat nem ismerik. Az Alkotót, akinek engedelmeskedik a természet és akaratát követi! Nincs a természetben semmi zűrzavar, pörpatvar!

«Megfontolt lélekkel beszélek az erőkről, amelyeket Isten kezdettől fogva műveibe helyezett.»

«Isten terve szerint vannak művei kezdettől fogva,

Alkotásuk idején kijelölte feladataikat,

Elrendezte tevékenységüket örök időkre.»

De ha az Úr akarja, a természet új utakra is tér. Pl. midőn a zsidók átkeltek a Vörös-tengeren. Akkor:

«Az egész teremtés teljesen újjá alakult természetében, hogy parancsaid szolgálatára álljon.»
 (Bölcs. 19.)

«Az elemek elváltoztak egymáshoz való viszonyukban,

A tűz felfokozta erejét a vízben,»

A víz pedig elfeledkezett oltó természetéről.

Máshelyütt pedig így szól a szent szerző:

«A természet ugyanis, mely neked, a Teremtőnek szolgál, megfeszíti erejét a bűnösök fenyítésére,

De megcsillapszik, hogy jót tegyen azokkal, kik Benned bíznak» (u. o. 1,6. f.).

A természet erői engedelmeskednek Alkotójuknak.

Egyedül az ember háládatlan és vakon szembe száll az Úrral!

«Mintha az anyag a fazekas ellen fordulna, és a mű azt mondaná: Nem készítettél engem!

S az alkotmány azt mondaná alkotójának: Nincs eszed!» (Izaiás 29. f.)

De az anyag nem lázad fel. Az anyag kifutja azt a célt és rendeltetést, amelyet az Alkotó belehelyezett. Ezt a célt és rendeltetést nem önmaga szabja ki magának. Isten, az Alkotó ihlete irányítja az anyagot. Az Élet lelke bontakozik ki az anyag szerkezetéből, törvényeiből és működéséből, amint az «élet lelke» hajtotta Izaiás látomásában a csodálatos kerekeket is. (11. f.) A természetben ugyan van gépiesség (mechanizmus), de ez nem a természet önmechanizmusa, magaszabta gépiessége, hanem a Végtelen észnek az anyagba belegondolt és reájszabott gépiessége. Az óra, a rádió, a mikrofon is gépek, de nem öngépek, hanem az alkotó művészek gépei. A művészek lelke él és működik bennünk.

A keresztény bölcs a szent szerzők szájából a

természetnek ezt a végtelen bölcs gépiességet, cél-szerűséget tanulja meg és nem a vak véletlen gépiességet. Ezer és ezer ily idézetet vethetnék papírra, amelyek mind Isten hatalmát és bölcseségét harsonázták. De fejezzük be tárgyunkat a 148. zsoltárral:

«Alleluja!
 Dicsérjétek az urat, az egekből,
 Dicsérjétek őt a magasságban,
 Dicsérjétek őt angyalai mind!
 Dicsérjétek őt seregei mind!
 Dicsérjétek őt, nap és hold!
 Dicsérjétek őt mind ragyogó csillagok!
 Dicsérjétek őt az egeknek egei!
 És minden vizek az ég felett!
 Dicsérjétek az Úr nevét!
 Mert ő szólott és lettek,
 ő parancsolt és létrejöttek
 Felállította őket örökkön-örökre,
S el nem múló törvényt szabott nekik»

«El nem múló törvényt szabott nekik.» Ezt a törvényt ma már a természettudósok is elismerik. Elmúlt már az anyagelvűség ideje, amely a természetből kimarta Istent és kiüresítette az eget! Ma a természettudósok is az évezredes bölcseséget hirdetik. Bizony mindenben az Élet, az Úr lelke működik.

Elmúlt az idő, amidőn az anyagot mint a rossznak forrását, a bűnnek okát néztük. Minden jó, ami Isten kezéből kerül ki. Az ember él vissza az

anyaggal és e visszaélés a bűn. Az anyag nem bűnös. Az ember bűnös.

Az Ige bölcsesége kinyitja a keresztény bölcs szemét, örömmel látja az anyag rejtett és öröktől fogva érvényes titkait. Szinte villámfénynél jön rá, mily finom, mily leheletkönnyű az őselemi anyagvilág, minden érzékeink alá eső élettelennek és élőknek ősi fészke, ősalanya. De látja azokat az ősi létecsírákat is, amelyek az anyagban testet öltenek. Így tornyosul a keresztény bölcs szemei elé az egész világ, amelynek alapja a tiszta anyag, felsőbb tagozata az alaki minőségében is már gazdagabb szervetlen világ. Pl. a kristály. A szervetlen világ fölé emelkedik tökéletességük szerint az élők világa. A legegyszerűbb növénytől a legfelsőbb rangú állatig. Es mindezek csúcsa és koronája az ember.

A keresztény bölcs szeme főleg az emberen pihen meg. Miután látja az anyag titokzatos természetét, az élők is felfényesednek lelkében. Gyönyörködik Isten remek képzeletében, amely ezeket létrehozta. Ha az anyag Isten műve, annál inkább a növény- és az állatvilág.

De mi az ember helye fölfelé ívelő élettendületben? Egy fokkal több-e csak ő az ég felé tornyosuló létrán az alatta létezőnél, vagy lényegileg is új az ő természete az élettelenek és élők rendjében. Az ember e kérdés megoldásánál sokat tévedett. Az isteni örök bölcsesség örök igazságot hirdet. És ez az igazság megtestesül a tudós emberben.

MÁSODIK FEJEZET.

A tudomány az Ige képmása.

Az ész eszességre, tudásra termett. Amint szemünk látásra, fülünk hallásra stb. termett, épúgy eszünk felfogásra, megértésre és igazságra. S amint szemünk nélkül a világ nem színes, fülünk nélkül nem dallamos, orrunk nélkül nem illatos, épúgy eszünk nélkül nincs benne rend, törvény és célszerűség sem. Eszünk nélkül nincsenek fogalmak, ítéletek és következtetések sem. Szóval nincs önmagában létező tudomány sem. A tudomány a szellem, az ész gyümölcse. A szemnek, a fülnek, az orrnak nagyszerű a szerkezetük, a berendezésük, hogy működjenek. De mennyivel fenségesebb a szellem berendelése. A szem kívülről nyer benyomásokat és azokból szemléletek jönnek létre. Az ész önmagában, saját benső szellemiségében hordozza azokat a fogantyúkat, amelyekkel fogalmakat, ítéleteket és következtetéseket alkot. A szellemnek önálló a benső szerkezete és önálló ennek a szerkezetnek a törvényhozása. A szellem erői és fogantyúi époly adottságok, mint a szem külső és belső alkata. A megismerő szellemben él a megismerés rátermettsége és képessége. El az a nagyszerű elhivatás, hogy az idő folyamában sodródó külső világból kihámozza azt, ami örök, szükségszerű és egyetemes. A szellem maga is

örök és végtelenbe törő s azért képes a maradandót a változóban, a szükségszerűt az esetlegesben, az általánost az egyesben megragadni.

De hiszen ez isteni képesség! Igen! Ez az! Isten képmása isteniekre alkalmas.

Isten tudása is örök, szükségszerű és változatlan. S mikor Isten az embert megteremtette, Magához hasonló szellemet ojtott bele. Halljuk az írás szavait! «Isten szívet adott a gondolkodásra!» «A szellem tudásával töltötte be szívét.» Ma is így beszélünk: a szív bőségéből szól a száj. De legragyogóbb ez a kijelentés: Isten «szemét szívünkbe helyezte, hogy megmutassa nekik művei nagyságát».

Bámulatos bölcseséggel fejezik e szavak Isten teremtő művészetét. Azt a legragyogóbb képességünket, hogy szellemünk Isten örök gondolatait, igazságait a teremtményekben meglássa, megértse és a saját nyelvén kifejezze.

Mert miért helyezte Isten az ő szemét a szívünkbe? Hogy úgy lássunk, mint ő; úgy értsük meg az anyagi és a szellemi világot, mint Ő. Ismereteinkben őhöz hasonlókká legyünk. Eszesek legyünk és nem esztelenek. Az Újkorban Descartes is Istenhez szögezte le az észet. A jóságos Isten, mondja, nem engedheti meg, hogy az ész hivatása az esztelenkedés, a becsapás, a megtévesztés legyen. Nem tudom, ismerte-e ő a Szentírás e ragyogó sarkigazságait. Mert sarkigazság ez: Isten szemét helyezte szívünkbe! Ez a legfőbb biztosítékunk, hogy

az igazságot megismerhetjük. Azért imádkozik Szent Pál is így az Úrhoz: «világosítsd meg lelkünk szemét».

A keresztény bölcselő ily biztosítékok után vallja: ha az Isten szemét a szívünkbe helyezte, akkor mi isteni módon látunk. Ha isteni módon látunk, akkor minden isteni valamikép a lélekben is bennél. Ha Isten mindennek az ősi fészke, akkor a lélek is képes arra, hogy mindennek a befogadó fészke legyen. Azért mondja Szent Tamás: a lélek valamikép minden! Anima quodam modo est omnia. A lélek oly kincses szekrény, amelyből minden isteni igazság felfénylik, ha azt kicsiszoljuk.

A lélek benső természetének megfelelően szinte ösztönösen arra is törekszik, hogy mindennek az igazságát, eszmemagját feltárja, kihámozza, lelki erőivel feldolgozza és szellemi magtárába mint tudományt behelyezze.

A tudomány tehát az emberi észben megfogamzott és rendszerbe öntött isteni örök eszmék és gondolatok összefoglalása. Az igazi tudomány kis vetülete azon tudománynak, amely Isten lelkét betölti. Ezen ne csodálkozzunk. Hiszen lelkünk Isten képmása. Hasonló Istenhez. Képes véges határai között Isten gondolatait elsajátítani, amint jelszavunk is mondja: simile simili cognoscitur, a hasonló megismeri a hozzá hasonlót.

Szóval tudományunk Isten tudományának képmása.

De a keresztény bölcs azt is tudja, hogy ő nem

végtelen lény. Képességeinek határai is vannak. De a határokon belül tételei mind a Szentírásban is gyökeredzenek és azokat a keresztény bölcs mint színültig telt igazságokat minden gondolkodás, megismerés és tudomány alapjává teszi. Ezek az ő számára a szögletkövek, és más szögletkövet a tudás épületének alapjában nem helyez el. Minden más felfogás, minden más bölcséleti rendszer tévedés. Tehát tévedés a mindenben való kételkedés! Tévedés a pozitívizmus, amely nem ismer lelket! Tévedés a relativizmus, mely szerint nincs feltétlen igazság, sőt minden igazság időhöz, vagy helyhez van kötve! Tévedés a túlzó alanyelvűség (idealizmus) és a túlzóan egyénieskedő rendszer (szubjektívizmus), amely minden igazságot az Énből és csak az Énből vezet le. Mert szerintünk minden igazság forrása a megismerő Én és a megismerés tárgya *együtt* és nemcsak az Én. Tévedés az anyagelvűség, mely szerint minden megismerés csak az anyag és nem egyúttal a szellem együttes műve. Vagyis nem ismeri el a lélek létezését.

Mindezek a tévedések gyarlóságunkat is hirdetik.

Csak az ördög csalogathatta az embert: olyanok lesztek, mint az Isten!

Olyanok nem lehetünk. Mi csak filii Dei, Isten fiai lehetünk és vagyunk. Vagyunk, ha Isten szemét szívünkbe zárjuk és mindent Isten szemével igyekszünk látni, értékelni és becsülni. Isten fiai vagyunk, ha Isten Fiának, az örök Igének eszméi élnek ben-

nünk. Végül, ha az örök Ige rólunk alkotott isteni terveit életünkben és bölcseségünkben kivirágoztatjuk.

Ha bölcseségünk és tudományunk az isteni bölcseség és tudomány hű képévé nemesedik.

Így vagyunk mi az Ige hű képmásai. Mily nagy-szerű cél és feladat ezt az eszményt megvalósítani! Mily csodás látomás ily világban élni. Szabad, magasságokba törő világ polgáiraivá élni. S hová halad a világ jelenleg? Talán a szent lelki szabadság felé, vagy megszervezett, nyomorék szellemi automatak felé? A látomás szomorú. Az emberiség nagy része elvesztette hitét, reményét és örömét a szellem szabadságában. Ez a nemzedék nem az Ige hada! Nem azé az Igéé, aki igazi fény s aki minden világra jövő elméjét felfényesíti. Pedig az Igében van az igazi élet, de ezt az életet a sötétség ma sem érti meg.

A természet az Igét tükrözi.

A természet is az Ige lelkének kincsesházát ragyogtatja. A természet fennhangon harsonázza az Igéről:

«Ő bírt engem útjai kezdetén, mielőtt bármit alkotott volna».

Az Ő akarata szerint jött ki a természet Isten eszméinek világából a tér és az idő kereteibe. Az ő törvényei és céljai szerint alakult ki az egész világban a természet. Az Ő kezepecsétjével és szelleme fényével ragyog minden a természetben úgy, hogy a látható és láthatatlan természet egyaránt Isten lényegének ábrázolói.

A természetben minden lény egy egyed és egység. Úgy mint a Teremtője is egy és egyed.

A természetben semmi sem általános. Csak értelmünkben léteznek általánosságok, általános fogalmak és tételek. A térben és időben minden hús és vér. Egyed! Egyéni! Ha alkatrészből áll is egy lény, a részeket összetartja, egyéniesíti a benne ünneplő forma, az eszme, amely az egyén lényegét alkotja és fenntartja. Mennél szilárdabb a forma, annál erősebb és tökéletesebb a lény. Annál könnyebben ellenáll a romboló erőknek. A legerősebb egység Isten. Ő minden fölött áll és uralkodik.

A másik tulajdonsága a természet lényegeinek az igazság. Minden az, ami és nem más! Következőleg minden legyen is az, ami! Aminek belső eszméjénél, igazságánál fogva lennie kell. Legyen hű önmagához! Az ember pl. legyen igaz ember! Igaz pedig akkor, ha lényegének, eszméjének, formájának megfelelő. A pap legyen igazi pap! A katona igazi katona! Az uralkodó igazi uralkodó! Minden embernek lehetőleg olyannak kell lennie, mint amilyen Istennek az eszméje róla! Minden, mint eszme, először Istenben él. Ismerd meg tehát lényed eszméjét és légy az és olyan, amilyen te Istenben vagy! Minden öntudatlanul utánozza a földön az égi eszmét. Az ember öntudatosan kell hogy utánozza eszméjét, minden egyéb pedig ösztönösen. Ha tökéletes akarsz lenni, hüen utánozd azt az eszmét, amelyet Isten rólad alkotott. Légy az, ami Istenben vagy! Es így leszel az igaz Istenhez hasonló! A harmadik

tulajdonsága a létezőnek a jóság. A teremtés után végignézett Isten a teremtményein és boldogan tapasztalta, hogy jók.

Ez a jóság abban áll, hogy minden élőlény életre képes! Olyan a szervezete és alkotása, hogy önmagában tökéletes egész és önmagának teljesen megfelel. Teste egész és ügyes szerszám; lelke pedig vagy ösztönösen (állat) irányítja célja és életfeladatai felé, vagy pedig (ember, angyal) lelki képességeivel, eszével, szívével és akaratával tör hivatásának betöltésére. Az élettelen lényeket pedig a természetükbe oltott erők teszik alkalmassá feladataikra.

De jó minden lény azért is, mert mindennek van helye a természetben. «Nem lehet azt mondani, mondja a Szentírás, mire jó ez meg amaz? Mert mindenre szükség van a maga idejében.» Majd ismét így szól: «Jók az ur művei mindannyian. Nem lehet azt mondani: Ez rosszabb amannál. Mert mindegyik beválik a maga idejében. Most tehát teljes szívvel és szájjal dicsérjétek és áldjátok az Úr nevét!» (Sirák. 39. fejezet.)

A szenvedés miatt sem panaszkodják senki sem. «Minden élő mellett, az embertől az állatig, s a bűnösök mellett hétszeresen is ott terem a halál és a vérontás; a viszály és a pallos; elnyomás és éhínség; szorongatás és csapások. Mindezek az igaztalanok miatt vannak.»

A rossz el nem kerülhető. Véges lények vagyunk. Bölcsőtől a sírig élet és halál között hullámsunk. Csak a Végtelen ment az elernyedéstől, a betegsége-

tői. De igazán csak a gyávák szenvednek! A hősök az emberi haladás élharcosai! Szárazon és vizén; az egyenlítőnél és a jeges sarkoknál; levegőben és a tengerek mélyén vállalják ők a harcot. Jelszavuk a siker, a győzelem, a rekord! A szellem hősei is, a hittérítők a vadak között, a felfedező tudósok pedig laboratóriumaikban szembenéznek a szenvedéssel és a halállal. *Per ardua ad astra!* Meredek az út a csillagokba!

A világ jó továbbá, mert rend, törvény, célszerűség tartja össze.

A rendet szemeinkkel is látjuk! A csillagok rendje volt évezredek előtt is az ember tájékoztatója. Ezt a rendet tanulmányozzák és bámulják a természettudósok. Végtelen az az elme, amely a végtelenben ily rendet teremtett! A rend lelke pedig a törvény, amely szám és mérték alá foglal mindent. Szám és mérték viszont a szellem fogantyúja, hogy a törvényt megragadja és megértse. A rendben, a törvényben és a számban ragyog a Végtelen Ige szeme, és a Végtelen értelme! Boethiusz is azt mondja: A szám a Teremtő legkiválóbb mintája a lélekben.

A számszerű rend és a törvény szépséggel, bájjal és gyönyörűséggel is elárasztja a világot. A világ szép! Üdítően szép! Felemelő! Isteni!

A Végtelent a véges ész teljesen nem foghatja föl. Nap a Végtelen, mondja a költő, «szemünk bele nem tekinthet». De szépségei, ragyogó művei lángoló érzésekkel töltenek el. És akik szépségek

mögött a Végtelen szép Alkotót és művészt nem ismerik föl, azok a művész helyett a műveket imádják, így jött létre a bálványozás, mondja az írás!

«Mert balgák mindazok (mondja a Bölcsesség 13.), kik a műveket szemlélve nem ismerték föl az Alkotót.

Hanem tüzet, vagy szelet, vagy iramló levegőt, vagy a csillagok követ vagy a vízárt,

Vagy a napot s a holdat tartották világot kormányzó hatalmaknak!

Ha már ezeket isteneknek gondolták,

Mert szépségük elbájolta őket,

Tudhatták volna, mennyivel kiválóbb ezek Ura,

Hisz a szépség szerzője alkotta ezeket,

Ha pedig megcsodálták ezek erejét és tevékenységét,

Megérthették volna, hogy alkotójuk még erősebb . . .»

A szépség és az erő a világ arcáról leragyog és «és megejtő a látások, hiszen annyira szép, amii látni lehet». (U. o.) Es mind e szépség az Ige szépségét tükrözi.

A tevékenység, a szépség és az erő a természetben tehát súly, mérték és szám alá esnek. Törvényeknek hódolnak. Célokát valósítanak meg. Ám törvények, célok a természetben tér és idő fölött álló örök, szükségszerű és változhatatlan valók, értékek, testetlen fennállók. Függetlenek az emberi értelemről. Az ember képes esetleg a természet arcáról azokat leolvasni, de ő maga pusztán emberi erejével a mindenségre rányomni és rákényszeríteni

azokat nem képes, nem erős. Kitől erednek ezek? Bizonvára attól, aki a mindenség Ura. Aki mint tiszta szellem Igéjével és szent Lelkével «mindenben minden» s mint a törvények, célok és a szép rendnek belülről ható ereje erőt és célba futó cselekvést lüktet, sugároz mindenbe. Istentől ered a törvény a cél, a rend! «Őtöle, őbenne és őfelé él», működik és halad minden, «ő a kezdet és a vég.» A törvények, a célok és a rend örök érvényűek, mert minden, ami örök, vagy maga az Isten, vagy megvan Istenben. Ha pedig ezeket a törvényeket (legyenek akár a természet, akár a szellemiség törvényei) az emberi ész megismerni képes, akkor a mi ismeretünk is Isten örök értelmén alapszik, aki a természet törvényeivel észszerűen behálózza és a természetet eszünk számára is megnyitja és megérthetővé teszi. Az a törvény tehát, amelyet «ő bírt útjai *kezdetén* örök Igéjében és bölcsességében; az a törvény tehát, amely az ő szent akarata szerint *az időben* az egész természet *belülről működő erejévé vált*, az a törvény a gondolkodó, az Istenhez hasonló ember *elméjében* ismét mint törvény, cél és rend újra *eszmévé, tudássá, sőt tudománnyá szellemült*.

A törvények (célok és a rend) megmutatják Isten hatalmát, a természet örök és változhatatlan be rendezését és Istenhez méltó szépségét s végül az emberi szellem magas rangját és méltóságát is, amely azokat felismerni képes. Isten rányomta a természetre saját végtelenségének jegyét és pecsét-

nyomását. A természet pedig fennállásában és működésében láthatóvá teszi azt, ami Istenben láthatatlanul törvény. Az ember viszont a látható természet látható működéséből is kielemezti a láthatatlan eszmét, a számokba is foglalható ígét. Sok törvény így örökre csak az ember bámulata tárgyát fogja képezni. De akadnak majd olyanok is, amelyeket az ember nemcsak megles, hanem hatalmába is kerít és velük szinte maga is teremt. A fizika, kémia, élettan stb. nemcsak törvénylátókká teszik az értelmet, hanem törvényhozókká is. Ha az ember engedelmeskedik a természet törvényeinek, akkor ezek a törvények is engedelmeskednek neki. így teljesedik be az Úr szava: Uralkodjatok! És íme! mily látomás tárul föl előttünk! Az Úr, a természet és az ember csodálatosan egy vonalban haladnak. A törvényhozó, a törvénytrejtegető természet és a törvényleplező ész mint kezdet, mint mű és mint műmegértő egybeforrnak. A hasonlóság hozza a hármat egy síkba! Az a hasonlóság, amelynek oka a Teremtő és amelynek hirdetője a Szentírás és felfogója a keresztény bölcseség.

A keresztény bölcseség forrásai évezredekre mennek vissza. A zsidó nép története összeesik a nagyon régi indus, egyiptomi és görög nép történetével. A szellemiségnek ugyanis nincsenek korlátai. Azok a népek, amelyek egymás mellett és egy időben élnek, egy lelkűek és egy szelleműek. Mondhatom tehát, hogy a keresztény bölcseség oly régi, mint az emberiség. De igazán keresztényé a böl-

cseség csak Krisztus Urunk isteni szellemiségének hatása alatt lett.

A tudományos gondolkodás is hosszú évezredeknek alkotása. Idézett szövegeimből is kitűnik, hogy az ókor bölcs szellemisége még nem dolgozott finoman kimetszett fogalmakkal. Főleg mikor a létezők mélységeiben kutatunk és a létezéssel, a létező lények benső szerkezetével, azok tulajdonságaival (egység, igazság, jóság) foglalkozunk és ezekhez a régi forrásokból idézeteket keresünk, látjuk, hogy a bölcs írók inkább szemléletes és élményeket felébresztő és erős hatásokat kirobbantó szavakat használnak. Jellegzetes példák erre a már idézett sorok a bálványimádók ellen. A Végtelen végtelenségét pedig csodálatos hatással szemléltük. 28., 62., 92. és 103. zsoltárok. A lélek mélységeiből feltörő nagy gondolatokat a természet jelenségei és erőfényei érzéktik. Az okok és okozatok végtelen sora pereg le bennük és szemeink előtt, de az Első Ok, az Oknélküli Ok, úgy magaslik ki, mint aki mindig volt, van és lesz. Mint első és utolsó. Mint a világ szeme. Mert: «Az Úr szeme mindenütt jelen van». «Az alvilág és az enyészet helye is tárva-nyitva áll az Úr előtt, mennyivel inkább az emberek fiainak szíve!» «Tehát ne mondd, rejtve vagyok Isten előtt és ki törődik velem a magasságban. Ő belát a szívbe.»

Aki pedig a világot teremtette és törvényeivel berendezte, az gondját is viseli.

Hogyne viselné! Hiszen az az Ige, aki az első

Ok; az Oknélküli Ok, az örökkévaló az idők teljében leszállt égi magasságából, hogy az eltévedt emberiséget üdvözítse. «És az Ige testté lőn és mi köztünk lakozék.

Mikor a természet és a szellem egyaránt eltorzult, eljött a régi szépséget helyrehozni és a világ végéig ápolni.

Ez az ápolás a gondviselés.

Az isteni gondviselés az Igét dicsőíti.

Sirák fia mondja:

«Boldog az az ember, aki okosan fürkészh *a gondviselés* után,

Ki szívében fontolóra veszi utait

És megéri titkait,

Ki utána jár, mint a nyomkereső,

És megmarad útjain,

Ki betekint ablakán

Es ajtajánál hallgatózik,

Ki háza mellé telepszik,

Ki mellette üti föl sátrát

És oltalmában megpihen».

Mikor a gondviselés titkát ismertetem, arról a gondviselésről szólok, amellyel Isten a mindenséget szeretettel gondozza, szemmeltartja és irányítja. Mert Isten a világot nézi. Még pedig oly szívvel nézi, mint az embert. És figyel, jól végzik-e a természet nagy erői és törvényei munkájukat? Ez a gondviselés!

«Íme, az ég és az egek ege

Az óceán, az egész föld és ami azokban van,

Megrendül, ha odanéz!

A hegyek mind, a dombok és a földkerekség alapjai.

Remegve megrázkódnak, ha Isten reájuk tekint.»

Így ír Sirák a 16. fejezetben. Majd folytatja.

«Isten tervei szerint vannak művei kezdettől fogva,

És alkotásuk idején kijelölte feladataikat

Es működésük körét fajtájuk szerint.

Elrendezte tevékenységüket örök időkre

És soha át nem hágják törvényét.»

Aki a világot erővel teremtette, azt hatalmával fenn is tartja. A világ gyepelője az Úr kezében van s a világ elemei engedelmeskednek neki. Törvényei céljaikat elérik.

«Ő van mindenben» és Ő tenyerében tart mindent. Nem a Végtelen van a végesben, hanem a véges a Végtelenben.

«Ha felmegyek az égbe, ő ott van,

Ha leszálok a pokolba, Ő ott is van.» Ő mindenben minden.» «Ő ad mindennek létet, erőt és működést.» A világ nem omlik össze, mert Ő tart össze mindent.

Ez a világ kormányzása. Ilyen az Úr gondviselése. Napját felkelti a jókra és a gonoszokra. Erőt ad az igazaknak és a gonoszoknak.» «Két verebet adnak egy ászért és mégsem esik egy sem a földre Atyátok akarata nélkül», mondja az Úr Jézus.

Isteni gondviselés és végtelenség együtt vannak. Mindenben él a végtelen, tehát minden a Végtelen gondos tenyerében pihen. Kezében tart mindent és az Ő végtelen jósága átsugároz és fönntart mindent. A Végtelen szívének dobbanása mindenbe szüntelen erőt, ihletet, új életet lüktet. És ez a bölcs Végtelen az Ige!

A keresztény bölcsesség bizalommal imádkozza a Miatyánkot, mert tudja, hogy a Teremtő egyúttal Atya is, aki szereti házát és háznépét; a mindenséget és az emberi társadalmat.

A keresztény bölcsesség a világ működésében nemcsak a jó gépezeteket szemléli, hanem a fönnséges gépészt is magasztalja. A világkormányzót, a világmegújítót és megfiatalítót is ünnepli. Es imádkozik: jöjjön el a Te országod. A Jóság országa!

Ez a szemlélet krisztusi szemlélet. Ez a szellemiség isteni szellemiség. A vezető gondolat, Isten mindenben működik és minden Istenben piheg. Nincs a világon egy íz, egy sejt sem, amely kívül esnék a Léten, az Első Okon, az Igén. Nincs egy porszem, egy élő sem, amelyben bölcsesség nem ragyogna. Nincs még oly szerény létező sem, amelyre a Lélek jótékony sugara ne esnék. Az első ok, a Lét hatalma, az Ige bölcsesége, a Szentlélek szeretete áthat, fönntart mindent. Az Isten erő, jóság és igazság és ezek a tulajdonságok mindenben és mindenből élénk ragyognak.

Az anyagelvűek nézete, hogy a világ csak rideg

gépezet, az ember a Sors kitett gyermeke és minden baj a Végzet nyomorúsága. Ez az istentelenek hitvallása. Mi mindenben felfedeztük az erős törvényeket, a bölcs világterveket és a gondviselés jósgát. A mi világunkban minden Istentől ered és minden, akár mint jel (nyom), akár mint képmás, Istenre üt. Jelek tehát az élettelen és az élő világ mind. Isten képmása azonban egyedül az ember.

De az ember nemcsak képmás! Tőle függ, hogy még több legyen. Hogy önmagát fölülmúlja. Mert ez is lehetséges, sőt Krisztus világában ez az ember kötelessége is. Az ember legyen Isten eleven *hasonmása* is. Ez az ember legmagasabb rangja. Az ilyen ember isteni, égi ember.

Ilyen emberről mondja a testté lett Ige: legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes. Az ilyen emberekből teljesedik ki egész szépségében az Ige. S az ilyen emberről mondhatjuk, hogy benne az örök Ige örök eszméje az emberről szintén megtestesül.

HARMADIK FEJEZET.

Az égi ember az Igét követi.

Istenből és Istenben van minden és Istenhez igyekeznek minden felszárnalni. Főleg az égi ember! Ámde ki az égi ember? Az égi ember az, aki Istennel, Isten szellemével van eltelve és ez a szellem az a lelkének rugója, szívének tüze, értelmének szárnya. Az égi emberben Isten gondolkodik, Isten érez, Isten akar. «Elek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.» Ahol azonban Krisztus él, ott a teljes Szentháromság él. Ott a Szentháromság ereje, bölcsesége és szeretete lángol.

Szent János evangélista bámulatos szavakkal adta e nagy kegyelmet tudtunkra.

Az Úr Jézus már búcsúzik tanítványaitól. Látja szomorú arcukat és megszánja őket. «Nem hagylak el titeket; eljövök hozzátok! Ama napon majd belátjátok, hogy én az Atyámban vagyok, *ti* meg énbennem és *én* *tibennetek* . . . Ha valaki szeret engem, megtartja beszédeimet és az én Atyám is szereti és hozzámegyünk és lakást veszünk nála.»

Vájjon az égi ember nem a Szentháromság lakóháza-e? Nem szentségtartó-e keble? Nem Krisztust hordozó-e? Nem a Szentlélek temploma-e?

Ámde megértették-e e szavakat az apostolok? Feltétlenül! Hiszen kevéssel e búcsúszavak előtt

monda az Üdvözítő: «Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki sem jut el az Atyához, csak én általam. Ha ismernétek engem, bizonyára az Atyát is ismernétek, és mostantól fogva ismerni is fogjátok és máris láttátok. Mondja neki Fülöp: Uram, mutasd meg nekünk az Atyát és elég nekünk. Mondja neki Jézus: Annyi idő óta veletek vagyok és nem ismertetek meg? Fülöp, aki engem lát, az az Atyát is látja. Nem hiszitek, hogy én az Atyában és az Atya énbennem van? Legalább maguk a cselekedetek miatt higgyétek».

És az Úr Jézus mintegy folytatásul még tágabbra nyitja a nagy titok ajtaját: «Én majd kérem az Atyát, és Ő egy más Szószólót ad nektek, hogy veletek maradjon örökké, az igazság Lelkét, kit a világ nem fogadhat be, mert nem látja őt, sem nem ismeri. De ti majd megismeritek, mert *nálatok* marad és *bennetek* lesz».

Nem világos-e, hogy az igaz ember, az égi ember a Szentháromság temploma? (Szent János e szavai evangéliuma tizennegyedik fejezetében olvashatók.)

A jó égi ember most már alázatosan kérdezi, hogyan lehetek méltó a Szentháromság e nagy kegyére? Erre ad feleletet a tizenötödik fejezet. Mintha az Úr Jézus előre látta és várta volna már e kérdést. És így felel:

«Én vagyok az igazi szőlőtő és Atyám a gazda. Minden rajtam levő vesszőt, mely nem hoz termést, eltávolít, és mindazt, amely gyümölcsöt hoz,

megtisztítja, hogy több gyümölcsöt hozzon. Ti már tiszták vagytok e beszéd folytán, amelyet nektek (az imént) mondtam. Maradjatok bennem és én bennetek. Miként a szőlővessző nem hozhat gyümölcsöt önmagától, csak ha a szőlőtől marad, úgy ti sem, hacsak bennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki énben nem marad és én őbenne, bőségesen terem, mert nálam nélkül semmit sem tehettek» . . .

Az égi ember tehát Istenben gyökeredzik, Istentől él és Isten felé lángol. Teljesen öntudatára hozza azt a szoros kapcsolatot, amely közte mint szőlővessző, az Atya, mint gazda és az Úr Jézus mint szőlőtő között vagyon. E nagy titok megértésében segíti őt a Szószóló, akiről ugyancsak a tizenötödik fejezet utolsó sorában mondja az Úr Jézus: «Majd ha eljő a Szószóló, akit én küldök nektek az Atyától, az igazság Lelke, ki az *Atyától* származik, Ő majd tanúságot tesz *rólam*».

Az égi ember szíve valóban a Szentháromság oltára. Tudták ezt az apostolok mind!

Azért nevez ugyanaz a Szent János evangélista bennünket «Isten magjainak». Azért kiáltja fülünkbe Szent Péter, hogy «az isteni természet részesei» vagyunk. Azért hozza öntudatunkra Szent Pál, hogy «isteni nemzetség vagyunk».

Minden jó keresztény lelke Isten temploma, de főleg azé, aki ennek a nagy kegyelemnek teljesen öntudatában él és ez isteni szellemiség bátor és lángoló harcosa. Sajnos, az ember gyarló. Amily

kevés az igazán talpraesett, önálló, öntudatos, saját lényegéből élő ember, époly kevés ezen isteni titokból, isteni erőből, isteni szeretetből virágzó, illatozó és gyümölcsöző keresztény. Nagyon képményen be vagyunk falazva testi természetünk erőrendszerébe, vágyaiba! Nagyon is az érzékiség járma alatt nyögünk. Nagyon is hervadtan dolgozik lelkünk nemes természete. Azért oly kevés az igazi égi ember! Azért oly kevés az Isten jelenlétében élő ember. Hiszen lángolnunk, szikráznunk kellene, ha tiszta villanyfényként fénylene és izzana bennünk a hit. Isten bennem és én Istenben élek, mozgok és vagyok, mint Szent Pál mondja. Vagy talán ezt a lángoló, melegítő és tetterre serkentő igazságot így nem bírjuk el állandóan, a nap minden percében, amint a platinaszál sem bírja el sokáig a benne villanó elektromosságot és megszakad? Elolvad és megsemmisül.

Pedig az égi ember valóban az isteni villamosáram hatása alatt él.

Az ember hajlandó már már elernyedni és az eszményről lemondani. De elernyednek-e és lemondanak-e azok, akik egy nagy eszme, gondolat és erő hatása alatt a világnak élnek? Pl. azok, akik laboratóriumokban dolgoznak, a magasságokat és mélységeket áthatolják; a sportpályákon küzdenek. Ezek mind csak világi eszmék akrobatái és hitvallói.

Az égi embernek úgy kell az isteni gondolatok központjában élnie, mint ahogy a földi ember

földi vágyak és törekvések múló gondolataiban él és lelkesedik.

A földi ember földies ízű! Az égi ember égieket ízlelő.

A földi ember az érzékek és az ész kívánságait hajszojja. Az égi ember a szellem vágyait követi.

A földi ember lát és tud. Az égi ember nem lát és hisz.

A földi ember időben él, az égi ember az örökkévalóságban.

«Mert mit ér az embernek, mondja az Úr Jézus, ha az egész világot elnyeri, de lelkének kárát vallja?»

«Keressétek tehát mindenekelőtt Isten országát és az ő igazságát, a többit mind hozzákapjátok.»

S az égi ember hisz az isteni szónak s szeme Isten országán függ. Ott van az ő «igaz gyöngye»; ott az ő «elrejtett kincse». Nem a börszen áhítozik jó hely után, hanem Isten országában. Mert elmúlik a földi ember minden hiúsága, de nem foszlik semmibe az égi ember szép reménye. Eltűnik majd egyszer a jelenségek világa, de felragyog ugyanakkor a hit örök birodalma és az isteni dicsőség ígérete.

Az égi embernek hinnie kell, mert a jó Jézus ezt így parancsolta. S mert a hit érzékfölötti világát és e világ láthatlan értékeit, kincseit testi szemeinkkel nem észlelhetjük. «A hit Szent Pál szavai szerint olyan dolgok felé tör, amelyeket jelenleg csak bizton remélünk. Meggyőződéssel

vall olyan kincseket, amelyeket nem szemlélhetünk. Hiszünk tehát abban, amit majd elérni az örökkévalóságban reménylünk és amit a földön nem láthatunk. Isteniek vagyunk, az isteniek pedig Isten országában lelhetők és nem itt a földön. Isten ott elégíti ki isteni vágyainkat. De azokért küzdenünk kell már itt a földön. A küzdés első megnyilatkozása pedig a hódolatos, eszünkéből sugárzó engedelmesség és meggyőződés a kinyilatkoztatás nagy tanainak igazságában. «Aki hisz, úgy ragaszkodik a láthatatlanhoz, mintha látna.» Ellenkezés és kételkedés nélkül. Aki hisz, Szent Pállal mondja: scio cui credidi. Tudom, kinek hiszek. Tudom, mert Krisztus mondja minden igazságáról, «ha nem volna igaz, megmondottam volna».

A hit örök boldogságunk ígérete és ezért érdemes hősiiesen küzdeni. A «Hiszekegy az égi ember lelkében iránytű», úgy a földi, mint égi eszméiben. A hit erősítő és győzedelmes erő.

«Hit által, mondja Szent Pál, országokat győztek le, igazságot cselekedtek, elnyerték az ígéreteket és betölték az oroszlánok száját» stb., stb., a hit hősei.

De az égi ember legnagyobb győzelme saját-maga földies természetének legyőzése.

Az égi ember izzó szeretetével és a benne lán-goló Szentlélek tüzevel oly világot teremt magában, amely ragyogóbb minden földi birodalomnál. A földi ember legyőzi a magasságokat a levegőben, vagy a mélységeket a tengerben. Uralkodik a

természet erői fölött és jármába hajthatja az elemeket. Neki engedelmeskedik az élettelenek és élők világa. Ez mind nagy és szép dolog. Szobrokat vájhat a hegyoldalak szikláiból, vagy földalatti műhelyeket építhet a hegyek gyomrába, de mindez őt nemesebbé nem teszi. A szellemiség birodalmában értékét egy fokkal sem emeli. Az égi ember önmagát győzi le. önmaga fölött uralkodik, önmagából alkot remekművet.

Az a picike vékony csira, amelyből a testbe ojtott lélek embertestet alakít, évszázados ősök erényeit és bűneit hordozza magában. Es ez az örökölt jó vagy rossz anyag zárja magába a lelket, amely a Bölcsesség könyve szerint is teher a léleknek; lábaira kötött súly, hogy ne szárnyalhasson. Ezt a földi, vad természetet igyekszik az égi ember legyőzni és Krisztusban isteni erőkkkel átfényesíteni, égi testté finomítani.

Oly testté, amely a lélek kitűnő hangszere. Oly testté, amely átsugározza a lélek erejét, vágyait, képességeit, kincseit. Mert minden lélek kincseket hordoz magában, de a legtöbb ember csak félbemaradt ember. Nem tud megvalósulni, erőit nem képes kiteljesíteni; nem tudja önmaga lelkét testén keresztül kivillantani. A bűn kitör belőle; a földi kirobban mélységeiből; de a szellemiség leláncolva marad.

Az égi ember arra tör, hogy lelke mélyéből az igazságnak, a jóságnak és a szépségnek szép műveit napfényre hozza.

Uralkodni tud érzelmei, vágyai és gondolatai fölött. Irányítani képes azokat az eszmények elérésére. Lelke középpontjába, a Szentháromság székhelyére, tud alászállni, örökös érintkezésben és meghitt barátságban él az Atyával, akitől erőt, a Fiúval, akitől eszméket, a Szentlélekkel, akitől kifejezést, szavakat, gondolatformákat nyer.

Nem él kifelé, hanem befelé. Magába tér, hogy meglássa Istent. Lelke mélyére száll alá és oly erőket igyekszik felszabadítani, amelyek csak az égi emberből villanhatnak ki.

Az égi embert teljesen hatalmába keríteni igyekszik önmagát. Arra az ideális célra vágyik, amidőn minden széthúzó érzélem, vágy és gondolat elpihen és barátságos és meghitt lélekkel figyel Isten ígéire, szavaira, fényeire.

Térj magadba! Többé már inkább befelé, mint kifelé él. Belső szemei nyitvák, míg a külsők zártak. Lelki füleivel hall; a testiek becsukva. Erezni kezdi lassan az isteni lét melegségét. Mint Szent Ágoston megérzi azt, aki fülébe csengi: «a te üdvösséged vagyok». És megérti e szavakat is: ízleljétek meg, és lássátok, mily édes az Úr!»

Az égi ember, ha még több lelki erőt képes magában összpontosítani, eléri azoknak a dicsőségét.

«Térj magadba és meglátod Istent.»

A mi jó Prohásztkánk szavai. Ő, ő tudott magába térni. Róla sokat beszélhetnének az esztergomi kápolna falai. Akik láthatták őt, az esztergomi lelki-

atyát, örökre megőrizték átszellemült arcát; Istenbe merült lelkét. Ő látta az Istent! Különben nem mondta volna: Térj magadba és meglátod Istent.

Az Istenlátás nagy lelki tökéletesség és még nagyobb kegyelem gyümölcse.

Kis lelkeket is részesít e kegyelemben a jó Isten! A lourdesi látomások Bernadettjét mások is megelőzték. Ezekben a kegyelem forró lángja lobogott. A természetes, ösztönös jóságukba kapcsolódott Isten fénye és tüze.

A nagy tökéletesség mégis az ember szellemi erőfeszítésének és Isten jóságának gyümölcse.

Isten jóságos kegyelmét minden jóakarátú és Őt kereső lélekre kiönti, ő szereti teremtményeit, de főképp azokat, akik őt keresik. Szereti, hiszen Ő az első Ok! A teremtmények jóságának Ő a forrása, ő árasztja ki fényét a jóindulatú bölcsekre; az Isten-keresőkre. Es nem volna egy vallásos zseni sem, ha nem Ő alkotja azokat. «Mid van — mondja Szent Pál —, amit nem nyertél? És ha van valamid, mit dicsekszel, mintha nem kaptad volna.»

A régi görög világban Istent kereste Szókratész és történetéből tudjuk, hogy legalább kétszer merült el Istenben. S nem ő halt-e méreghalált az egy Isten eszméjéért?

Plotinosz jámbor görög lélek volt és neki is voltak elragadtatásai. Sőt ő igyekezett ezt az isteni lélektant megírni s tanítványainak örökségül hagyni.

India bölcsei között mindig éltek és élnek oly

mély és jámbor tanítók, akik ebbe a csodálatos lelki állapotba képesek alámerülni és hatásait közölni.

Az Úr Jézus nyitotta meg a keresztény Istenlátók sorát. Elment a pusztába és szent emberi természete elmerült isteni természete gyönyörűségeibe. És hányszor kereste a hegyeken és a völgyekben a szent magányt? Hányszor vonult el szárazon és vizén az emberek szemei előtt!

Így várták az Apostolok is Pünkösöd napján a Szentlelket! Elzárkózva és imádkozva. Magukba térve és Istenben elmerülve.

Szent Pál Apostol is megtérése után a pusztába vonult és ott ismerkedett meg az isteni titkokkal. Midőn egy alkalommal apostoli tekintélyére kellett hivatkoznia, elmondja (Kor. II. 12.) «ismerek egy embert, aki tizennégy év előtt, testben-e vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja, elragadtatott a harmadik évig és tudom, hogy ugyanaz az ember, testben-e, vagy testen kívül, nem tudom, Isten tudja, elragadtatott a Paradicsomba és titkos igéket hallott, amelyeket embernek nem szabad kimondania».

Bizonytal Szent Pál esete nagy hatással volt minden időkben az Istenlátókra. Az ő kegyelmében részesültek az ihletett keresztény szentek és írók. Az elragadtottak százai.

Ezen isteni lélektant, mint említtem, Plotinosz igyekezett feltárni. Ot követte, az az ál Dénes, aki a Theologia misticát írta meg. Mivel ezt a Dénest Szent Pál tanítványával, az areopagita Dénessel

összetévesztették, óriási tekintélye volt és a középkorban a legjelesebb teológusok követték az ő írásait, idézték munkáit.

Tudjuk, hogy Szent Bernát is írt jámbor könyveket arról, mikép tudunk: a tisztulás, az elmélkedés és végül az egyesülés útján Istenben elmerülni.

De Szent Bernát után Szent Bonaventura is írt egy kis könyvet, magyarul: A lélek útjai Istenhez, amelyben érezteti, hogy az Istenhez való elragadtatás nagy kegyelem. «Ilyenkor semmit sem tehet a természet s keveset az igyekvés. Keveset tulajdonítsunk a kutatásnak, sokat a keretnek; keveset a nyelvnek, sokat a belső örömmek; keveset a szónak és az írásnak, mindent Isten ajándékának, a Szentléleknek; keveset vagy semmit a teremtménynek, de mindent a Teremtőnek; az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek.»

Azért így imádkozzunk Dénessel (Pseudo Dionysius): «Ő Szentháromság, Te végtelen lény, nagy Isten, aki a keresztényeket az isteni bölcseségre tanítod, irányíts bennünket a misztikái jártasság egészen ismeretlen, vakító fényben úszó, égbenyúló csúcsára. Ott a nagyon is világos homályban vannak elrejtve az isteni tudomány új, föltétlen és változatlan titkai. Benne sugárzik vissza minden s a láthatatlan lélek túlon-túl telik el a láthatatlan és fölötte becses javak ragyogásával,»

Ez az ál Dénes tehát kéri a Szentháromságot, hogy tanítson meg bennünket arra, miként lehet a szent elragadtatás boldogító, lelket felfénylő álla-

potába jutni. Abba a csodálatos lelki látás megvilágításába, amelyről a Szentek életében is oly sokat olvasunk.

Ez az ál Dénes az imádság után barátjának tanácsokat is ad arra, mikép juthat az elragadtatás állapotába. Valószínűleg Plotinosz iratai lebegtek szemei előtt.

«Te pedig barátom, erőben járj a misztikái látások útján. Hagyd el az érzékeket, az értelem tevékenységét, a látható és láthatatlan, a létező és nem létező dolgokat, s amennyire csak teheted, öntudatlanul vezess vissza mindent annak az egységére, aki minden valóság és tudomány fölött áll. Csak így emelkedhetel föl az isteni vakító világosságához, ha mérhetetlenül magad fölé emelkedel; mindent elhagysz és mindentől megszabadulsz.»

Az elragadtatás a mi nyelvünkön tehát annyit jelent, mint a földies érzéki és szellemi valónkból kibontakozni. Levetni kellemes vagy kellemetlen, örömteljes vagy fájdalmas érzelmeinket. Meg kell szüntetni vágyainkat és akaratelhatározásainkat. Meg kell fékezni úgy öntudatos, mint akaratlan ugri-bugri gondolatfolyamatainkat. Ki kell ürítenünk teljesen szívünket és eszünket. A mozdulatlan szív és teljesen elhalkult ész úgy várja a jegyest lámpájával, mint a bibliai szüzek. Várja szent nyugalomban és csendben. Lesi az áhítatos pillanatot, amikor az öntudat, a lélek mélyén felcsillan az isteni fény; kigyullad az isteni látomás s a lélek Istenhez emelkedik. És feltárul a szem nem látta és

fül nem hallotta boldogító valóság. S a lélek felkiált: Én Uram! én Istenem! S hall oly ígéret, «amelyeket embernek nem szabad kimondani». Ez a lélek vágyainak beteljesülése. Nyomán a boldogító nyugalom! A beteljesülés! A teljes paradicsomi boldogság.

Az égi lélektan jelenségeit a földi lélektan szavakban nem tudja kifejezni. Földi életünk képzeleti, fogalmi gyengék és erőtlenek ezeknek a szellemi valóságoknak szemléltetésére és megjelentésére. Azért mondja Szent Bonaventura: Azt kérdezed, mikép történik ez? A kegyelmet kérd és ne a tudományt; a vágyakat és ne az értelmet; az ima sóhaját s ne az olvasmányokat; a jegyest s ne a tanítót; az Istent s ne az embert. Ne a fényt, hanem a tüzet, amely teljesen lángraiobbant s bódító kenetével és izzó hevével az Istenhez ragad. Isten ez a tűz, «kohója Jeruzsálemben van». Krisztus gyújtotta meg gyötrő szenvedés közepette. Ezt csak az érti meg igazán, aki elmondja: «Elmerülést áhít a lelkem és halál után epednek csontjaim.» Aki ezt a halált szereti, megláthatja Istent, mert kétségtelenül igaz: «Nem láthat engem ember úgy, hogy életben maradjon».

Így ír Szent Bonaventura, aki 33 év múlva Szent Ferenc halála után maga is felment Alverna hegyére. Arra a hegyre, ahol Szent Ferencet az isteni tűz elragadta. E hegyen elmélkedett Szent Bonaventura is. Itt kereste ő is a békét és az Istenben való elmerülést, a halálhoz hasonló testi

állapotot. «Mert életében senki sem láthatja az Urat.» Írt, e hegyen, kereste Szent Bonaventura Istent. Istent, aki őt a magányba hívta és Isten fényénél végigjárta a három szentágostoni utat: a kívülünk levőt; a bennünk rejlőt és a fölöttünk elterülőt. És eljutott föl, arra a csúcsra, ahol az elme tevékenysége megszűnik (az ember szinte meghal) és a szeretet öleli át Istent és Isten a lelket s a lélek zavartalan boldogságban pihen meg Benne.

Szent Ferencnek sok követője akadt ezen az égbe fénylő úton. Folignói Szent Angela, Magdeburgi Mechtild, Szent Gertrúd, Hackenborni Mechtild. Azután a német misztikumok nagy mesterei: Eckhardt mester, majd később Tauber, Suso. Ezeket mind Szent Ferenc szelleme tüzelte és ragadta föl Istenhez.

Mikor Szent Bonaventura Szent Ferenc életét írta, meglátogatta őt Aquinói Szent Tamás. De a nagy angyali tudós szerényen visszavonult s hagyta, hogy a szent zavartalanul foglalkozzék a szenttel.

Aquinói Szent Tamás Summájában is meg-
leljük az utakat (itinerarium) Istenhez. De az angyali tudós e helyen csak ésszel igyekszik Istenhez felívelni. Mikor azután egy alkalommal, életének utolsó hónapjaiban, elnyerte a Szentlélek kegyelmét és lelke az elragadtatás állapotába szárnyalt, letette a tollat, mert csak polyvának látszott neki minden, amihez tudományos úton jutott. Művét Regináid testvér fejezte be.

A tüzes lehelletű barokk korszakban Nagy Szent Teréz, Keresztes János és még sokan, el egészen a Kis Terézig részesültek az elragadtatás kegyelmében. Ezen időkben számos szemlélődő életet élő szerzetesrend alakult, amelyekben az ima kegyelemteljes, tüzes szárnyain igyekeztek a forrólelkű tagok Istenhez felemelkedni és a mennyei paradicsom gyönyöreit élvezni.

Sajnos! ezek az izzólelkű idők elmúltak. Kihűlt a korszellem és ma a «nehéz test nagyon is elnyomja a lelket» szárnyalásában.

A keresztény bölcsesség vezetése mellett így az isteni dolgok középpontjába érkeztünk. Láttuk, mire képesek érzékeink, mire eszünk és mire értelmünk úgy a természet rendjében, mint a kegyelem szárnyain.

A létra csúcsára értünk. Oda, ahonnan a mennyékbe pillantottunk. Most ismét leszállunk és boldogan fogjuk vizsgálni, miért oly ingadozó, miért oly ellentétekkel teljes az az emberi szellem, amelyet a kegyelem nem hat át. Sőt azt is észlelni fogjuk, mily borzasztó tévedések örvényébe zuhan az az ész, amely elszakad Isten szellemétől, az igazi isteni bölcseségtől.

Sorra vesszük a bölcséleti tudományok tévedéseit és e tévedések okait. Ez az út is csak megerősít abban, hogy egyedül Isten szelleme és örök bölcsesége az építő szellemiség; minden más szellemiség mérgez, rombol és a lelkek pusztítását, a népek romlását idézi elő.

NEGYEDIK FEJEZET.

A hamis bölcseség tévútjai.

Szeretném, ha a hamis szellemű bölcséleti gondolkodás tévedéseit nagyon világosan és igen egyszerűen feltüntethetném. Nem óhajtok a nem keresztény gondolkodás minden zegzugába bevilágítani. Ez lehetetlen is! De szemünkre igyekszem húzni azt az elkápráztató színes szemüveget, amely az igazságot nem napfényben, hanem műfényben mutatja és azt elváltoztatja, sőt eltorzítja. Ilyen szemüvegen át nézi a keresztényellenes bölcseség az igazságokat.

Azt mondta nekünk a Szentírás, hogy Isten az 6 szemét szívünkbe (azaz elménkbe) illesztette, hogy úgy lássunk mindent, mint Ő lát. Ügy fogjuk föl a mindenséget, mint Ő. Ügy gondolkodjunk, mint ahogy Ő elgondolta és megteremtette e világot. Az Ő gondolattörvényei, tehát a miénk is. Az Ő igazságai, a miénk is.

Eszségre és nem esztelenségre alkotta eszünket, értelmünket, lelkünket. Ezzel szemben *a hamis bölcseség tagadja az ember eszsését.*

A múlt század végén és ennek első részében akadtak bölcsek, akik eszségünket kétségbevonták. Azt tanították, hogy a gondolkodás főtörvényei és zsinórmértékei nem érvényesek a fizikában és a matematikában sem. (Poincaré, Einstein, La Roy.)

Szóval ez a képlet: $A = A$, nem okvetlenül igaz. A tollam talán nem is toll. Mert író tollam esetleg egy- és ugyanazon időben toll is, meg talán papírvágó is lehet. Így az azonosság törvényét, ezt a legfőbb törvényt, tagadták.

De ha megszűnik a gondolkodás alaptörvénye, akkor vele együtt érvényét veszti *a tudomány* is. Azért az imént idézett bölcselek azt is megállapították, hogy a tudomány, ha akarom tudomány, ha akarom nem tudomány. Akaratomtól, vagy kölcsönös megállapodásunktól (convencionalizmus) függ, vallom-e az örökérvényű tudomány fogalmát, vagy nem? Vallom-e, hogy ami igaz, az igaz? Vagy azt állítom, hogy ami igaz, az esetleg nem igaz. A decernizmus még ridegebb és rombolóbb. Mert az előbbieket legalább azt mondják: egyezzünk meg abban, hogy ez vagy az igazán tudomány. Az utóbbiak közbevágják: nincs egyesség! Csak tőlem, csak az én elhatározásomtól függ: tudomány-e ez a tan, vagy nem! Ez a decernizmus!

Így lett Boutroux szerint a tudomány hit, Poincaré szerint pedig föltevés.

Az egyén egyéni lelkiségétől függnék ezentúl az örökérvényű és változhatatlan tudományok is. Minden igazság csak lélektani igazság. S mivel minden lélek más, azért mindegyiknek más és más az igazsága is. Az általános érvényű logikát tehát így a lélektanba temették el. A logikát egyszerűen elsikkasztották.

De tudomány-e legalább a lélektan? Ez igazán

még gyengébb tudomány a gondolkodás tudományánál. Hisz az említett bölcselek nagy része tagadja a lélek létezését is. Lehet-e tehát lélek nélkül lélektan? Csak úgy nem lehet, mint ahogy csizmadia nélkül nem lehet csizma sem. De hiszen folyton lélekről beszélnek! Csak nem helyesen! Ha valaki komolyan ezt mondaná: nini! mozog? Hol? Mi mozog? kérdem! A mozgás mozog? Tévedés! Mindig valami mozog. A mozgás mindig csak valaminek az állapota! Pl. a golyó mozog, ha mozgatom a golyót. De mozgás nincsen mozgó nélkül. Mindig valami mozog!

A lélek jelenségei, pl. az érzés, az akarás, a gondolkodás. Ezek lelki jelenségek! Jelenségek, amelyek mögött a lélek jelenik meg: a lélek érez, akar vagy gondolkodik. Mi, keresztény bölcselek, tehát azt tanítjuk, hogy nincs érzés érző lélek nélkül. Nincs akarás sem akaró lélek nélkül. Nincs gondolat sem gondolkodó lélek nélkül. A nem keresztény bölcselek ellenben körömszakadtig az ellenkezőt vallják. De nem is vallhatnak mást, hiszen tagadják a lelket.

Nem tagadjuk a lelket, mondják ők! A lélektan ugyanis szerintünk az élettanba tartozik. A lelki jelenségek csak élettani tünetények. Ez is az ő nagy tévedésük! Az élettani tünetények lehetnek lélektani tünetények. De a lélektani tünetények finomabb, bonyolultabb és gazdagabb jelenségek, mint az élettaniak. Minden élőnek van valamilyen lelke. A növényéleket a növénylélek bontja ki. Az állat

életét az állati lélek irányítja. De gondolkodó szellem csak az ember kincse! Szellemi lélektan is csak a szellem megnyilvánulása. Az élet még nem szellem. De a szellem élet! Az élettan tehát épp a legfőbbet nem zárja okvetlenül magába, t. i. a szellemet.

De azután akadnak olyanok is, akik meg az élettanról tanítják: nincs élettan sem! Csak kémia van. Itt az előbbi hiba ismét megismétlődik. Minden életműködésben észlelhetők kémiai jelenségek, de nem minden kémiai művelet élettani jellegű. A nagyobb (élet) a kisebbet (kémia) magába foglalja, de a kisebb a nagyobbat nem!

Azután ezren és ezren harsonázzák: a kémia sem létezik. A kémia csak alkalmazott fizika. Milyen tévedés! A kémia több mint a fizika!

Végül pedig mindannyian együtt azt erősítik: fizika, kémia, élettan, lélektan, gondolkodástudomány mind-mind csak az anyag módosulásai, jelenségei. A vese kiválasztja a vizeletet; az agy pedig a gondolatot. Nincs lélek; nincs szellem; nincs Isten; csak anyag létezik. Ez az utolsó az egy és a minden. íme az anyagelvűség csalfa tétele és diadala!

De ez a diadal csak látszat. Sőt ez a látszat már el is párologott. Az anyag szerkezetét és törvényeit az utolsó évtizedek szinte maradás nélkül feltárták és most már tudjuk, hogy az anyag csak anyag; külső burokjá az életnek; finom eszköze az alakító szellemnek, de több nem. Egy érzés, egy gondolat sem csiszolható ki belőle. Sőt az anyag magában

véve nagyon nehezen tűri azokat a bilincseket, amelyeket az élet vagy a szellem reája szab és kényszerít. És igyekszik is bilincseiből felszabadulni. Igyekszik, ahol csak lehet, az életet megölni. Minden halál összeomlás (collapsus), az anyagi részecskék felszabadulása a fáradt élet, az elhunytó ész kényszerítő hatalma alól és visszatérés az anyag nyers állapotába.

Az anyagelvűség tehát kiélte magát.

A bölcselőnek ezekután vissza kellene térnie a régi bölcseséghez és új szellemet kellene öltenie. Más szóval fel kellene ismernie, hogy a világból a szellemet kiküszöbölni nem lehet. Fel kellene ragyognia az igazságnak, hogy a mindenségben a végtelen nagytól a végtelen kicsinyig az ész, a rend, a törvény, a szellem uralkodik. Belülről nézve minden a szellem pecsétje ragyog, kívülről tekintve azonban sok minden anyagi ruhába szürkül.

Sajnos, akadnak bölcselők, akik a *szellemiség álláspontjára* helyezkednek (mint túlzó idealisták) és akkor meg *önmagukat istenítik*.. Azt mondják: Csak én létezek! Nagy E-vel! Oh! a Berkeley-féle idealizmus, amely bolondok házába viszi az embert, enyhített alakban ma is döngeti a földet és az eget! Solus ipse existo, egyedül én létezem, mondotta Berkeley. Kant ezt úgy változtatta meg: Olyan ez a világ, amilyenek én látom. Fichte tovább ment s azt állította: Csak Én vagyok! Kívülem nincs semmi. Stirner meg nyersen kimondta: «Én vagyok

egyedül s a világ az én tulajdonom». Ma pedig az egész világ esze zavarodott. Mindenki önmaga körül táncol s kiabálja: Én! Mindenki vezető Én, uralkodó Én óhajt lenni az utcaseprőtől kezdve . . . Mindenki uralkodni akar. Nincs Úristen! Az ember isten székébe ül. Az ember az Isten! Vannak ily bölcsek, mint még látni fogjuk.

A természettudósok megszelídültek. Érzik a maguk fölött uralkodó erőt, eszmét és törvényt. Eljutottak Istenhez.

Ez az új és felemelő látás azonban fejébe szállt a szellemiség sok képviselőjének, és azt hiszik sokan, hogy ők az ész, az erő és a törvény. Ezek azután főleg az erkölcs és a jog területén élik ki gőgjüket és hóbortjaikat. *Lerombolják az isteni erkölcsöt.*

Ma beszélnek egyéni erkölcsről, faji erkölcsről, közösségi erkölcsről. Ez az erkölcs felszabadítja az egyén szenvedélyeit; rákényszeríti a fajra a saját erkölcsi nézeteit; és az egész világot a saját képe szerint óhajtaná erkölcsössé tenni. Az emberi természetben beleoltott isteni és keresztény erkölcs helyébe teszi saját beteges lelkének zavarodott erkölcsét. A legfőbb isteni erkölcsi törvény így hangzik: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. De szereti-e felebarátját a mai korszellem beteg embere? Ha lehetne szemvillanással gyilkolni, hány ember pusztulna el a földön. A hajdan egységes szellemű keresztény Európát már Nietzsche úri emberekre és csordára osztotta. Az erkölcsöt úri erkölcsre és az alsóbbrendűek erkölcsére szelte

ketté, A felsőbbrendű ember már minden erkölcsön túl van. Sőt ő az erkölcs törvényhozója Ma ugyanily gondolatok élnek a levegőben. Fajok szerint nemcsak áriák és nem áriák, hanem nemes népek és salaknépek léteznek. Az utóbbiak csak arra valók, hogy mint csorda, az országutakat készítsék. Ezt mondta rólunk is egy külföldi lap!

A túlzó idealizmus is tehát a rabszolgatartó, önistenítő, «a világ az én tulajdonom» jelszavú szellemiség terjesztője és harcosa!

A keresztény erkölcs mindenkiben Isten képét látja és Istent dicsőíti. De az önistenítő szemében kiki maga isten! Mindenki más már nem istenkép, hanem csak salak.

Az egyén ím felszabadul az erkölcsnek Istentől megszabott korlátai alól s mint «isten» az erkölcsök fölött áll. De másoknak rabszolga erkölcsöt ír elő. Leigáz! Állati sorsba kényszerít.

Az egyéni erkölcsön kívül ismertünk mi családi és nemzeti (közösségi) erkölcsöt is.

Az énimádó a családok benső kapcsát, a családi erkölcsöt, ezt az isteni szellemű összetartó erőt is megsemmisíti.

A családi élet összetartó kapcsa az isteni erkölcs. Ez a legerősebb kötelék, amely a hűséget, a szerelmet, a kölcsönös megbecsülést ápolja, neveli és halálig fönntartja. Ennek a szilárd életközösségnek háttérében Krisztus szelleme él. Amint az Egyház Krisztus teste, épúgy Krisztus az Egyház lelke. S amint test nem élhet lélek nélkül, a család sem

isteni lélek nélkül. Ez az isteni lélek forrasztja össze a családot egy testé.

A történelem bizonyítja, hogy a vallás hanyatlásával a családi élet is meglazul. Felszabadulnak a romboló bűnök és megsemmisítik a gyengéd családi kötelékeket.

A közösség összekötő ereje is a vallás. A népek annál erősebbek, mennél vallásosabbak. S annál vallásosabbak, mennél inkább egy vallásúak. A több vallás szétszaggatja a nemzeti életet is. De ha a több vallás is csak látszatéletem él és nem hatja át a lelkeket, akkor már csak politikai erővé zsugorodik és ellenséges darabokra tépi az egységes nemzeti szellemet.

A *jog jogaimat* és tartalmát is kiforgatták az En imádói. Van-e ma nemzetközi jog? Van-e nemzetközi magánjog? És általában minden En nem azt vallja-e gyakorlatban: a jog En vagyok!

Az En a jogból kiirtotta Istent, amint előbb a természetből marta ki anyagelvűségével (Marx) az Istent. így semmisítették meg Istennel együtt a természetjogot is. S amíg napjainkban a természet-tudomány átszellemisítése a természetjogot is Istenhez visszavezette, addig a túlzó Énistenítés a természetjogba is az Énistent ültette, miután Istent a jogból kilakoltatta.

De lehet-e az Énistennek tekintélye? Ha fegyveres erőre támaszkodik, akkor a fegyvernek a félelem ad tekintélyt. De a félelem az észet és a szívet nem hódítja meg. Ha napjainkban mégis sok

jogász az Isten tekintélyén nyugvó természetjogot ismét tanítja, annak az az oka, hogy a helyes belátás az egész jogrendszert ismét a természetjogra, illetőleg Istenre igyekszik visszavezetni. Egyedül Isten képes az észet és a szívet meghódítani és megnyugtatni. Énimádó jogtekintélyek mindig is szerepeltek a történelemben. De Énjük leáldozásával tekintélyük is, elveik is, alkotásaik is megsemmisültek.

Érzik ezt korunk Énimádói is s azért saját Énjükbe szeretnék Istent mesterségesen beoltani. En-istenek akarnak lenni.

A mai korszellem harsonásai a régi vallás helyébe az *tnisten vallását* igyekeznek bevezetni. Nemrég olvastam néhány érdekes könyvet. E. Bergman arra tanít, hogy Isten csak az emberben él mint valóság. Az emberen kívül nincs Isten! De hány Isten létezik, ha minden ember istenember? És ha valaki ezt a tant komolyan veszi, mit tegyen? Hogyan imádja Istent?

A francia Duhamel Napló c. könyvében az ilyen szerencsétlen ábrándozó lelkifordulását írja meg! Az ilyen magábaroskadt félbolond szomorú esetét vázolja. Barátja ugyanis elárulja neki, hogy ő isten, de barátjának ezt nem akarja még elhinni s így őrlődik:

«őrült, szabályos őrült. S miért ültette ezt a bogarat a fülembe? Éjszakákon át arról álmodom, hogy egyszerre Isten vagyok és az a másik. A két ellenfél egy személyben! A térdemen kúszom ön-

magam előtt és így kiáltozom: De hát bocsáss meg! Bocsáss meg, hiszen megígérted!»

De Bergmann éništenembere, isten létére sem hisz a halhatatlanságában. Azzal vigasztalja hát magát, hogy majd a Természet ölében, amely őt szülte, álmotlanul fog nyugodtan pihenni. (Die Geburt des Gottes Mensch. 1939.)

G. Wynecken (Weltanschauung 1940.) így ír: A teremtő Én szüli a vallást. Az Ént pedig csak álmai és a kísértetek teszik vallásossá. Tehát az én csak csalódások áldozata. A vallás pedig csalódások és jelképek rendszere. Az én csalódásai és jelképei! Isten is csalódás; az ember csalódása!

J. Juneff (Dämonie des Jahrhunderts, 1939; Heroismus und Weltangst, 1937) szerint Isten sohasem élt. A vallás késői termék. Isten csak az eleven egységet jelenti a világban; tehát ennyiben nem nélkülözhető. Isten azonban mint lét, nem tartozik azok közé, ami van, vagy nincs és nem is lehet. Isten és ember két ellentétes és soha ki nem egyeztethető fogalom. Azért hát egyszer mégis csak kitör közöttük a forradalom és akkor a barbár majd győz és Isten meghal; Örökre meghal.

De talán még sem örökre. Mert máskor meg így beszél: «Aszellem a sors». Ezt eddig kevesen sejtették. A szellem az Isten, aki sem nem egészen Isten, sem nem egészen ember, hanem olyan alak (Gestalt), aki örökkön örökké összetöri magát, hogy azután újra kezdje az alaköltés folyamatát.

Még megemlítem G. Koeppen elméletét. (Die

Gnosis des Christentums 1940.) Atheológusok — mondja — az igazi atheisták és egyúttal sátánhívők (szatanisták). Ezért a materializmus még nem is istentelenség. Milyen mély bölcsesség!

Még Heideggeret említem meg, a legmodernebb német bölcselőt. A sors bölcselőjét. «Az ember — mondja — csak a sors kitett gyermeke». Sorsa bizonytalan, de vállalnia kell. Ez a vállalás a hősiesség! Mi halálra születtünk. Wier sind zum Sterben geboren.

Az ősi gyökér, amelyből korunk téves bölcséleti és vallási tanai erednek Kant, a protestánsok bölcselője. De hogy lehet Kant egyszerre a protestáns hitnek és az istentagadó bölcséletnek a forrása? A felelet egyszerű. Kant gondolatszövege sokféle és ellentétes szálból készült. Berkeley püspöktől kölcsönözte a túlzó idealizmust Humetól, a túlzó kételkedő (szkeptícizmus) és anyagelvű szellemet. Leibniztől és Cr. Wolftól a hithűséget és az észszerű logikát; az enciklopedista franciáktól a materializmust. Rouseautól az ösztönök követelésének az igazságot. így azután mindent összegyúrt, de a szálak teljesen nem szövődtek össze és nem tűntek el. A hívő és hitetlen; a tudnivágyó és a kételkedő; a gépies világnézetű tudós és a célszerűség hirdetője egyformán ráakadnak műveiben a maguk meggyőződésére. Az ész, mondja, Istent föl nem leli a világban; de a szív és az ösztön, mint veleszületett eszmét megtalálja öt az értelemben. A hívő Kant Rousseau gondolatai alapján érzelmé-

vel átkarolja Istent, a hitetlen Kant (Huméval és az anyagelvűekkel) a világból kimarja Istent. A világ, szerinte, egyik oldalról nézve gép; a másik oldalról már célszerű, törvényekkel szabályozott eleven mindenség. Eszemmel egyedül semmit sem ismerek meg (Kant szerint) az érzékeim alá eső szép világ lényegeiből. Másrészt ezen ismeretlen «valamiből» az ész csodálatos módon képes ezt a szép világot magának felrajzolni. A világot tehát nem Isten teremti, hanem az ész, vagy mondjuk az Én. A világ tehát az Én szemléletképe. Az egész világ az Én alkotása. A világ az én képzetem, vallja Schopenhauer. «Ich bin der einzige», folytatja Stirner.

Csodálatos az Én felmagasztalása, de még csodálatosabb az *Én bukása*.

Az európai népek történetében az Egyház, illetőleg az Úr Jézus dicsőítette meg az Ént. A megváltás az Énnek megváltása az időben és megdicsőülése az örökkévalóságban.

Az időben! Gondoljunk a római birodalomra és népeire. Milyen volt ez Krisztus idejében? Egy nagy birodalom és rengeteg meghódított nép. Adófizetők; jognélküliek; rabszolgák. A római volt a «felsőbbrendű» ember. A többi nép csak népsalak. Barbár. Esetleg katona-töltelék. Személyisége csak a rómainak volt. Vagy esetleg még annak, aki a római polgár címet megszerezte. Mily csekély tehát az élvezők és mily rengeteg a szenvedők száma. Milliók egy-egy miatt. Hát élet volt ez?

Természetes volt ez? A fegyveres hatalom ezt nem kérdezi. A trónjáról dönti le az erőségét, s esetleg porból emeli föl a szolgát!

A világ szíve fáj! S a «világ szeme» könnyezett, így akarta ezt az ur? Az igazság és a jog öre? Mindenki Atyja?

És egy éjjel felcsendült az angyalok éneke: Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakarátú embernek!

És elhangzott egy csendes alkonyatban Isten ajkáról a szó: Úgy szeretete Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte.

És égbekiált egy napon minden gyenge szájából az isteni ima: Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy. Jöjjön el a te országod! Es milliók szájából szállt föl dörögve ez az ima. És megrendült a föld; megmozdultak a rögök; megingtak a hegyek. Isten megváltotta a világot.

Új egek; új föld; új szellem nyomán a letiprott népek és személyiségek felemelkedtek. Krisztus keresztje győzött a légiók sasa fölött. A római birodalom népei önállósultak és egymásután megkeresztelkedtek. Kialakult az egységes szellemű keresztény Európa. Kivirágzott a keresztény ember-típus. A keresztény személyiség.

Európa az újjászületés koráig keresztény népközösség. Alkatrészei a keresztény népek. Keresztény az irodalom, az erkölcs és a művészet.

Keresztény a jog, a társadalmi élet és a család.

Sajnos, a szellem az Újjászületés korában ismét

pogány ruhát öltött. A keresztény személyiségek helyébe az ókori erőszakos, pogány, minden erkölcs fölött álló egyéniségek léptek. Sok szellemmel, sok kegyetlenséggel és sok romlottsággal teljesek.

A keresztény személyiség ura volt önmagának és hasznos tagja a közösségnek.

Az újjászületés egyéniségei a legféktelenebb individualisták, önmaguknak élők és a legkártékonyabbak a közre,

A XVIII. század a felvilágosodás, a bölcelet százada. A hit fénye elhomályosodott. A kételkedés, sőt a hitetlenség világra szülte az istentelen bölceleti személyiséget, minden keresztény vallás ellenségét és kigúnyolóját.

Jórészt e bölcelők nemzették a francia forradalom személyiségeit, mint a szabadság, egyenlőség és testvériség harcosait. Es ezekből bontakozott ki az a demokratikus személyiség, amely a három nagy elvet annyira megrontotta, hogy a világ átkává torzult. A szabadság helyett a vagyonosok rabszolgái sokasodtak el; egyenlőség helyett a plutokrata gőgös egyéniségek pöffeszkedtek; testvériség helyett pedig a legnagyobb gyűlölet és osztályharc lángolt föl a szegény és a gazdag; a tőke és a munka; az úr és a rabszolga között.

Így született meg a szocializmus, a kommunizmus és végre a bolsevizmus keserű személyisége. Az egyik oldalon a legszélsőbb egyéniség a felsőbbrendű ember fényében, másrésztől pedig a csordaember a lealjasodás tengernyomorúságában.

Nietzsche bölcseletét ez jellemezte; de célja nemesebb volt, mint hatása. Nietzsche a felsőbbrendű szellemiségű embereket dicsőítette. A Vilmoskorszak sok ily embert, személyiséget nevelt föl és ragyogtatott. Ki hitte volna, hogy az ember a megdicsőülés tornyáról a legmélyebb szakadékba esik. Rabszolga-sorsba zuhan.

A világháború után az egyéniség, a túltengő személyiség eszménye elhalványult, de személyiség becse nem pusztult el. Ma már a közösség eszméje a vezetőeszme, de, sajnos, oly mértékben, mint hajdan Spártában. Az egyén többé nem önmagáé, hanem a közés. A család sem önmagáé, hanem a közés. A vallás öncélúságát és isteni rendeltetését is a megsemmisülés fenyegeti. Sőt, mint látuk, Isten egyéniségét is lerombolták. Isten meghalt, mondják a «Volk und Gott» hívei! Borzalmas könyv!

Ma semminek sincs már öncélja. A tudománynak sincs! Ma a számtantól kezdve minden tudománynak a köz szolgálatában kell állania. A tudomány is rabszolga. A propaganda szolgája. Nem ez a jelző: művészet a művészetért; igazság az igazságért; vallás a vallásért. Ma jelszó: minden a közért! Nincs többé pártatlan szellemiség; sőt minden szellemiség a propagandát szolgálja. A szabadság, egyenlőség és testvériség eszméje, úgy, amint Krisztus tanította, a gyűlölet tárgya. Legjobban pedig Krisztust gyűlölik a liberalizmus hívei.

Oly időket élünk, mint a nagy Próféták idejében. Harc Isten ellen! Harc Krisztus ellen! Milliók ismét egy miatt; egy eszméért, egy célért! Isten ellen! A keresztény igazság, jog és bölcsesség ellen! Az egyéniség, a személyiség mint eszmény, halott!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az Egek óre.

Isten akarata-e mindez?

Az istentelen bölcselők egyre harsonázzák: Nincs Isten! S az eredmény: «romlottak és utálatosak lettek cselekedeteikben. Nincs aki jót cselekednék, nincs egyetlen egy sem!» — mondja a zsoltáros.

«Lenéz az úr a mennyből az emberek fiaira,

Hogy lássa: van-e, ki az Istennel gondol?

Elfordultak mindannyian,

Megromlottak valamennyien,

Nincs, aki jót cselekednék,

Nincs egyetlen egy sem;

Torkuk nyitott sír,

Nyelvük járása álnok,

Kígyóméreg van ajkukon . . .

A béke útjait nem ismerik,

Szemük előtt nincs Isten félelme. (13. zs.)

Az egész világ kifordult sarkaiból. A gonoszok bölcsesége kimarta a lelket az észből; száműzte Istent az égből; kicsúfolta a tekintélyt az erkölcsből; a természet jogát a jogból; meglazította a szeretetet a családban; megbénította a közösséget a népek társaságában; faji gyűlöletet szított az egész földön.

Az ember állattá torzult. Java népek társasága salakká aljasult. Az égi Isten meghalt. A földi isten

trónjára állt. A földi isten harcbaszállt az égi Isten ellen!

Nem először. A történelem a harcok tanúja! Harc az igazság ellen; harc Isten ellen; harc a földi istenek ellen; harc a népek boldogsága ellen.

A történelemben kesereg a jó ember Isten, az igazság, a becsületesség megsértése miatt, mert az ember csak időben él; napjai kevesek és rosszak és kétségbeesetten kérdi:

«Miért dühöngenek a nemzetek . . .

Egybegyűlnek a fejedelmek

Az Úr ellen s az Ő felkentje ellen:

Szakítsuk széjjel láncukat,

Rázzuk le magunkról igájukat!

A mennyekbe lakó kineveti őket

Az Úr kigúnyolja őket.» (2. zs.)

Kigúnyolja, mert csak az Úr mondhatja:

«Én, az Úr,

Az első és az utolsó én vagyok.» (Izaiás, 41.)

Ő, az Úr vigasztalja felkentjeit:

«Ne félj, mert én veled vagyok!

Meg ne inogj, mert Én vagyok a te Istened:

Megerősítelek és megsegítelek,

És felkarol téged diadalmas jobbom.»

Az álbölcseknek és istentagadóknak pedig szemükre veti:

«Gonoszságodban bíztál és mondottad:

Nincs senki, aki látna engem!

Ez a bölcseséged és tudományod tévesztett meg téged,

Hogy azt mondjad szívedben: Én vagyok,
 És rajtam kívül nincs más!
 Reád tör majd a csapás.» (íz. 47.)
 «Én vagyok az első és én vagyok az utolsó,
 Rajtam kívül nincs Isten!
 Ki hasonló hozzám? szóljon
 Jövendőljön és adja elő a dolgok rendjét.
 Vegyétek szívetekbe ti pártütők . . .
 Hogy én vagyok az Isten és nincs más Isten.
 Es nincs hozzám hasonló,

Ki az idők elejétől kinyilatkoztatom az utolsó dolgokat.» Iz. 46.)

A felfuvalkodott hatalmasok majd összeomlanak, de megsemmisülnek az álbölcsek is. Az álpróféták! Izaiás idejében az álpróféták és álbölcsek rontották a nép szellemét és hitét, úgy beszéltek, mintha Isten előttük megnyitotta volna száját. Azért mondja az Úr:

«Ugyan ki vett részt az Úr tanácsában,

Ki látta és ki hallotta az ő beszédét? (íz. 23.)
 Hallottam, miket mondtak a próféták, kik hazugságot jövendölnek az én nevemben és így szólnak:
 Álmot láttam; álmot láttam.»

Azok a bölcselők, akik mindig az Ént hangsúlyozzák és a világot saját képükre óhajtják alakítani, igazi álomlátók. Hiszen mi más Kant és társai szemlélete is, mint álomlátás. Ha azt tanítom, a rajtam kívül álló világot nem ismerem meg, vagy csak úgy ismerem, mint az én jelenségemet és elképzelésemet, akkor álomlátó vagyok. Ha nem

akarom, hogy színültig megismerjem a világot, sőt azt akarom, hogy a világ az én Énemhez szabja magát, akkor mindig csak a saját bűvös álmomat álmodom és nem a világot észlelem, és a saját hóbortjaimat ültetem mások szívébe. Ibsen ezeket a bölcselőket az Én császárjának nevezte, mert csak az Én álmodozásaiban gyönyörködnek és rögeszméket terjesztenek.

Izaiásnál pedig azt mondja az Úr:

«Vájjon meddig van az ilyen a próféták szívében, kik hazugságot jósolnak és a saját szívük csalárd-ságait jövendölik; kik arra törekednek, hogy megfeledkezzenek népem az én nevemről az ő álmaik miatt.

Mi köze a polyvának a búzához? Úgy mond az Úr, vájjon nem olyanok-e az én igéim mint a tűz, és mint a pöröly, mely szétzúzza a kősziklát?» (íz. 23.)

Csak gondoljunk azokra a tudósokra, akiket az imént ismertettem! Milyenek a fogalmaik Istenről, a vallásról és a hittudósról? Milyen a világvéleményük, ha Istent meghamisítják, vagy tagadják? Milyen az elgondolásuk az emberistenről? Isten eszméje minden tudomány központja és zsinórmértéke. Ha tagadod Istent, tagadod az ember lényegét, hivatását és rendeltetését. Tagadod a teremtést, a rendet, a törvényt és a célszerűséget. Tagadod az erkölcsi világrendet, a természetjogot, a társadalmi rendet. Tagadod, hogy mindenben fő az egység, az igazság és a jóság és azért nem tanítod, hogy minden álljon,

szilárdan a maga talpán s minden legyen az, ami és minden legyen jó és minden töltsse be a Teremtő akaratát a világban és nem az álistenét.

Álpróféták azok a bölcselek is, akik mint Illés zsidói, hol jobbra, hol balra sántikáltak és nem tudják, Baált imádják-e, vagy Jehovát? Más szóval: Kanthoz húzzanak-e, vagy Szent Tamáshoz. S elfeledkeznek arról, hogy «a polyvának semmi köze a búzához». «Nagy, mondja Izaiás, az Úr terhe az ilyenek ellen, mivel «elferdítitek az élő Istennek az igéit».

Csodálatos, mily feledékenyek a bölcselek és mily könnyelműek! Vájjon a modernizmus nem Kant tanaiból eredt-e? Vájjon a Pascendi nem utalt-e arra, hogy a modernizmus minden tévedés összefoglalója. S vájjon nem égbekiáltó-e napjainkban is az igazságtalanság, a jogtiprás és a népek szenvedései? Nem felháborító-e a propagandák hazudozásai, amelyek mind a múlt megszentelt és általánosan elfogadott igazság- és jogtételeit rombolják s az Én császárajának jogrendjét és hamis tételeit állítják helyükbe? Es ami fő, van-e béke? Hol a béke?

Ismét Izaiást idézem:

«A béke útját nem ismerik. És, nincs igazság lépteikben. Utaikat tekervényessé teszik. Ki rajtuk jár, békéről egy sem tud. Hazug szavakat fogamzunk és mondunk szívünkben. Hátra került a jog, és távol az igazságosság, mert összerogy az igazságosság az utcán. Feledésbe ment az igazság! Látta azt az Úr

és rossznak tűnt föl szemében, hogy nincsen többé jog. És látta, hogy nincs senkisé, aki közbelépne, azért a saját karja jött segítségére. És saját igazságossága lett a támasza. Páncél gyanánt igazságot öltött magára, fejére a szabadítás sisakját tette, felöltötte a bosszú ruháját. Bosszúállásként, visszafizetésként.» (íz. 60.)

Oh Uram! Jöjj és segíts ma is a népeken, mert csak Te segíthetsz. Oly vastag sötétség borult az elmékre és szívekre, hogy csak a te fényed hatolhat át rajta. Az álbölcsek mindenütt csak kétes fényt sugároznak és csalódásba ejtenek. Jöjj! Uram! Uram! Egek öre! Jöjj!

A falak őrei.

Az *Egek* öre pedig feleli:

«Falaidra, Jeruzsálem, öröket állítottam.» (Iz. 62.)

Az Úr őrei az isteni bölcsesség dalosai. Isten gondolatainak trubadúrjai. Jaj, de ezek az örök szomorúak. Mint a Szibillák az éjben, úgy ülnek ők is a vakhomályban és várják a virradást. A hajnalhasadást. A szebb jövőt! Hozzájuk kiáltanak fel a a vágyak emberei:

«Ör, meddig tart még az éj?

Ör, meddig tart még az éj?»

Felel az ör:

«Jött reggel és éj:

Ha kérdezni akartok, jertek ismét vissza,

És kérdezősködjetek!»

Jött reggel és éj. Vannak derültebb napok és vannak sötétebb éjek. De a szellemi világ képe csak nem változik. Ha pedig változik, az nem állandó. Nem csoda! A szellem, ha megfeneklett, nehezen ébred új életre. Könnyebb az orosz sárból kirántani a páncélos kocsikat, mint a szellemet a hazugság és a gonoszság mocsarából. Az örök örködnek a népek falain és szomorkodnak. Hiába harsonázzák a jólelkű bölcselők:

«Nincs hozzád hasonló Uram,
Nagy vagy te és hatalmad miatt nagy a te neved.
Ki ne félne téged, nemzetek királya?
Tiéd a dicsőség!
A nemzetek összes bölcsei között!»

A gonoszság csak nevet és az életet rossz szelle-mével tovább fertőzi. Irodalom, művészet, erkölcs, téves jogi intézmények tovább élnek. Krisztus, a kereszténység a szájukban, de pogányság a szívükben! «Életük útja a gonoszság».

De miért engedi meg az Úr ezt a világot romboló és pusztító gonosz bölcseséget?

Baruk próféta feleli:
Nincs senkisé, ki ismerhetné útait.
Sem, aki fel tudná kutatni ösvényeit.
Csak a Mindenható ismeri
Es találta meg okosságával
Ő, ki elküldi a fényt s az elmegyén,
És ha hívja, remegve engedelmeskedik neki.
A csillagok örömmel ragyognak őrhelyeiken,
Ha hívja őket, azt mondják: «Itt vagyunk».

És készséggel ragyognak alkotójuknak

Ő a mi Istenünk!

Ő ismeri a bölcseségnek útját. (Bar. 3.)

A mi csillagaink őrhelyeiken tényleg ragyognak-e? A mi bölcseink egyáltalán ragyognak-e? S miként engedelmeskednek Urunknak, hivatásuknak, a népeknek? S miként énekelnek: Ő a mi Istenünk!

Igen! Az Úr a mi Istenünk! Mennydörgéssel, villámlással és földetrengető lelkesedéssel és szent lázzal jöjj hát Uram! Hiszen a trónbitorlók ma is, mint Ezekiel próféta idejében Tirus fejedelme, dicsekednek: «Isten vagyok én is, isteni széken ülök a tenger szívében». Holott csak ember vagy, de szívedet olyanná tetted, mint egy Isten szíve és bölcsőbb vagy te Dánielnél, semmi titok sincsen rejtve előtted.

De mi ez a bölcsesség? Mi ez az isteni hatalom? Anyag, anyag, anyag!

Bölcsiségeddel és okosságoddal hatalmat szereztél magadnak, aranyat és ezüstöt halmoztál föl kincstáraidban. Nagy bölcsiségeddel és kereskedésséddel megnövelted hatalmadat és szíved fölfuvalkodott hatalmad miatt. Ezért íme én idegeneket hozok reád, a nemzetek legerősebbjeit, ezek kirántják kardjaikat, bölcsiséged szépsége ellen. Megölnek és lerántanak téged. Vájjon mondod-e majd gyilkosaid előtt: Isten vagyok én!»

Nincs új a nap alatt! Hajdan is a gonosz bölcsesség azt vallotta, amit ma a pragmatizmus.

Igaz az, ami hasznos! Bölcsesség tehát: az arany, az ezüst szóval a kincsek keresése. A hatalom, az uralkodás egyedül az igazság. Mert egyedül az igaz, ami hasznos. Míg végre a felfuvalkodott szív kirobban: Én vagyok az Isten. Mert enyém a hatalom! Ez a ma bölcsesége!

Hová lett az a szent bölcsesség, amelynek kezdeté az Úr félelme? Hol él ez ma?

Hová lett a bölcsesség, «amelynek szájából származik a tudás és az értelem» és nem célja a zsarnokság és a hatalom. Az a bölcsesség, amely az embert Isten képére alakítja és nem az ördög ügynökévé aljasítja. Mennyi esztelen szolgál ma az ördög hadseregében!

Őrök a falon, mikor hajnalodik már? A föld valaha az idők teljét várta, amikor az isteni bölcsesség «megjelent a földön s az emberekkel társalgott». (Bar. 3.) Akkor «örömben valóban reszkettek a csillagok!» Akkor az angyalok énekeltek Neki ébresztőt!

De ez a bölcs nem emberi, hanem isteni bölcseséget hirdetett. Mindent megújított, ami az emberi szellemet kátyúba vitte. Az élet ígését hozta s a Szentlelket sugározta, mert ő «a bölcsességnek és tudománynak minden kincsét» lelkében hordozta. Bölcsék harsonázzatok teljes szívvel ezt a bölcseséget! De kell-e ez? Hiszen Krisztus bölcsesége nem ékesszólás, hanem az ő keresztyének ereje. Élet! A világ előtt balgaság, de az ő szentjei szemében Isten ereje. Izaiás írta valaha (22, 14):

«Elvesztem a bölcsek bölcsességét és az okosak okosságát elvetem». Es mi volt Szent Pál idejében is a bölcsek bölcsesége? Az, amit ma is fülünkbe harsognak az álbölcsek. Voltak, akik Pilátussal mindenben kételkedtek. Voltak, akik akarataikat jog és igazság gyanánt kényszerítették másokra. Voltak, akik a pénzben, a hatalomban bíztak. Voltak, akik nem ismertek sem lelket, sem Istent és magukat, mint Istent, imádással környezték.

Mindezeknek szemében természetesen, mint hajdan, úgy ma is, Krisztus igazsága balgaság, «de ez az Istentől származó balgaság bölcsőbb az embereknél és az Istentől származó gyengeség erősebb az embereknél» és nekünk ez az Istentől eredő bölcsesség és igazság egyúttal megszentelés és váltság, hogy amint írva van, «aki dicsekszik, az Urban dicsekedjék». A falak őrei, a bölcsek, ma is ebben bízzanak és nem másban. Az Úr Jézus is mellőzte korának bölcseit, az álbölcseket, sőt a világ szemében eszteleneket választotta ki, hogy megszegyenítse a bölcseket és a világ előtt gyengéket szemelte ki, hogy szégyenbe hozza az erőseket. Ez a bölcsesség egyedül záloga Isten győzelmének ma is!

Minden isteni bölcsesség erő és nem ékesszólás. És Szent Pál is, erőt és lelket mutatott beszédeiben és nem szép szavakkal harsonázott. Beszéde Isten erejét és nem emberi bölcsességét villogtatott. Nem kellett neki a letűnt századok megtévesztő és észkificamító bölcsesége, hanem Istennek titkos elrej-

tett bölcsesége, amelyet Isten a világ kezdetétől számunkra elrejtett. Ezt a bölcseséget Szent Pál zsidó és pogány százada épúgy nem értette meg, mint századunk rossz gyermekei sem értik meg. Amint a gazdag ifjú nem tudott elválni gazdagságától és nem tudta az Úr Jézust követni, épúgy a mai ember sem képes Isten szellemét egész szívvel magába fogadni. Krisztus bölcsesége előtt az örökkévalóság dicsősége és fénye ragyog, amelyet, folytatja Szent Pál, «szem nem látott és fül nem hallott és sem emberi szívbe még nem hatolt, amit Isten azoknak készített, kik őt szeretik». De mi ezt a dicsőséget, a feltámadás és örökkévalóság Istentől elrejtett bölcseséget ismerjük. Mert Isten ezt Krisztussal és Krisztus feltámadásával és mennybemenetelével nekünk kijelentette. A Szentlélek pedig, «aki mindent átkutat, még Isten mélységes titkait is», a lángnyelvek Pünkösdjén lelkünkben felfényesítette. «Es mi, kik nem e világ lelkét nyertük, hanem azt a Lelket, amely Istentől van, mi tudjuk, mit adott nekünk Isten.» És a keresztény bölcs erről a bölcseségről beszél és kell is beszélnie, de nem úgy, amint valaha az iskola padjaiban betanulta, hanem «a Lélek tanításai szerint», a lelkieket lelkiekkel és Lélekkel magyarázva. A mai bölcs sokszor a lelkieket élettannal (vagy fizikával) magyarázza és a lelkiekből épp azt szorítja ki, ami egészen lelki es isteni és csak azt tartja meg, amit a lélek a test útján is közöl. «Mi azonban Krisztus értelmével

bírunk», s azért hagyjuk el a testit, az érzékit, ha titkokról beszélünk és csak ami az érzéki köntösben mint lélek jelenik meg, azt tanítsuk. Hiszen az ember is több, mint a ruhája. A lélek is több, mint a testi köntös, amely inkább elnehezíti, ködbe borítja, mint átsugározza lelkünk kincseit.

A keresztény bölcsesség a lélekről és Istenről nem a laboratóriumok nyelvén beszél, hanem a Szentlélek Igéje szerint. A keresztény bölcs «Isten munkatársa», hallgatói pedig «Isten szántóföldje», «Isten építménye». Sőt ha Isten kedve szerint épülünk föl és nem olyanok vagyunk, mint a félig kész házak, amelyekre azután szalmafedél kerül így mondja ezt Szent Pál is), akkor mi «Isten temploma» vagyunk. (Kor. I. 3., 16.) «Az Isten temploma pedig szent és az ti vagytok.»

Ez az igazi bölcsesség! A tiszta bölcsesség!

Őr, meddig tart még az éj?

Őr, meddig tart még az éj?

Felel az őr:

Jött reggel és éj:

Ha kérdezni akartok, jertek ismét vissza!

Igen a reggel már eljött, de sajnós, jött ismét, és ránkborult ismét az éj.

A bölcsesség eljött és az emberekkel társalgott. Jött, győzött, és eltávozott. Jött, új életet teremtett, de az ördög konkolyt hintett a búzába és a búza, az «Isten szántóföldje» konkollyal tele. A konkolyhintők között olyanok is akadnak, akik, mert nem becsülik meg Isten Lelkét, a világ lelkét hintik

Isten búzája közé. Pedig «e világnak bölcsesége esztelenség Isten előtt» még ma is. S «az Úr ismeri a bölcsék gondolatait, hogy hiábavalók». Egyedül Krisztusé legyünk, mert «Krisztus pedig az Istené!»

E bölcsesség alapköve: «Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adta érte és aki hisz, az üdvözülni fog, aki pedig nem hisz, az elkárhozik». És: «mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének a kárát vallja».

A földi életre talán hasznos és elég is, amit az egyetemünkön a világi bölcselők tanítanak. Feltéve, hogy ez a bölcsélet Isten gondolataival nem ellenkezik, tehát nem esztelenkedik, amint azt már elmondtam, de az ég elérésére kevés.

Sőt az égi ember bölcsesége szinte szöges ellentétben áll a földi ember vágyaival. Az égi ember bölcsesége neki csupa paradoxon, ellenmondás.

Gondoljunk a nyolc boldogságra!

Az égi ember bölcsesége több mint bölcsélet-tudomány. A keresztény bölcsélet szembe néz a világi bölcsélettel. Főleg azzal, amelyik szótárából kitörölte Isten és a lélek nevet. De ezzel a bölcsélettel nincs is mit kezdenie, mert Isten és a lélek nélkül a bölcselő semmit rendesen nem érthet meg. (Innen ered az anyagelvűség, a pozitivizmus, a relativizmus, a túlzó idealizmus, a szubjektivizmus és minden más izmus.) A kételkedés is Enimádás s Isten és a lélektagadás kísérője. A kételkedő nem hisz az észnek, nem bíz az érzékszervekben sem.

Sem a tapasztalás, sem a gondolkodás nem tekintélyek előtte. Az Énimadás maga magát Istennek képzeli és ítéleteiben, igazságkutatásában, erkölcsi és jogi felfogásában az Ént törvényhozóvá emeli föl. Én vagyok! Én a kezdet és a vég! Én döntök mindenről. Hisz ezeket a nézeteket már ismerjük.

Sem a kételkedő, sem az Énimádó isteni elrendezést, törvényhozást, életutat nem ismer. Neki nem kell az, aki mondotta: «Én vagyok az út, az igazság és élet». «Az ég és a föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak.» «Még tiétek a világosság, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek.» «Az igék pedig, amelyeket nektek mondtam, lélek és élet.» «A lélek az, amely éltet, a test nem ér semmit.»

De ez a szó is elhangzott: «senki sem jöhet hozzám, ha csak az én Atyám meg nem adja neki».

Krisztus bölcseségét csak az Atya hivatalosai értik és követik, mert Krisztus követése nehéz. Szegénység, szenvedés, megvettetés és még hozzá mérhetetlen szeretet. Ez Krisztus követése. Az ég fiai szöges ellentétben állanak a föld gyermekeivel. Az ég fiainak bölcsesége a világ szemében balgaság.

Vájjon boldogok-e a föld fiai, ha szegények, ha éheznek, ha sírniok kell, ha az emberek gyűlölik és a társaságból kirekesztik őket? Ha az igazságért szenvedniök és szidalmakat kell elszenvedniök?

Krisztus harcolt az igazságért, bár hazugul minden rosszat mondtak ellene.

Igazságot követelt és minden törvényt betöltött.

Akarta, hogy tanítványai is az igazság szeretetében úgy ragyogjanak, mint a hegyen épült város!

Igazságot követelt a közéletben és megparancsolta, hogy a harag, gyilkosság és minden becsmérlő szó távol legyen a kereszténytől.

Igazságot követelt a családban és nemcsak a házasságtörést, az elválást ítélte el, de még a szemtelen nézést és kívánságot is.

Igazságot követelt a beszédben, oly szigorú igazságot, hogy minden esküdözés fölöslegessé váljék.

Igazságot hirdetett a védekezésben és eltörölte a szemet szemért; fogat fogért elégtételt. Es ki mondta ezeket az emberfölötti szavakat. «Ne álljatok ellen a gonosznak, hanem ha valaki megüti jobb arcodat, nyújtsd neki oda a másikat is. Aki kér tőled, adj neki.»

Igazságot tanított az ellenséggel szemben is. Szeressétek ellenségeiteket!

Igazságot követelt a jócselekedet gyakorlásában és megvetette a dicsekvő, a nagyképű és dicséretet váró jócselekedetet.

Igazságot hirdetett a földi javak elosztásában is. «Ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, hol a rozsda és a moly megemésztí . . . hanem gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, ahol sem a rozsda, sem a moly meg nem emésztí. Mert, ahol a a kincsed, ott a szíved is.»

Ne aggódjatok életetek miatt stb., hiszen Atyátok tudja, hogy minderre szükségetek van.

A világ bölcsesége ezt kineveti és a világgal a keresztények milliói is.

Igazságot tanított ítéleteinkben is. Ne ítéljetez, hogy meg ne ítéltessetek. Egész életünk tele rosszindulattal és rosszakaratú megítéléssel. Meglátjuk mások szemében a szálkát, de magunkéban nem a gerendát.

Az igazság foglalatja pedig: Amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is mindazt cselekedjétek velük.

Az igazság megköveteli, hogy az álprófétáktól tartózkodjunk. Báránybőrben jönnek és belül ragadozó farkasok. Álbölcsesség hirdetői! Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.

Aki ezen ígéket hallja és cselekszi, «hasonló azon bölcs emberhez, aki házát sziklára építi. Aki nem cselekszi, hasonló azon oktalan emberhez, aki házát fűvénnyre építi».

A nép, aki ezen ígéket a hegyen hallotta, álmélkodott, mert úgy tanított, mint akinek hatalma vagyon.

Az ember legfőbb kötelessége, hogy lelkét megmentse. Mit használ, ha az egész világot megnyeri, de lelke kárát vallja. Sem arany, sem drága gyöngy a lélekkel össze nem mérhető. A végső célunk pedig Isten országának kiépítése itt a földön és elnyerése a másik életben. Imánk: jöjjön el a Te országod!

Kemény és komoly ez a bölcsesség. Üldözés, megvetés jár nyomában. De Krisztus követői Krisztus

sorsának és dicsőségeinek is részesei. És azért minden zordon csapás, a szegénység, megvetetés dacára is hat, lángoljon szeretetünk Isten és az emberek iránt.

Segélyforrásaink a hit, a remény és a szeretet; imádság és a szentségek; kegyelem és a szentek egyességének ereje.

A keresztény bölcsesség tehát több, mint a keresztény bölcsélet, *de a bölcsélet is nagy kincs.*

A keresztény bölcsélet kinyitja értelmünket, hogy gondolkodjunk. Megedzi ítélő erőnket, hogy a világban okosan tájékozódjunk, az igazságokat színültig megismerjük és uralkodjunk a földön és a természet erőin. Isten ilyennek teremteti bennünket. A keresztény bölcsélet igazsággal és hatalommal ruház föl és nem kételkedéssel, vagy nagyozolással. A keresztény bölcsélet szellemünket teljesen kifejleszti és kivirágoztatja. És boldogságunkat a földön is megalapítja.

De nemcsak jó és hasznos földi emberekké képez ki, hanem az Ég birtokába is eljuttat. Isten ölébe is visszavezet.

A keresztény bölcs Or a falon! Öröködik életútjainkon. Or az éjszakában és világít a sötétségben, hogy el ne tévedjünk.

Ily örökre van szüksége Krisztusnak.

Egykor az apostoloknak az Olajfák hegyén kellett öröködniök és virrasztaniok. De elaludtak s a jó Jézus sóhajtva mondta: a lélek ugyan kész, de a test gyöngel!

Vájjon mit mond rólunk. Mi is mindannyian apostolok vagyunk. Papok és nem papok. És körülöttünk a süket és vak éjszaka.

Jöjj el Úr Jézus! Virrassz velünk a néma éjszakában. Őrizz bennünket, mert, mint akkor Jeruzsálemben, ma is az éj leple alatt farkasok gyülekeznek, ásítognak és üvöltenek Te ellened és nyájad ellen. Sokan vannak olyanok is, akik csókolgatnak Téged, de Júdásként mégis elárulnak. Megvesztegetett, romlott szellemű örök! Lehet-e az Krisztus barátja, aki az Ő bölcsességét elhagyja? Megfertőzi? Elárulja?

Kérdezd meg az ilyent: Szeretsz-e engem? Talán, mint Péter, sírva fakad.

Jöjj el Úr Jézus.

Azután vedd el az álmodást mindenki szeméről. Add szemedet szemünk helyébe, hogy világosan lássunk. Add szívedet szívünk helyébe, hogy új szívvel szeressünk. Add Szentlelkedet, hogy Teérted lángoljon eszünk és szívünk, tudományunk és bölcsességünk.

Új ég és új föld a szívünk vágya és leborulva imádkozom Dániellel:

Áldott legyen az Úr neve örökkön örökké,
Mert övé a bölcsesség és a hatalom!
Ő változtatja meg az idöket és a korokat,
Dönt meg és alkot országokat,
Ad bölcsességét a bölcseknek,
És tudást a tudomány értelmeseinek,
nyilatkoztatja ki a mélységes elrejtett titkokat.

Tudja azt, ami a sötétben történik,
S a világosság nála vagyon,
Neked adok hálát, Atyáink Istene,
Es téged dicsérlek én,
Mert bölcseséget és erőt adtál nekem»

Nekem is, hogy minden erővel bölcseségedet
hirdessem és fenségedet magasztaljam.

örök a falakon! örökdjünk és dolgozzunk a
hajnalhasadásért!

III. RÉSZ.

A SZENTLÉLEK A SZELLEMISSÉGÜNK FORRÁSA.

A Szentlélek a lélek Lelke.

Isten mindnyájunkban működik. Ami szellemünkben is kigyúlnak tüzei és a mi erőinket is fellelkesítik ösztönzései. Lelkünk fénylő magjában, a misztikusok «szikrácskájában» ott találok a működő Isten nyomait, a Szentlélekét.

Higyjem ezt erősen és lelkesen. Higyjem, hogy Isten akkor jelentkezik, amikor felé vágyódom. «Nincs tőlünk messze, sőt bennünk az Ő ereje», mondja az írás, az Úr Jézus, sőt a pogány Seneca is.

Est Deus in nobis agitante eo calescimus omnes. Isten bennünk van és az ő működésére megszünk föl mindannyian.

Ez a tudat nagy erőforrás, ez a hit végtelen kegyelem.

Nem látjuk őt? mert nem nézzük; nem halljuk? mert füleink bedugulva; nem érezzük? mert mást érzékelünk.

Nézzük, hallgassuk és értékeljük őt és látni, hallani és érezni fogjuk, mily édes az Úr! És hogy ő a lelkünk Lelke!

A szentek Istennel dolgoztak. Dolgozzunk mi is. A szentek Istennel írtak, írjunk mi is. Istennel szórakoztak, szórakozzunk mi is.

Sőt Isten szemeivel néztek, nézzünk úgy mi

is. Isten füleivel hallgattak, hallgassunk úgy mi is. Isten szívével éreztek, érezzünk mi is.

Furcsa írók írásközben izgató szereket élveznek. Izgasson minket Isten. Játszi könyveket olvasnak, mi Isten lelkéből olvassunk. Különös fény mellett, különös ruhába öltöznek. Mi Isten fénye mellett a kegyelem ruhájába öltözzünk, hogy Ő sugalmazza a legszebb és legnemesebb gondolatokat bennünk.

Csodálatos erő az Ő ereje.

Hányszor tapasztaltam az Üdvözítő ígéretének jóságát! «A Lélek megtanít titeket.» Hányszor éreztem, hogy a «Lélek szól majd szájatokból». Igen Ő, a Lélek a mi lelkünk!

Hűséges az Isten!

A szellem szikrájában Ő gondolatnyelven közli a gondolatokat és a gondolatok a szellem mélységeiből kegyelemteljesen felrajzanak.

Lelkem szinte érzi, hogy Isten a gondolatokat belém sugározza és hogy akaratom is a belém sugárzó Isten akarata. Hiszen Isten mondta: szememet szíveitekbe helyezem.

Sőt lelkem érzi, hogy nemcsak a gondolatokat sugározza belém, hanem, hogy Ő maga is ezekben a gondolatokban benn van.

Egész lelki életem Őbenne él és Ő egész szellemiségemben benne él. Tudásom ilyenkor nem az érzékek nyílásain jön belém. Ajándék az, amely oly közvetlenül bukkanik föl szellemi lényiségem mélységeiből mint az emlékezet rejtett helyeiről.

Sőt mennél lefojtottabban szunnyadnak a szellem erői, annál frissebben pezsdülnek föl sugallatai. Csodálatos lét! Látni igazságokat a látó ész működése nélkül. Átélni gondolatokat, gondolkodás nélkül. Akarni szent akarással, nekifeszülés nélkül.

Csak Isten ily hatalmas bennem.

És a szellemek szólhatnak-e így hozzánk?

Ha lelkünk tárva-nyitva, ők is belénk gondolhatják gondolataikat.

Imádkozunk is a jó angyalokhoz és főleg az őrző angyalhoz! Imádkozunk, hogy óvjanak, intsenek és védjenek. Ez az ő hivatásuk!

Nem tudom, kiterjed-e tevékenységük tudományos, irodalmi, művészi, vagy egyéb hivatásos működésünkre. Mindenesetre ők többet tudnak, mint mi, hiszen felsőbb rangú angyalok. De ismerik-e az érzéki világot érzékek nélkül? Van-e reája szükségük? Nincs reája szükségük, tehát nem is foglalkoznak vele. Az ő szerepük talán csak az erkölcsi rend védelme.

De tudok-e a szellemekkel érintkezésbe lépni kegyelem nélkül, mint sokan hiszik és vallják?

Steiner Rudolf erősen állította, hogy azt a küszöböt, amely ezt a világot a szellemitől elkülöníti, átléphetjük. Átléphetjük pedig kegyelem nélkül is, pusztán természetes eszünkkel és erőinkkel. Vallja, hogy amint meghódítottuk a tengert, legyőztük a levegőt és legyőztük a légüres tért is, épúgy le fogjuk győzni azt a küszöböt is, amely a

két világot elkülöníti egymástól. Steiner azt hiszi, hogy ő már legyőzte. Én nem hiszem!

A kegyelem útján közlekedhetünk a szellemekkel. Ezt elhiszem!

Isten kegyelme mindenható. De Isten mindenhatósága nem könnyelmű.

A kegyelem pedig mindig kegyelem marad. A kegyelem nem válik emberi természetté és az emberi természet nem istenül kegyelemmé.

Kérni lehet, de követelni nem. Bébocsátást kaphatunk, de hódításra gyengék az erőink. Imádkozva talán átléphetünk hozzájuk, de erőszakos betörésre gyerekek maradunk.

Mi tehát a feladatunk?

Kérjük az ajándékokat és kérjük főleg a Szentlelket!

Ismered a Szentlelket? Az illumináló, a megvilágosító Lelket? A halálbarohanó Úr Jézus legszentebb ajándékát? Az emberiség lelkét átható fényt? A Lelket?

Te vagy Uram egyedül, aki mindeneket teremtettél, mindeneket éltetsz, mindenhol jelen vagy s mindenütt egészen! Te vagy, akit csak érezni lehet, de látni nem, hallani lehet, de a hang forrását észlelni nem. Te a jókban kegyelmeddel vagy, a rosszakban kegyelmed nélkül. Kegyelmeid boldogság, kegyelmeid nélkül az élet üresség! Te vagy, aki a jók szívét hangos szavak nélkül tanítod és elméjüket dörgés nélkül megvilágítod.

Tanítasz és megvilágosítasz szüntelenül. Egyeseket és az egész Egyházat. Te vagy a láthatatlan fény és hallhatatlan hang. Műved csendes és hatalmas. A Szentlélek fény- és hangereje mindent betölt.

De nemcsak azért töltesz be mindent, hogy Lelked mindenben legyen. Hiszen Te, a Végtelen, mindenben élsz. Azért töltesz be mindent, hogy minden eszes lény Benned legyen. Nem is hol kisebb, hol nagyobb mértékben töltesz be mindent; kicsiben, nagyban a Te Végtelenséged ragyog és a kicsi és a nagy a Te Végtelenségedben pihen. Kívül vagy, hogy minden Benned legyen és belül vagy, hogy minden ízünkben egészen benn légy!

Isten mindig áthatotta az emberiséget, de a Szentháromság csak az Úr Jézus óta a szellemi világ igazi mozgatója.

Azóta örökségünk a Szentlélek. Az újraszülő, a megvilágosító, az élők éltetője. Az erő, a jószág és a boldogság! A vigasztaló, a szeretet és a kegyelem!

Azóta hangzik fülemben Szent Pál szava: «Ne oltsátok ki a Szentlelket!»

Azóta értem, hogy érzékeim, eszem, csodásan világító elmém csak halvány fény a Szentlélek fényéhez képest.

Minden magas, fenséges és isteni, az Ő vetése, gondozása és nevelése.

Amint a nap fénye nélkül nem látok, épúgy az

ő lelkembe világító fénye nélkül isteni igazságokat, jóságokat és szépségeket nem értek, ő az értelmi megvilágosodásom felfényesítője. Ő szellemem szikrájának fénybe lobbantója. Ő minden ihletett látásomban a felvillanó fény.

Deus lux est. Isten fény, mondja a Szentírás. Isten fény. Sőt minden fény fényforrása; minden fény felgyújtója; minden fénylő értés kifényesítője. Minden eszme fényszikrája. Én Őbenne vagyok, mint fény a Fényben; világosság a Világosságban. A Te szemeddel látok, a Te füleddel hallok; a Te nyelveddel ízlelek. Mindent Te benned és Te veled csinálok, amióta Lelked lelkemben leledzik.

Az állati ember távol esik Tőled, bár Te benne is élsz.

A szellemi ember a Szentlélektől átizzott ember.

Az állati ember örömei állatiak, ismeretei állatiak, vágyai is állatiak.

A szellemi ember gondolatai, vágyai és örömei szellemiek.

Keresem a Szentlelket Indiában, Kínában, Japánban és nem találom őt sehol. Nem ismerik arra a Szentlelket!

Keresem a természeti népek között Afrikában, Amerikában és Ausztráliában és nem találom őt ott sem sehol.

Keresem a Szentlélek műveltségét és szellemiségét a kereszténységen kívül és sehol nem látom.

Keresem a hitetlen keresztények között. De ők

kioltották magukból a Szentlelket és nem is ismerik a lelkieket.

A Szentlélek új lélek, új szem, új fül, új orr, új nyelv; új világ és új világszemlélet.

A keresztény bölcelet is a Szentlélek bölcselete. Világosság, szilárdság, rend, egyetemesség, ellentmondásnélküliség, összhang. Ez a keresztény bölcselet és világszemlélet.

Mindezen eszmék szerint berendezett élet pedig maga a keresztény bölcsesség.

A Szentlélek új érzék! Novus sensus. Az öt érzéken felül az érzékfölöttiek érzéke. A szellemi világ érzéke! A szellemi világ jelenségeinek felfogó érzéke! A szellemiek után epedő vágyak érzéke! A szellemisség kútfeje.

Ha a földről eltörölöd az embert, elpusztítod a népek műveltségét is, úgy, amint elpusztultak a régi népek életének a nyomai is.

Ha a földről eltörölöd a keresztény embert, Európa tudománya, bölcselete, bölcsesége, erkölcsi és társadalmi rendje, művészete és minden krisztusi eleme elvész.

Mi hiányoznák, mi szállna el a Föld felszínéről? A Szentlélek! A lelkek Lelke! A tudománynak, az igazságnak, a bölcseletnek, a jóságnak, a természetfölötti rendnek a Lelke.

Íme! A Szentlélek nélkül kiürül a Föld lelke is. Oh Lélek Te mindeneket betöltesz, föntartasz, átkarolsz és hordozol! Betöltesz akkor, mikor mindennek értéket, helyet és célt adsz. Föntartasz

mindent, mikor mindent céljához vezetsz. Átkarolsz mindent, mikor mindent egységbe illesztesz. Hordozol mindent gondviseléssel.

Nem nyugtalankodol miattunk.

Önmagádban maradsz mindig teljes nyugalommal. Mégis körüljársz mindent teljesen cs ott működői mindenben teljesen és ott világítasz mindenhol teljesen.

Nem félsz, hogy céljaid el nem éred.

Magadnak vagy a célja, de mindenek célját is Te tűzted ki. Minden halad előre, de csak a Te síneiden. Minden fut, de csak a Te erőd lendületében.

A szellemi ember mindezt átéli és átérzi, mert Te is értesz benne is és Te is érzel benne.

A szellemi ember természetfölötti ember, a természetfölöttség pedig a Te belehelyezett ajándékod. Te belőled gyúl ki bennem is a természetfölötti élet látása, szeretete, vágya. Minden akaratmegmozdulásom, minden hősieles előretörésem belőled fakad.

Ismered-e tehát Istent? A végtelen szellemet? A Szentlelket? Az ő szellemiségét?

Kell ismerned!

A fényvel látsz, akár ismered a fényt, akár nem, a természetes rendben.

A Szentlélek fényével látsz, akár ismered, akár nem, a természetfölötti rendben.

Amint fény nélkül az éj sötétje borul a Földre, épúgy a Szentlélek nélkül a tudatlanság vak éjjé borul a szellemi világrendre.

Minden élet, fejlődés, termékenység, természeti szépség és ragyogás a fény gyermeke. A fény éltet, üdít, gyógyít, munkára gerjeszt, lelkesít és bátorít. Akár ismered, akár nem!

Minden természetfeletti élet, fejlődés, minden tan végtelenbe való lendülés és végtelenbe felvágódó szépség. A tudomány, az irodalom, a művészet, az erkölcsi rend mezején minden a Szentlélek fényének éltető, nevelő, fejlesztő erejéből pezseg. Akár tudod ezt, akár nem.

A Szentlélek örökös a nemzetek sorsa fölött is. Ő a gondviselés!

Sors, Szerencse, Végzet, másképp nagy ismeretlenek és fejük fölé tornyosuló vészfelhők. De csak látszólag fenyegetnek kívülről, mert ezek is bennünk vannak. Bennünk leselkedik a Sors, a Szerencse és a Végzet. Egyébként csak pusztá szavak és nevetséges madárijesztők. A sors mi vagyunk. A nemzetek sorsa is a nemzetek szellemiségében pihen. Hatoljunk csak lényünk legbensőbb rejtekhelyébe és olvassuk csak ki belőle azokat a végzetes érzelmeket és gondolatokat, szenvedélyeket és drámai erejű meggyőződéseket, amelyeken életünk végzete mindig megfordul. Még ha látszólag külső erők vésze pattog is fölöttünk, mi húzzuk, vonjuk magunkra a büntető, sőt megsemmisítő erőket. Ez a helyes feltevés. Az emberiség történetébe ne keverjük hát a gonosz szellemeket, a csillagokat, vagy a világegyetem szellemét. Ne keseregjünk oly csapások miatt, amelyek oka mi

vagyunk. S ne keressük máshol a segítséget, csak magunkban és a Szentlélekben.

Ha le akarjuk küzdeni a Végzetet, a harcot önmagunk mélységében meg kell vívniunk! Ki kell fürkésznünk mi magunkban a füstölgő, vészes erőket és azok az öntudat ítélőszéke előtt a helyes önmegismerés villámainál és a Szentlélek fényénél máris elcsendesednek és meghunyászkodnak.

Csak az ismeretlen vészek nőnek meg képzeletünkben; az ismeretesek ellankadnak; erőink pedig fellángolnak. Mert az isteni belső világosság fényénél tisztán belátjuk, hogy sok olyan erő, amely csak az ismeretlenség homályában uralkodott rajtunk és végzetes hatalmával leigázott bennünket, a mi saját bűnös ösztöneinknek csak rosszul, vagy félreismert része. Es e kegyelemteljes meglátás hatása alatt a démonok elillannak, mi magunk pedig igézetük alól felszabadulunk.

Igaz, hogy a vészek meglátása és saját démoni erőink felismerése még nem mindig jelenti, hogy azokat azonnal le is győzzük. Főleg, ha ezen erőkkkel még barátságot is kötöttünk és ellenük nem harcolunk. Lehet, hogy ilyenkor saját gonosz erőink maguk legyőznek bennünket és elbukunk. Lehet, hogy a népek is ily végzetes, bűnös erők hatása alatt elgyengülnek?és külső erők nyomása alatt összeomlanak. De ilyenkor mi magunk vagyunk önmagunk végzete. Es a népek sorsa is a népek bűneiben bosszulja meg magát.

Tisztán ragyog tehát az igazság: a Sors, a Végzet mi vagyunk.

A bűn elűzte belőlünk a Szentlelket; a gondviselés kegyelme elhagyta erőnket s az oroszlán, amelyet mi tápláltunk, fölfalt bennünket.

Komoly időket élünk. Zord szellemiségek harcolnak ellenünk, őrizzük egyéni és nemzeti szellemiségünket. Ne oltuk ki magunkban a Szentlelket!

Jöjj el Szentlélek Úristen!

TARTALOMJEGYZÉK.

ELSŐ RÉSZ.

Első fejezet.

	Oldat
A szellemiség útjai.....	4
Az anyagelvűség bukása	16
Lehet-e gondolat agy nélkül?	19

Második fejezet.

A lélek vonalán.....	28
A lét Lelke.....	30
A lélek szikrája.....	37
Szellemi éniünk magaslatai	44
Szellemi éniünk virágai	52
Szellemi értékeink Isten fényében.....	57
a) Az ember	57
b) Az én.....	60
c) A személyiség.....	61
d) A teremtő Én.....	62
e) Az igazság	64
f) Szabadság	67
g) Az Erkölcsi eszmény.....	69
h) Isten	72
A szellem művészete.....	75

Harmadik, fejezet.

A szellem magános világában.....	86
a) Intuíció	88
b) Ihletés	89
c) Illumináció	90
d) Hipnotizmus	93
e) Elragadtatás	97
f) Misztériumok	103
g) A keresztény misztikus Istenlátása.....	104

MÁSODIK RÉSZ.

a) Isten	132
b) Az ember	136
c) A lélek.....	141
d) Az anyag titkai.....	146

Második fejezet.

A tudomány az Ige képmása.....	155
A természet az Igét tükrözi · ·	159
A Gondviselés az Igét dicsőíti	167

Harmadik fejezet.

Az égi ember az Igét követi	171
«Térj magadba és meglátod Istent»	178

Negyedik fejezet.

A hamis bölcsesség tévútjai	186
-----------------------------------	-----

Ötödik fejezet.

Az Egek őre	202
A falak őrei	207

HARMADIK RÉSZ.

A Szentlélek szellemisségünk forrása	223
A Szentlélek a lélek lelke	223